

Country Report on the State of Civil Society in Bulgaria

Co-funded by
the European Union

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Contents

- Introduction..... 1
 - Overview of the report’s objectives and scope..... 1
 - Brief description of the civic space composition in Bulgaria..... 1
- Legal and political environment 3
 - National legislation and regulatory environment 3
 - Right to Participation and Engagement of CSOs in Policy-Making..... 4
 - Freedom of association, freedom of peaceful assembly, and freedom of expression 5
 - Council for the Development of Civil Society 7
- Emerging operational challenges for CSOs 8
 - Decline in civic participation mechanisms 8
 - Restrictive Laws and Political Pressures..... 9
 - Ambiguous protective measures..... 12
 - Lack of monitoring..... 13
 - Administrative pressures..... 14
 - Financial Constraints and Sustainability Barriers 14
- Public discourse and societal challenges for CSOs in the 2020-2024 period 15
 - Societal attitudes and their impact on civic space 16
 - Societal values and institutional trust 16
 - Public attitudes towards CSOs 17
 - New actors on the “battlefield” of civic space 19
 - Trends in public discourse on CSOs..... 20
 - Smearing campaigns, attacks, and digital threats on CSOs..... 24
- Conclusions and recommendations 28
 - Conclusions..... 28
 - Recommendations for improving civic space and protecting CSOs..... 29

Introduction

Overview of the report's objectives and scope

Over the past four years, civil society organizations (CSOs) in Bulgaria have encountered increasing security challenges due to geopolitical and societal transformations. The COVID-19 pandemic and Russia's hybrid warfare tactics have led to **intensified disinformation campaigns, a rise in online hate speech, social polarization, and greater vulnerability to cyber threats** within the Bulgarian civic sector. These developments have also highlighted long-standing issues, including social distrust, weak collaboration between institutions, and insufficient legal and funding frameworks.

Bulgaria's **political instability** – evidenced by seven parliamentary elections in four years – has further weakened the key institutions responsible for upholding the rule of law and has diminished government support for civil society. Consequently, civic space in Bulgaria has been rated as increasingly narrowed, according to the CIVICUS Monitor¹. CSOs must now navigate this complex landscape, addressing both systemic vulnerabilities and the **pressing need to adapt to new threats in the digital and geopolitical realms**.

This report examines the current state of civic space in Bulgaria, focusing on the legal, political, and societal dynamics and challenges, that affect civil society organizations. The report evaluates the national legal and regulatory framework that regulates the civic sector in the country, exploring how provisions either facilitate or restrict the operations of CSOs. Additionally, it assesses the protection mechanisms available to CSOs, in particular their adequacy in addressing obstacles such as restrictive policies, administrative hurdles, and political pressures.

The study further dissects societal perspectives and public discourse surrounding CSOs, identifying key trends that influence public opinion and their implications for civic engagement. Particular emphasis is placed on challenges such as smear campaigns and digital threats, which compromise the reputation and functioning of CSOs. The report also underlines policy recommendations for fostering a more resilient environment for CSOs, their participation in policy-making and safeguarding their crucial role in democratic society.

Brief description of the civic space composition in Bulgaria

Bulgaria's civic space reflects a dynamic and multifaceted environment influenced by a combination of legal, societal, and economic factors. This landscape provides significant opportunities for civil society organizations but also poses persistent challenges that affect their impact and sustainability. While the sector has made considerable strides in certain areas, systemic issues such as low civic engagement, uneven geographic distribution, and limited public trust continue to constrain its potential impact. The **socio-economic transformations in Bulgaria after 1989 reshaped and expanded the country's civil society sector**², which continued to grow at a higher rate after Bulgaria's accession to the EU in 2007³. According to data from Bulgaria's Commercial Register and Register of Non-Profit Legal Entities, cited by Open Society Institute Bulgaria⁴, **at the end of 2023, there were 26 651 registered Non-Governmental Organizations (NGOs)**⁵, 19 119, or 72% of which were associations, and 4 209, or

¹ CIVICUS MONITOR. Tracking Civic Space. Bulgaria, <https://monitor.civicus.org/country/bulgaria/>.

² Tsenkov et al. *Civil Society in Bulgaria: Trends and Risks*, Sofia: Center for the Study of Democracy, 2010, p.8.

³ Yalamov, T. & Doichinova, M. *Civil Society in Bulgaria. Between Social Entrepreneurship and State Capture*, Sofia: Center for the Study of Democracy, 2013, p.32.

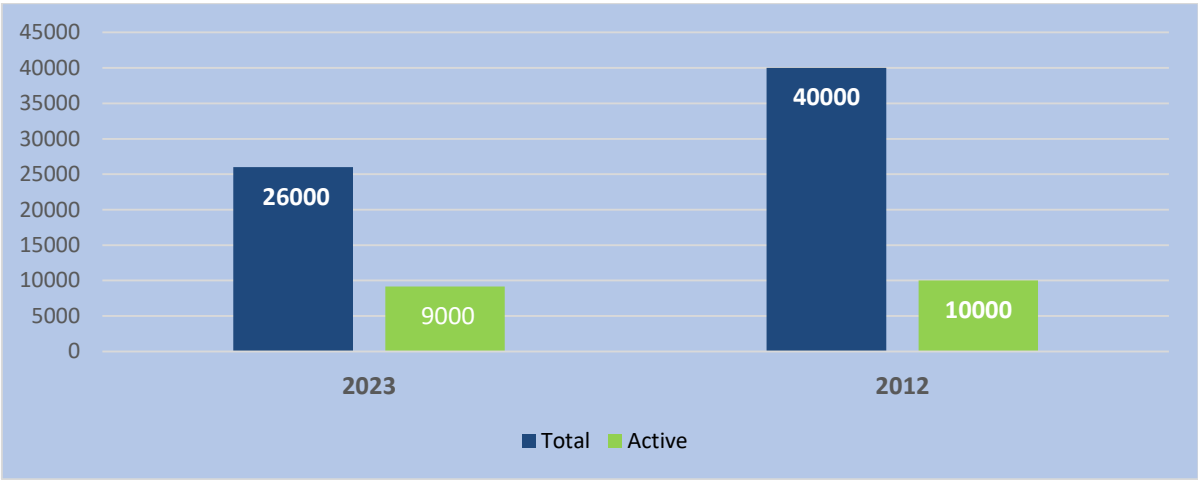
⁴ Yordanov, I. and Zahariev, B. *Dynamics Of The Non-Governmental Sector In Bulgaria*, Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023., p.23.

⁵ Under Article 18, paragraph 2, item 4 of the [Non-Profit Legal Entities Act](#) and Article 38, paragraph 2 of the [Accountancy Act](#), all non-governmental organizations (associations, foundations, and community centers) are required to submit an Annual Financial Statement (AFR) to the Register of Non-Profit Legal Entities, maintained by the Registry Agency at the Ministry of

approximately 16% of which – foundations. Community centers, a specific type of association, account for 3,323 entries, representing around 12% of all non-profit legal entities. However, according to the same report for 2023, the number of NGOs that actually meet the minimum requirement of economic activity to be considered ‘active’⁶ NGOs for statistical purposes was 9 170. This figure includes organizations with annual income and expenses of at least BGN 500, meeting the minimum economic activity threshold to be considered operational, and therefore to report activity to the National Statistical Institute⁷. Notably, about one-third of these are community centers (chitalishta)⁸.

In comparison, in 2012, there were about 40,000 registered NGOs with less than 10,000 of them being active⁹. These dynamics suggest that **over the last decade, the total number of NGOs has decreased while the number of active ones has remained relatively the same.**

Figure 1. Approximate numbers of total and active NGOs in Bulgaria in 2023 and 2012.

Source: CSD calculations based on official data from the Registry Agency at MoJ.

The same report indicates that as of 2023, active NGOs in Bulgaria predominantly work in the field of education and vocational training (39%), followed by those providing social services or operating in the health sector (27%), and NGOs focusing on regional, local, or community development (25%)¹⁰. Reports mark a significant increase in the presence of organizations dedicated to protecting human rights and those working in the area of arts and culture between 2017 and 2023¹¹.

An additional indicator of civil society organizations' activity in a given year is the extent to which they provide health or social insurance coverage and pay professional fees, salaries, or similar expenses.

Justice. This obligation applies to both public-benefit and private-benefit entities, provided they conducted activities during the preceding year.

⁶ The term ‘active’ is operationalised to refer to Article 20 of the [Statistics Act](#) indicating that such organisations with annual income and expenses of at least BGN 500, [are required](#) to submit an annual activity report to the National Statistical Institute. See also: Yordanov and Zahariev, 2023, p. 5.

⁷ Yordanov, Zahariev. [Dynamics Of The Non-Governmental Sector In Bulgaria](#), Sofia: OSI, 2023., p. 5.

⁸ *Chitalishte*, roughly translated as ‘community center’, is a distinctively Bulgarian public institution established to promote education, cultural activities, and community engagement. These institutions often include libraries and serve as venues for various programs like music, dance, and theater classes, as well as language courses and sports. They also host events such as literary readings, public celebrations, and local conferences, and often maintain orchestras, choirs, or folklore ensembles. The concept emerged during the mid-19th century as a grassroots effort to promote education and culture, and as part of Bulgaria’s broader efforts for an independent state. During the latter half of the 20th century, similar cultural roles were played by Soviet-inspired cultural homes and youth centers.

⁹ Yalamov, Doichinova, [Civil Society in Bulgaria. Between Social Entrepreneurship and State Capture](#), Sofia: CSD, 2013, p. 29

¹⁰ Йорданов, Илко и Боян Захариев. „Динамика на неправителствения сектор в България.“ *Институт Отворено Общество София*, 2023. https://osis.bg/wp-content/uploads/2024/03/NGO-Report-March-2024_ff.pdf , p.39.

¹¹ Yordanov, Zahariev. [Dynamics Of The Non-Governmental Sector In Bulgaria](#), Sofia: OSI, 2023., p.39.

Specifically, if a nonprofit does not pay health or social insurance for even one individual, it can reasonably be considered inactive.

Despite the fact that NGOs in Bulgaria collectively boast a membership of approximately 1.2 million people¹² – indicating that **roughly one in five Bulgarian adults is affiliated with an organized civil society structure** – civic engagement in the country remains notably low. Comparative analyses underscore **a striking disparity with other European countries** like Norway, where 78% of the population is a member of at least one NGO, 48% are members of two or more, and 62% participate in charitable work annually¹³. This robust participation translates into a substantial economic contribution, equivalent to 5% of Norway's gross national product. Furthermore, nearly 90% of Norwegians report high trust in NGOs, according to the Civil Society Barometer 2023, which can be partially explained with the high civic involvement. In contrast, only about 25% of Bulgarians are involved in NGOs¹⁴, and public trust in these organizations is significantly lower, with **only 40% expressing trust in these organizations**, as shown in the regular Omnibus survey of OSIS^{15,16}.

Geographic disparities and uneven spatial distribution of CSOs further compound these challenges. One-third of all CSOs in Bulgaria are registered in Sofia, where organizations typically have larger memberships averaging 27 members¹⁷. In contrast, CSOs outside the capital often consist of just 1-2 members on average. This **urban-centric distribution exacerbates difficulties** for organisations attempting to operate in rural areas and expand their activities to smaller communities, where they face additional barriers such as limited resources and public distrust. Population in rural regions often perceive them as less trustworthy entities, contributing to reluctance to engage with them¹⁸. This disparity further exacerbates the already limited trust and participation in the sector, highlighting the need for strategies to address these geographical and perception-related barriers.

It is important to note that analyses of civic space in Bulgaria often rely on divergent datasets and varying methodologies, leading to discrepancies in the estimated number of registered NGOs and other contextual data. For instance, a 2023 analysis by the Bulgarian Center for Not-for-Profit Law (BCNL) on the “Transparency, Publicity, and Accountability of NGOs” reported a total of 30,080 registered NGOs in Bulgaria. Meanwhile, the Open Society Institute – Sofia (OSIS) recorded 26,652 NGOs, a figure that includes community centers, associations, and foundations. The key difference arises from BCNL's inclusion of branches of foreign non-profit legal entities, which OSIS does not account for. These variations underscore the need for a standardized methodology and unified database to ensure greater accuracy and consistency in assessing Bulgaria's civic space.

Legal and political environment

National legislation and regulatory environment

The Non-Profit Legal Entities Act serves as the overarching framework regulating the establishment, operations, and dissolution of two main forms of non-governmental organizations in Bulgaria – associations and foundations. It outlines all stages of an organization's development, from its inception and registration processes to its organizational structure, decision-making mechanisms, and procedures for liquidation¹⁹. This Act sets a relatively simple process for NGO registrations, limiting

¹² Ibid, p.25.

¹³ Viken, G. and Zahariev, B. *Civic Engagement in Bulgaria and Norway*, Sofia: Open Society Institute Sofia, 2024, p.18, p.41.

¹⁴ Yordanov, Zahariev. *Dynamics Of The Non-Governmental Sector In Bulgaria*, Sofia: OSI, 2023., p.25.

¹⁵ https://osis.bg/wp-content/uploads/2024/06/Bulgaria-Norway-comparative-report_B.pdf, 7.

¹⁶ For more detailed observations regarding social attitudes and trust in CSOs see Chapter 3.

¹⁷ Viken, G. and Zahariev, B. *Civic Engagement in Bulgaria and Norway*, Sofia: Open Society Institute Sofia, 2024, p.66

¹⁸ Observations shared during a focus group with representatives of CSOs operating at the national level.

¹⁹ Bulgaria, *Non-Profit Legal Entities Act* [Закон за юридическите лица с нестопанска цел], 6 October 2001, last amended 18 December, 2020., SG No. 107.

the administration's power to deny applications. Nevertheless, the COVID-19 pandemic highlighted that Bulgarian legislation is outdated, lacking adequate provisions for the legality to convene and take decisions during online assemblies held by civil society organizations²⁰. Despite three attempts between 2022 and 2023 to introduce legislation aimed at clarifying the rules for participating in online assemblies of these organizations, the process remains stalled²¹.

Another point of concern voiced by civil society members is the persistently high rate of NGO registration rejections. Data reveals that while 1,379 new organizations were successfully registered in 2021, a substantial number of 1,055 initial registration applications were rejected²². These figures suggest that administrative procedures regarding registrations should be reviewed, clarified, and if necessary simplified to avoid unnecessary bureaucracy hindering organizations' establishment.

It is, however, worth highlighting that organisations that conduct political, trade union and religious activities are governed by a separate act. The Non-Profit Legal Entities Act also dedicates specific provisions to non-profit entities pursuing activities for the public benefit. These include mandatory registration in a central register, regular state control mechanisms, and regulations concerning the use of organizational assets. The primary objective of this legislation is to ensure transparency and accountability in the operations of non-profit organizations, particularly those serving the public interest. However, as seen from the previous section, the categorization of NGOs in Bulgaria remains inconsistent across different reports and legal frameworks. The lack of a clear and unified classification system, particularly regarding the differentiation between active and inactive organizations, public and private benefit entities, as well as the inclusion of foreign NGO branches, leads to discrepancies in data and regulatory oversight. This inconsistency complicates the implementation of policies aimed at strengthening the sector and creates difficulties in ensuring transparency and accountability. Without a standardized categorization, efforts to assess the actual impact and sustainability of NGOs remain hindered, ultimately affecting public trust and engagement in civil society organizations.

Right to Participation and Engagement of CSOs in Policy-Making

In line with the European Commission's framework which draws special attention to the participation of civic organisations in the process of decision-making²³, a vital aspect of civic space in Bulgaria is the possibility of citizens and NGOs to influence the formation of public policies and the legislative process. Regulated by the Bulgarian Constitution²⁴, this right can be practised through proposals and petitions to public institutions, as well as through the mechanisms for consulting the decision-making process. Grounded in the principles of popular sovereignty (Article 1) and appeals to state authorities (Article 45), it is further supported by specific legislations, including the Administrative Procedure Code (APC)²⁵, the Regulations on the Organization and Activities of the National Assembly²⁶, and the Law on Normative Acts (LNA)²⁷.

As regulated by APC, an essential part of the legal framework is the possibility for proposals and signals to be submitted not only by citizens, but also by organizations (Art. 109 of the APC), i.e. there is an explicitly provided legal opportunity for NGOs to participate in the formation of public policies and to

²⁰ Stoyanova, M. [An update on developments regarding civic space in the EU and an overview of the possibilities for human rights defenders to enter EU territory](#), Bulgaria: Center for the Study of Democracy/European Union Agency for Fundamental Rights, 2022, p.7.

²¹ Narsee, Aarti et al. [Civic Space Report 2024](#): Bulgaria: Bulgarian Center for Non-For-Profit Law, 2024., p.10.

²² Ibid, p.66.

²³ European Commission, [COMMISSION RECOMMENDATION \(on promoting the engagement and effective participation of citizens and civil society organisations in public policy-making processes\)](#), (EU) 2023/2836, Brussels, 12 December, 2023.

²⁴ Bulgaria. [Constitution of the Republic of Bulgaria](#) [Конституция на Република България], 12 July 1991, last amended, SG 100/18 December 2015.

²⁵ Bulgaria, [Administrative Procedure Code](#), 2006, last amended and supplemented by SG. 80/19 Sep 2023.

²⁶ Bulgaria, [Rules of Organization and Procedure of the National Assembly](#), 20 December 2022.

²⁷ Bulgaria, [Law on Normative Acts](#) [Закон за нормативните актове], 3 April 1973, last amended and supplemented by SG No. 34 of May 3, 2016.

influence the activities of state bodies. Administrative bodies are obliged to receive citizens and representatives of organizations and to listen to their proposals and signals on certain and previously announced days and times.

Alongside the APC, the LNA, particularly after its 2007 amendments, explicitly empowers citizens and legal entities to propose legislative improvements to relevant authorities. NGOs with sufficient expertise often leverage this framework to submit proposals, expert assessments, and opinions during the drafting and discussion of legislative acts (Art.18). Incorporating citizens and NGOs into legislative development reinforces the principles of openness and coherence in the rule-making process, as outlined in the LNA. Before a draft regulation is submitted for approval, the law mandates its publication on the respective institution's website, accompanied by justifications. Interested parties are provided a minimum of 14 days to submit comments and suggestions (Art. 26, para. 2, LNA). These mechanisms are crucial for fostering public engagement and transparency in policymaking.

In addition to the general opportunity to submit proposals to the parliament for improving legislation and solving important public problems, citizens and organizations can also participate in the work of individual parliamentary committees. For this purpose, an explicit invitation from the chairperson of the relevant committee or a member of the committee is required. Once invited, citizens may present proposals for changes to legislation or other socially significant decisions. However, such contributions are advisory and do not obligate members of parliament to specific actions.

Another way the legislative framework in Bulgaria allows public and civil society representatives to participate in the work of the National Assembly through is through consultative bodies, such as the Council on Legislation, the Council to the Speaker of the National Assembly, and public councils to parliamentary committees. For instance, legal scholars and academics are invited to the Council on Legislation to provide opinions on draft laws, potentially influencing parliamentary decisions. However, it has been noted that the lack of clear criteria for selecting participants raises concerns about transparency and the potential for conflicts of interest²⁸. To ensure these bodies represent independent and objective expertise, transparent selection mechanisms and criteria should be established to prevent the pursuit of personal, economic, or political interests.

It is also important to note that while Bulgarian legislation does provide opportunities for citizens and their organizations to participate in decision-making and rule-making processes, there are limited instances where the law explicitly requires executive authorities to seek input from NGOs when drafting decisions or policies within their sphere of competence. In this sense, according to the Bulgarian regulatory framework, the participation of CSOs in the decision-making and policy-crafting process is not obligatory, but only desirable. Additionally, there is no legal obligation to invite NGO representatives to meetings of executive authorities where such drafts are developed or discussed, nor are public deliberations or consultations systematically mandated. To ensure more comprehensive and effective civic participation with meaningful involvement in the creation of laws, policies, and other acts, the framework should be enhanced with mechanisms that formalize and promote systematic interaction between public authorities and civil organizations. Principled provisions should be introduced to mandate state bodies to engage in open, deliberative consultations. These processes must ensure the representation of diverse perspectives and interests, fostering a truly pluralistic and inclusive civil society.

Freedom of association, freedom of peaceful assembly, and freedom of expression

Beyond this legal framework that defines and regulates civil society, three fundamental freedoms are essential to stimulate and maintain the effective functioning of NGOs, namely the freedom of association, freedom of peaceful assembly, and freedom of expression.

²⁸ Bulgarian Center for Not-For-Profit Law, [Ngo Participation in Decision-Making Processes in Bulgaria. Legal Analysis](#), Sofia: BCNP, 2009, p.12.

While the **freedom of association** is safeguarded by art. 44 para. 2 of the Constitution of the Republic of Bulgaria, there are some specific limitations to this right. This freedom can be restricted in three instances: when the organization's activities threaten the sovereignty, territorial integrity, or unity of the nation; when they incite racial, national, ethnic, or religious tensions and infringes upon civil liberties; and when the organization establishes violent clandestine or paramilitary structures²⁹. These restrictions are designed to maintain public order and security of all citizens. The freedom of association in Bulgaria is generally seen as robust and aligned with international standards.

Similarly to the case of freedom of association, Bulgaria's legislation ensures the right to peaceful assembly and protest in accordance with international standards. The law stipulates that this freedom may be exercised by notifying the authorities and not formally requesting permission. However, several incidents of assembly law violations have been recorded in the country during the past few years, where cases of abuse of power by authorities and misleading practices, including use of excessive force against protesters and police brutality have been observed.

One notable instance dates back to the 2020 anti-government protests, when cases of police violence, arbitrary arrests and detention were reported³⁰, which were later harshly criticised by the European Parliament. Another example came in 2023, when a transgender woman was subject to harassment and detention while protesting in front of the Court House in Sofia following the court's denial of her request to legally change her gender and obtain updated identification documents³¹. More recently, Sofia Municipality banned a protest organised by The Palestinian Committee for the Defense of Jerusalem in Bulgaria in solidarity with Palestine, citing concerns about inciting "violence, radical actions, as well as those justifying the commission of terrorist acts and war crimes", despite there being no such intentions associated with the event³².

In regard to the **freedom of expression**, Bulgaria has been steadily improving year by year, but the situation remains tense, with independent media in the country regularly facing pressure. Although there has been relative progress in the Reporters Without Borders' World Press Freedom Index—rising from 71st place in 2023 to 59th in 2024 (Index, 2023 & 2024)—Bulgaria still ranks among the lowest in the European Union alongside Greece, Malta, Cyprus, and Hungary. Ongoing challenges include a lack of pluralism and transparency in media ownership, insufficient provisions for the media market in competition law, and a lack of accurate data regarding the actual level of concentration (Georgiev and Novosiolova 2024, 16).

Freedom of expression has also been limited at times by the overuse of Article 148 of the Bulgarian Penal Code. This article states that the fine for an insult directed at a public official during or in connection with the fulfilment of her duties is BGN 10,000 and the fine for slander in the same context is BGN 15,000. Public censure may also be ordered. Art. 148 is commonly used against journalists in Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPPs), despite several decisions of the European Court of Human Rights against Bulgaria³³.

²⁹ Bulgaria. [Constitution of the Republic of Bulgaria](#) [Конституция на Република България], 12 July 1991, last amended, SG 100/18 December 2015.

³⁰ United States Department of State. [Bulgaria 2023 Human Rights Report](#), 2023, p. 7.

³¹ Bulgarian Center for Not-for-Profit Law, "[Violation of the Right to Peaceful Protest in 3 Steps](#)", 16 November, 2023

³² Mediapool, "[Sofia Municipality Prohibited a March in Support of Palestine](#)" [Столична община забрани шествие в подкрепа на Палестина], 13 October, 2023.

³³ Narsee, A. et al. [Civic Space Report 2023](#). Bulgaria: Bulgarian Center for Non-For-Profit Law, 2024., p.9.

Council for the Development of Civil Society

The most recent and consequential development in the realm of civil society is the establishment of the Council for Civil Society Development (CCSD) in 2022³⁴. The CCSD serves as a consultative body to the government with the general purpose of fostering the growth of civil society organizations in the country and facilitating their participation in policy-making³⁵ - a key reform related to cooperation between the state and NGOs. It comprises 15 members: 14 representatives of civil society organisations and the Council's chairmen – the Deputy Prime Minister responsible for the implementation of the national Strategy for Supporting the Development of Civil Society Organisations in the Republic of Bulgaria³⁶. Given that the role of the civil sector in the formation of policies is key in relation to supporting institutions³⁷, these events were outlined as a positive development in the 2023 EC's Rule of Law Report³⁸.

Box 1. Key functions of the Council for Civil Society Development

As set out in Art. 4, para. 5 of the Law on Non-Profit Organizations, the Council:

1. Gives opinions on all draft regulations, strategies, programs and plans that relate to the activities of civil society organizations;
2. Coordinates and monitors the implementation of the *Strategy for Supporting the Development of Civil Society Organizations in the Republic of Bulgaria* and the *Action Plan under the Strategy*;
3. Proposes to the Council of Ministers an action plan, including financial, for the implementation of the strategy under item 2 for each subsequent year and reviews and evaluates the implementation;
4. Collects information on the financing of civil society organizations with public funds in order to determine the effectiveness of the allocated funds;
5. Conducts an annual review of the needs and problems of civil society organizations, as well as their results and achievements;
6. supports the process of interaction between state and local authorities and civil society organizations;
7. Determines the priorities and adopts the rules and procedures, as well as allocates funds for the promotion and financial support of projects of public importance to non-profit legal entities for the implementation of public benefit activities.

Although the required fourteen members were elected by other CSOs to be the council's members back in 2020, the establishment of the council was considerably delayed due to the COVID-19 pandemic and the political instability in Bulgaria. As seen above, the Council is set up to give opinions on decisions pertaining to CSOs, assess CSOs' funds and progress, and support the implementation of the Strategy for the Development of Civil Society Organisations among other responsibilities – a

³⁴ Council of the Ministers (Министерски съвет), Decision No 74 of 16.02.2022 determining the composition of the Council for Civil Society Development Council [Решение № 74 на Министерския съвет от 16.02.2022 г. за определяне състава на Съвета за развитие на гражданското общество].

³⁵ Stoyanova, M. [An update on developments regarding civic space in the EU and an overview of the possibilities for human rights defenders to enter EU territory](#), Bulgaria: Center for the Study of Democracy/European Union Agency for Fundamental Rights, 2022, p.4.

³⁶ Bulgaria, Strategy for Supporting the Development of Civil Society Organisations in the Republic of Bulgaria for the Period 2012-2015 [[Стратегия за подкрепа на развитието на гражданските организации в Република България за периода 2012-2015](#)], 5 September 2012.

³⁷ Center for the Study of Democracy, Concept for More Effective Civic Participation in Support of Vulnerable Groups [[Концепция за по-ефективно гражданско участие в подпомагането на уязвими групи](#)], Bulgaria: CSD, 2016, p. 11.

³⁸ European Commission, [2023 Rule of Law Report. Country Chapter on the rule of law situation in Bulgaria](#), (SWD(2023) 802 final), Brussels, 2023.

document that was first adopted back in 2012. However, the Council has yet not developed a Strategy and the financial mechanism for its implementation.

The Council's Report of Activities from February 2022 to February 2024 put the expected date for the completion of the Strategy development for June 2024, but as of October 2024, no information for a completed strategy is available. The working group on the development of the financial mechanism announced in January 2024 that the mechanism cannot be completed due to the lack of a legal basis for the expenditure of the BGN 1,000,000 set aside from the state budget for civil society projects³⁹. Furthermore, although points 4 and 5 of the Council's general rules require the collection of information on civil society organizations' financing and an annual review of their needs and challenges, these provisions are not systematically implemented. Notably, **the Council lacks a dedicated website and does not publish any information publicly.**

While CCSD reported some achievements, it also noted that the political instability has significantly hindered its work. Despite the prolonged period of uncertainty and the frequent changes of deputy prime ministers presiding over the Council, the CSO members of CCSD also prepared a number of opinions on draft legislation. In 2022, The Council also established working groups on several topics including the coordination between civil organizations and state institutions to support Ukrainian citizens in Bulgaria⁴⁰. The Council itself recognises in its 2024 report that the unfulfilled commitments from its first mandate would only serve to further worsen the public sentiment towards CSOs and state institutions⁴¹. The Council had to create working groups with the same tasks twice due to inconsistencies in administrative procedures used by the interim and regular governments⁴². The lack of clarity regarding the legal basis for using the BGN 1,000,000 for civil society projects persists, which raises serious concerns about the government's willingness to support the civil society sector.

Emerging operational challenges for CSOs

While Bulgaria has put in place a legal framework, aimed at the protection of the right of association and to CSOs ability to participate in political decision-making, recent developments suggest **an increasingly restrictive operational environment**, especially when it comes to attaining an enabling environment and effective participation.

Decline in civic participation mechanisms

In the past four years, factors such as parliamentary instability, and the global pandemic have increasingly disrupted the work of state institutions, impacting civic participation. Civic Participation Index revealed a decline in Bulgaria 's performance from 2021 to 2023 across all monitored categories – environment, practices, effect, and overall score⁴³. The 2024 Rule of Law report notes that **Bulgaria's process for introducing legislative proposals by MPs falls short of essential standards**, such as engaging civil society and assessing compliance with EU law⁴⁴.

Institutional mechanisms, such as the Council for Civil Society Development, have suffered from prolonged dysfunction. Despite being recognized as a promising initiative, delays in appointing leadership and operationalizing key frameworks, such as the Strategy for Civil Society Development,

³⁹ Council for Civil Society Development [Съвет за развитие на гражданското общество], Report of Activity – February 2022 – February 2024 [[Доклад за дейността – февруари 2022 – февруари 2024 г.](#)], Bulgaria, 2024, p.6.

⁴⁰ Ibid, p.5

⁴¹ Ibid, p.7.

⁴² Ibid, p.5.

⁴³ Taralezhkova, I., Petrov, G. Civic Participation Index 2023: Silent Voices or Institutional Deafness? [[Индекс на Гражданското участие 2023: Тихи гласове или институционална глухота?](#)], Bulgaria: Civic Participation Forum Association, 2023.

⁴⁴ European Commission, [2024 Rule of Law Report. Country Chapter on the rule of law situation in Bulgaria](#), (SWD(2023) 802 final), Brussels, 2023.

have rendered the council largely ineffective. These setbacks reflect broader governance challenges that undermine trust in participatory processes.

Amid constantly shifting governments, the motivation of CSOs to engage in institutional mechanisms has also diminished. For instance, the Parliamentary Commission on Direct Citizen Participation and Interaction with Civil Society struggled to establish the Civil Council in 2023 due to low participation from key sectors such as volunteerism and public security. Although the Civil Council was formally established later that year, it failed to convene any joint sessions, further **highlighting the fragility of participatory frameworks**. Without comprehensive reform, these mechanisms risk becoming symbolic rather than functional tools for public engagement.

Another recent example of dysfunctional civic participation in policy-making is the refusal by the Bulgarian Ministry of Justice to provide information regarding the formation and activities of a working group tasked with drafting amendments to the Judicial System Act serves⁴⁵. In October 2024, the Union of Judges in Bulgaria (UJB) expressed interest in participating in this working group but received no response. Subsequently, in November 2024, the UJB formally requested details on the selection criteria for participants, copies of orders establishing the group's composition, and any submitted opinions during its operation. The Ministry denied this request, citing the internal nature of the information and its preliminary status in legislative preparation. This lack of transparency not only hinders NGOs like the UJB from contributing effectively to legislative processes but also **undermines the broader principles of openness and accountability in policy development**.

Restrictive Laws and Political Pressures

Simultaneously, CSOs in Bulgaria are increasingly threatened by restrictive legislative proposals and smear campaigns, spearheaded by far-right activists and politicians. These attacks are most notably led by the Eurosceptic, far-right, and pro-Kremlin political party *Vazrazhdane* (Revival,) which has significantly increased its electoral popularity over the past four years, becoming the third-largest political party in the current sitting of the Parliament⁴⁶.

The draft Foreign Agents Registration Act, filed by MPs from the Revival party, aimed to register as foreign agents any individuals or legal entities receiving funding from abroad exceeding BGN 1,000. In a letter sent to the European Union institutions, over 300 Bulgarian civil society organisations⁴⁷ expressed their concern that the **proposed amendments were significantly contributing to the further shrinking the civic space** in the country and raised alarm over growing threats to their existence⁴⁸. Despite EU Commission's Rule of Law report 2023 concerns the draft legislation on foreign agents⁴⁹, the Revival party resubmitted the draft legislation. The text proposes severe restrictions, including bans on "foreign agents" from engaging in activities at schools, universities, and the Bulgarian Academy of Sciences, as well as limitations on their political rights and access to state funding. It heavily resembles the Russian legislation on foreign agents, which has been **used to repress civic actors, journalists, and human rights defenders**, expanded a few times since 2012⁵⁰, and exemplifies challenges to fundamental freedoms and reinforces the smear campaign against the CSO sector⁵¹.

⁴⁵ Access to Information Program, Ministry of Justice's refusal undermines due transparency of the legislative process [[Отказ на Министерството на правосъдието подкопава дължимата прозрачност на законодателния процес](#)], 13 December, 2024.

⁴⁶ Central Election Commission, [Results: Parliamentary elections](#), October 27, 2024, Bulgaria.

⁴⁷ Bulgarian Center for Not-for-Profit Law, "Over 300 civil society organisations in defense of the freedom of association" [[Над 300 граждански организации в защита на свободата на сдружаване](#)], press release, 20 July 2020.

⁴⁸ European Citizen Action Service, "[Bulgarian CSOs express concern over shrinking civic space in the country](#)", 17 July 2020.

⁴⁹ European Commission, [2023 Rule of Law Report. Country Chapter on the rule of law situation in Bulgaria](#), (SWD(2023) 802 final), Brussels, 2023.

⁵⁰ Human Rights Watch, "[Russia: New Restrictions for 'Foreign Agents'](#)", December 1, 2022.

⁵¹ Narsee, Aarti et al. [Civic Space Report 2024](#): Bulgaria: Bulgarian Center for Non-For-Profit Law, 2024., p.13.

Besides in Russia, variants of laws restricting the activities of civil society organizations have been implemented or proposed in numerous countries, reflecting a concerning trend of limiting NGO operations and civic participation. For example, in 2022 in Nicaragua, similar legislation led to the closure of at least 150 civil society organizations⁵². In 2023 in Georgia, a similar proposal requiring organizations receiving more than 20% of their funding from abroad to register as "agents of foreign influence" resulted in mass protests, civil unrest and numerous arrests and human rights violations by government security forces. Although it was ultimately withdrawn in April 2024, a similar draft law was reintroduced and adopted in May 2024, despite continued domestic and international criticism⁵³. In 2017 Hungary introduced restrictive legislation⁵⁴ that was later repealed following a ruling by the Court of Justice of the European Union (CJEU)⁵⁵. Recently, discussions about adopting such laws have also gained momentum in Slovakia⁵⁶ and Republika Srpska (Bosnia and Herzegovina)⁵⁷, signaling an ongoing push to curtail civil society's role in governance and public life. **This global pattern underscores the challenges facing NGOs and the broader implications for democratic practices and civic freedoms.**

While it is generally believed that the bill is unlikely to pass, Revival's efforts continue, with recent attempts noted in September 2024, when the draft was proposed once again⁵⁸. Given the rising support for the party since 2022⁵⁹, endeavours to adopt this law remain a threat. Even if such restrictive bills are not ultimately adopted, however, their looming threat has a stagnating effect on the functionality and operations of CSOs in Bulgaria.

Additionally, although the pro-Kremlin Revival Party failed to pass the proposed "anti-agents" law, another of their legislative initiatives has recently posed a significant threat to LGBTQ+ rights in Bulgaria. In August 2024, Revival successfully introduced **an amendment to the Pre-school and School Education Act**, commonly refer to as **"the anti-LGBTQ+ propaganda law"** banning the "propaganda, promotion, or incitement" of ideas related to non-traditional sexual orientations and gender identities in educational institutions (Article 11(2), point 3). This legislation mirrors similar laws enacted in Russia and Hungary⁶⁰. The amendment was approved by the Bulgarian Parliament on August 7, 2024, with a significant majority of 159 votes in favor, 22 against, and 12 abstentions. President Rumen Radev signed the amendment, and it was officially published on August 15, 2024⁶¹.

The law defines "non-traditional sexual orientation" as any orientation differing from the "emotional, romantic, sexual, or sensual attraction between persons of opposite sexes," as traditionally recognized in Bulgarian legal tradition. This legislation directly impacts numerous NGOs by restricting discussions and educational content related to LGBTQ+ topics within the school system by prohibiting the "propaganda, promotion, or incitement, in any form, within the education system of ideas and views related to non-traditional sexual orientations and/or gender identities that differ from biological sex." Consequently, civil society groups working on LGBTQ+ issues face increased challenges in advocating

⁵² Human Rights Watch, "[Nicaragua: Government Dismantles Civil Society](#)", July 19, 2022

⁵³ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, "[Georgia: UN experts condemn adoption of Law on Transparency of Foreign Influence](#)", press release, 15 May 2024.

⁵⁴ Hungarian Helsinki Committee, "[What Is The Problem With The Hungarian Law On Foreign Funded NGOs?](#)", October 10, 2017.

⁵⁵ Hungarian Helsinki Committee, "[A victory for civil society: EU Court finds foreign-funded NGO law is against EU law](#)", June 19, 2020

⁵⁶ EURACTIV, "[Slovakia pushes for new law on NGOs, critics fear Hungary-like restrictions](#)", April 2024.

⁵⁷ UN Country team for Bosnia & Herzegovina, "[Draft Republika Srpska law restricting the right to freedom of association cannot be justified](#)", October 2023.

⁵⁸ Reference available in Bulgarian language only at "["Възраждане" пак предлага закона си за "гражданска смърт" на българи](#)."

⁵⁹ BTA, "[Vazrazhdane Leader Says Support for His Party Rose by 10% or 30,000 Votes](#)"

⁶⁰ <https://www.hrw.org/news/2021/06/16/hungary-law-bans-lgbt-content-schools-and-tv>

⁶¹ Act amending and supplementing the Pre-school and School Education Act [[Закон за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование](#)], SG, Issue 69, 16.08.2024.

for acceptance and providing support, as the law limits their ability to operate effectively under the guise of preventing "propaganda."

The adoption of this Act has sparked significant public outcry, leading to protests in the capitol Sofia and other major cities. The Venice Commission of the Council of Europe has consistently ruled that anti-LGBT propaganda laws, such as those in Russia and Hungary, violate the European Convention on Human Rights⁶². Critics argue that the legislation infringes on human rights and mirrors anti-LGBTQ+ measures seen in other countries with authoritarian tendencies. It also raised concerns about violations of the Protection from Discrimination Act, as well as to the Constitution of the Republic of Bulgaria, including the rights to free expression (Article 39), and access to and dissemination of information (Article 41). Concerns were further raised about violations of fundamental rights enshrined in the Charter of Fundamental Rights of the European Union, specifically the right to non-discrimination (Article 21) and respect for private and family life (Article 7). Furthermore, the legislation directly contradicts the European Commission's LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, which seeks to promote equality and combat discrimination against LGBTIQ individuals. Although the European Commission has requested clarifications from Bulgaria on the adopted amendments to the PSEA with a deadline until August 2024, the response from the Ministry of Education and Science has not yet been received.

Moreover, the rushed adoption of this law intensified apprehensions about the country's commitment to upholding the rule of law. Being adopted without adequate public consultation or engagement with civil society organizations, it exemplifies a broader trend of limited public participation in the legislative process. The Bulgarian Helsinki Committee strongly condemned the opaque legislative process, citing the absence of transparency and robust public debate as significant threats undermining the democratic principles. Despite both domestic and international condemnation, the law remains in effect, continuing to pose challenges to the operations of NGOs and the broader LGBTQ+ community in Bulgaria.

Another recent concern raised by CSOs is the Draft Concept for Regulating Lobbying Activities⁶³, often referred to as the "side door" for seeping through the adoption of the Foreign Agents Act. While initially presented as a measure to enhance transparency and regulate lobbying practices, the latest iteration from 2024 of the proposed legislation has alarmed CSOs. As voiced by BCNP, the draft law now blurs the distinction between *legitimate public advocacy* and *professional lobbying*, labeling any citizen or group—whether formal or informal—as "lobbyists" if they communicate with state authorities about laws or policies. This sweeping definition risks stigmatizing even routine civic engagement, such as petitioning local authorities or advocating for community interests⁶⁴. The revised draft notably departs from its original 2023 version, which differentiated between private lobbying for specific business interests and public-interest advocacy conducted by NGOs or activists. Critics argue that this conflation serves to delegitimize civic participation while exempting certain powerful entities like trade unions and business associations, thereby undermining accountability. The law's vague and expansive scope, compounded by the lack of public consultation during its revision⁶⁵, has raised serious concerns that it could function as a restrictive tool reminiscent of the Foreign Agents Act, stifling civil society under the guise of transparency.

Bulgaria's draft concept for lobbying regulation has also been criticised earlier in a joint position paper by the Center for the Study of Democracy, the Bulgarian Institute for Legal Initiatives, and the Access

⁶² For example see [Opinion on the Issue of the Prohibition of So-Called "Propaganda of Homosexuality" in the Light of Recent Legislation in Some Member States of the Council of Europe](#); as well as [Opinion on the Compatibility with International Human Rights Standards of Act LXXIX Amending Certain Acts for the Protection of Children](#).

⁶³ Draft Concept for Regulation of Lobbying Activities in the Republic of Bulgaria [[Проект на Концепция за регулиране на лобистките дейности в Република България](#)].

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

to Information Programme for lack of a balanced approach between mandatory legal provisions and voluntary self-regulation. Similarly, the document warned against overly broad definitions of lobbying that could stigmatize civil society activities and advocates for narrowly targeting professional lobbying and advocated for a clear distinction between legitimate public advocacy and professional lobbying, emphasizing transparency, integrity, and equality in lobbying practices⁶⁶. It also underscored the importance of protecting non-profit organizations and other public-interest groups from undue restrictions, aligning with EU and OECD standards. Recommendations include creating a public lobbying register, ensuring positive incentives for registration, and clarifying enforcement mechanisms to avoid misuse or overreach.

Ambiguous protective measures

Over the past four years, hate speech⁶⁷, SLAAPs (Strategic Lawsuits Against Public Participation) and smear campaigns have posed increasing obstacles for individual Human Rights Defenders (HRDs) and CSOs in Bulgaria⁶⁸. Although at EU level, there have been a range of protection tools⁶⁹ and legal frameworks⁷⁰ employed, in Bulgaria the legal framework addressing these issues still remains ambiguous and insufficiently robust.

Although Bulgaria has adopted the Human rights defender EU guidelines, like other countries, it lacks specific national legislation dedicated to the protection of human rights defenders. While the country has institutions like the Ombudsman and the Commission for Protection Against Discrimination, which are legally mandated to promote and protect human rights, these bodies do not provide comprehensive legal safeguards tailored explicitly for human rights defenders and CSOs in this field. For instance, there are no clear protective measures against smear campaigns, physical assaults or cyber attacks against CSOs. As noted by the International Service for Human Rights, such legal protection at a national level for human rights defenders is essential for them to do their work safely. The absence of such targeted legal protection leaves HRDs in Bulgaria vulnerable to various forms of harassment and intimidation.

In the same time, the term “hate speech” is not specifically defined in Bulgarian legislation. Despite that several key legal documents mention “a speech which incites discrimination, violence or hatred”. In addition to the already mentioned Constitutionally protected right of expression, Article 162 of the Penal Code is often utilised in countering certain forms of hate speech. It criminalises anyone who, “by speech, press or other media, by electronic information systems or in another manner, propagates or incites discrimination, violence or hatred on the grounds of *race, nationality or ethnic origin.*” Simultaneously, Article 164(1) criminalises the same propagation or instigation of discrimination,

⁶⁶ CSD, BILI & Access to Information Programme, [Position regarding the draft Concept for the Regulation of Lobbying Activities, dated November 17, 2023, and the discussion held on January 31, 2024.](#)

⁶⁷ For the purposes of this report, the authors have adopted ECRI’s GPR No. 15 on combating Hate Speech, defining “hate speech” as the advocacy, promotion or incitement, in any form, of the denigration, hatred or vilification of a person or group of persons, as well as any harassment, insult, negative stereotyping, stigmatization or threat in respect of such a person or group of persons and the justification of all the preceding types of expression, on the ground of “race”, colour, descent, national or ethnic origin, age, disability, language, religion or belief, sex, gender, gender identity, sexual orientation and other personal characteristics or status.

⁶⁸ RSF, [Bulgaria: Alarming SLAPP cases endanger fragile media freedom.](#)

⁶⁹ This includes the [Protect Defenders mechanism](#), which provides support through various means, such as funding legal representation, covering medical expenses, and implementing protection measures. Additionally, the EU employs a range of tools to protect HRDs, including observing trials, visiting detained individuals, and leveraging public and private diplomacy to address specific cases of HRDs under threat.

⁷⁰ The EU upholds the principles outlined in the Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups, and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms. While the primary responsibility for safeguarding and advancing human rights rests with states, the EU acknowledges the vital roles played by individuals, groups, and societal organizations in championing and furthering the human rights cause. See: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_guidelines_hrd_en.pdf.

violence, or hatred on the basis of religion. However, a 2016 research reveals that in the period 1991–2009, there was no judicial practice regarding this provision in the Penal code, leading to critique against the article being “dead”.

While this provision is important in addressing incitement to hatred in public space, it has been criticised to not comprehensively cover all forms of hate speech, leaving significant gaps in protection. Although international standards underline the need to include grounds such as *race, colour, language, religion or belief, nationality or national or ethnic origin, descent, age, disability, sex, gender, gender identity and sexual orientation*, Bulgarian law only covers “*race, nationality or ethnic origin.*” The lack of a clear legal definition and dedicated framework for combating hate speech continues to hinder efforts to hold perpetrators accountable and protect civil society organizations effectively and politicians and far-right groups often exploit this gap to target civil society actors, particularly those advocating for minority rights or democratic reforms. This hostile environment erodes public trust in CSOs and further limits their ability to operate effectively. In this light, reports by the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) and other recent analyses recommended that Bulgarian authorities develop a national strategy to combat intolerance and discrimination, including hate speech.

Another important legal document is the Protection Against Discrimination Act (PADA), established to regulate the protection against all forms of discrimination and contribute to its prevention. Under it, victims of hate speech can pursue a civil claim in court or they can bring their case to the Commission for Protection Against Discrimination, a quasi-judicial body empowered to issue binding decisions on discriminatory acts. While the Commission cannot award financial compensation, its decisions allow victims to file a separate civil claim to seek damages. Additionally, the Commission has the authority to initiate evidence collection and require written or oral testimony from the parties involved.

Simultaneously, SLAPPs are increasingly used to intimidate or silence CSOs and journalists (see next chapter). Recognizing the detrimental impact of SLAPPs on public participation globally, the European Union has taken steps to protect journalists and human rights defenders. In March 2024, the Council of the EU adopted a directive to safeguard individuals from abusive lawsuits intended to silence them. This directive provides procedural safeguards in civil matters with cross-border implications, enabling courts to dismiss unfounded claims at an early stage.

Existing gaps in Bulgarian legislation, particularly concerning defamation laws, have been facilitated the misuse of legal actions to suppress journalistic freedom and civil society activities. According to Art. 148 of the Bulgarian Penal Code, a provision commonly instrumentalized for SLAPPs against journalists, when insult or slander is directed at a public official during or in connection with the fulfilment of his/her duties or function, the penalty for insult is increased to a fine of BGN 3,000 to BGN 10,000 and the punishment for slander is increased to a fine of BGN 5,000 to BGN 15,000. In response to criticisms and ECHR rulings, Bulgaria's Ministry of Justice proposed amendments to the Penal Code in 2022. These amendments aim to abolish the official capacity of the victim as an aggravating circumstance in defamation cases and to reduce the fines for defamation and insult. By the end of 2022, the bill had passed the first of two voting procedures in Parliament.

Lack of monitoring

Alongside this fragile legal environment and lack of clear protective measures, currently, there is no dedicated monitoring mechanism in place to systematically track and address the challenges faced by civil society organizations such as instances of hate speech, smear campaigns, SLAPPs, physical violence, or cyber threats (see the next chapter).

The Council for Civil Society Development, in its general rules, explicitly outlines its responsibility to “conduct an annual review of the needs and problems of civil society organizations.” This mandate suggests that the council should play a central role in identifying and addressing the systemic issues and specific threats affecting the sector. A functional council could serve as a much-needed centralized body to monitor challenges and provide timely responses to mitigate these issues. However, since the council has failed to prioritize its responsibilities and has not conducted regular assessments or reviews as outlined in its mandate, there is currently no centralized mechanism in place to monitor the challenges faced by CSOs effectively. This lack of consistent oversight leaves civil society organizations without institutional support to address critical threats and systemic problems.

Administrative pressures

In addition to the described looming threats of restrictive legislation and gaps in protective measures, administrative burdens have also intensified, particularly following the adoption of the EU’s Anti-Money Laundering Package in 2024, which have made the operational landscape for NGOs more challenging⁷¹. The new package aims to combat money-laundering and terrorist financing through improved transparency and oversight of financial transactions⁷², ensuring that people with a legitimate interest, including civil society organisations, will have immediate, direct and free access to beneficial ownership information held in national registries and interconnected at EU level. While these measures are essential and give more rights to CSOs, they have inadvertently added complexity to the operational landscape for the organisations. Specifically, CSOs may now be required to meet stricter reporting and transparency standards, such as disclosing financial transactions and the identity of donors. For smaller organisations with limited administrative resources, compliance with these standards could prove particularly challenging, diverting time and resources away from their core advocacy and community work. This points to the need for a specialised standard tailored to NGOs, which considers their limited administrative capacity and the relatively lower risk they pose compared to other entities under the notification regime.

These challenges are compounded by growing dissatisfaction within the sector. In 2023, over half of consulted NGOs perceived the legal framework as restrictive, marking an increase from 42% in 2017. While some improvements have been noted, such as reduced barriers for NGO registration, the overall trend underscores the urgent need for reforms to foster a more enabling environment for civil society. Persistent political instability has further exacerbated the situation.

Financial Constraints and Sustainability Barriers

Simultaneously, civil society organizations in Bulgaria face persistent financial constraints that undermine their sustainability and operational capacity. The limited financial and material resources, inadequate state support, lacking diversified funding sources and heavy reliance on external funding remain significant barriers to the sector’s operations. According to the CSO Sustainability Index, the financial viability of civil society organizations in has been on a downward trend since 2014⁷³. A 2023 survey highlights the extent of these concerns: 59% of NGOs identified a lack of funds as their primary challenge, while 41% pointed to insufficient state support as a major obstacle⁷⁴. Notably, the lack of human capital and experts has become more prominent, ranking as the third most pressing challenge for CSOs in 2023, compared to its sixth-place position in 2017.

In 2023 the primary sources of funding for NGOs were individual donations (41.9% of organizations have received funding from this source in the last 5 years), operational programmes (35.1%),

⁷¹ An interview with a CSO’s CEO, conducted in early November 2024.

⁷² European Parliament, [New EU rules to combat money-laundering adopted](#), April 24, 2024.

⁷³ FHI 360, [CSO Sustainability Index Explorer](#).

⁷⁴ Yordanov, I. and Zahariev, B. [Dynamics of the NGO Sector in Bulgaria](#). [Динамика на неправителствения сектор в България], Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023, p.6.

membership fees (33.3%), NGO fund under EEA Financial Mechanism (29.2%) and funds administered by the European Commission under grant schemes (28.6%)⁷⁵. It is indicated that in 2023 there has been an increase in the proportion of NGOs that have been financed under the Operational Programmes and centrally from programmes administered by the European Commission, as well as organisations that have generated revenues from services and sales, as compared to 2017. Despite increased use of EU funding, the *de minimis* rule in funding in Bulgaria has been indicated as problematic for CSOs. The *de minimis* rule refers to a regulatory framework under EU rules that caps the amount of state aid provided to entities, including NGOs, to €200,000 over a rolling three-year period, with the objective of ensuring fair competition across the EU. However, NGOs in Bulgaria face challenges with accessing such funding due to the application of the *de minimis* regime because they are often treated similarly to commercial entities under these regulations, even when their activities are non-commercial or serve public interest⁷⁶.

The reliance on external funding not only limits the financial autonomy of CSOs but also makes them vulnerable to shifts in donor priorities, creating additional challenges in sustaining their activities and addressing local needs effectively. The climate of social and political tension in a country that has not had a stable regular government for over three years poses a further challenge to the integrity and autonomy of the Bulgarian civil society sector.

Moreover, the overreliance on foreign donors often contributes to negative attitudes and distrust among the public, creating the stereotype of the “grant-seekers”, often carrying the connotation that these actors exploit foreign funding – particularly from Western governments, the EU, or international organizations – without a genuine commitment to the causes they claim to support. In this context, various NGOs have faced intensifying targeting, investigations, and violent attacks from authorities and far-right groups, exposing gaps in protections against discrimination. In recent years this has further amplified the smear campaign against civil society organizations and attempts to introduce the stigmatizing “foreign agent” label at the parliamentary level. Increasing transparency around NGOs. Addressing these long-lasting financial barriers is crucial to ensuring the resilience and sustainability of civil society in Bulgaria.

Public discourse and societal challenges for CSOs in the 2020-2024 period

Beyond Bulgaria’s legal and political environment, public discourse has become a crucial factor shaping the operational environment for civil society organizations (CSOs). Deeply intertwined with general societal values, levels of trust in key institutions, EU policies and media representations, it reflects broader tensions within the country. While many citizens acknowledge the contributions of CSOs in addressing key social issues, a big number remain sceptical, influenced by divisive rhetoric and disinformation campaigns.

Over the past four years, increased societal polarization amid geopolitical tensions and the rise of disinformation campaigns have intensified challenges for CSOs, often undermining their credibility and ability to engage with communities effectively. Narratives framing CSOs as foreign agents or disconnected elites have gained traction, particularly against a backdrop of growing nationalist rhetoric and anti-liberal sentiment.

This chapter explores the evolving dynamics of public discourse and its impact on CSOs in Bulgaria from 2020 to 2024. It examines societal attitudes, media narratives, and the growing influence of far-right groups, highlighting their implications for the legitimacy, operations, and public perception of CSOs.

⁷⁵ Yordanov and Zahariev *Dynamics of the NGO Sector in Bulgaria*. Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023.

⁷⁶ BCNL, [European Commission on Bulgaria: It is difficult for civil society organizations to get EU funding through state agencies](#), July 10, 2023

The discussion also delves into specific examples of smear campaigns, attacks, and digital threats targeting organizations, emphasizing the need for developing monitoring mechanisms, strengthened communication strategies, transparency, and public engagement to safeguard Bulgaria’s civic space in an increasingly polarized environment.

Societal attitudes and their impact on civic space

Societal values and institutional trust

Between 2020 and 2024, various surveys have shed light on societal values in Bulgaria, particularly regarding attitudes toward ‘traditional’ or ‘liberal’ values, attitudes regarding the rights of marginalized groups such as LGBTQ+ communities, migrants, and Roma people, and trust in key national and European institutions.

As illustrated by a number of analyses, **“traditional” family values remain central to the Bulgarian value system**^{77,78}. At the same time, a growing cluster of “liberal” values is emerging⁷⁹, primarily among people with higher education, residents of large cities, employees, and private owners, embraced by a diverse group, including both supporters of liberal democracy and right-wing or neutral voters.

A 2024 survey by Alpha Research, commissioned by the GLAS Foundation, revealed that despite intensified public debates and legislative changes targeting the LGBTI community, public attitudes toward LGBTQ+ communities in Bulgaria are predominantly neutral, with strong support for basic rights like healthcare (86%) and equality before the law (67%)⁸⁰. However, support for policies important to the community, such as settling the status of same-sex couples, remains limited, with 34% approving, 27% disapproving and 39% being neutral. Simultaneously, no party represented in parliament includes LGBTQ+ rights in its agenda.

Attitudes toward refugees demonstrate similar patterns. Data from the 2023 COMP4SEE poll⁸¹ for example illustrated that Bulgarians have on average a neutral evaluation of immigration of refugees. However, following the full-scale invasion of Russia in Ukraine in February 2022, the perception of refugees from third countries, excluding Ukraine, is seen as more negative than the arrival of persons displaced from Ukraine. A February 2023 Global Metrics survey⁸² further highlighted this preference, with 53.5% of respondents expressing positive or somewhat positive views of Ukrainian refugees. In 2022 this double standard was echoed also in the political discourse in the words of then Prime Minister Kiril Petkov in his statement following the arrival of Ukrainian refugees in Bulgaria: *“These are not the refugees we are used to. As the Austrian chancellor said, these are our relatives, family. These are Europeans, intelligent, educated people [...] We, like everyone else, are ready to welcome them. This is not the usual refugee wave of people with an unclear past. None of the European countries is worried about them.”*

At the same time, despite data from different surveys pointing to overall neutral attitudes, in the past four years, there have been notable cases of anti-migrant protests and violence, police brutality and pushback of migrants and refugees in Bulgaria, particularly those from non-European backgrounds documented. At the end of 2023 Bulgaria’s pushback practices at its borders with Türkiye and Greece increase dramatically, with 9,897 pushbacks affecting 174,588 individual – more than double

⁷⁷ RC Trend, [Study on the values of Bulgarians](#), n.d.

⁷⁸ Alfa Research. [Obshtestveni Naqlasi kum deinostta na grazhdanskite organizatsii. Rezultati ot natsionalno predstavitelno prouchvane 2024](#). [Public attitudes towards citizens’ activities organizations. Results of a nationally representative survey 2024]. Bulgarian Center for Non-Profit Law (BCNP), 2024, p.5.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Glas foundation, [Public attitudes towards LGBTI+ 2024](#), March 1, 2024.

⁸¹ HPC, [Perception of Citizens of Bulgaria, Croatia, and Slovenia of Refugees in General and the Acceptability of the Model of Complementary Pathways](#), 2023.

⁸² Global Metrics Ltd. (2023) ‘Public Attitudes May 2022 – February 2023.

compared to those registered in 2022⁸³. In 2023, protests in Harmanli accused refugees of harassment and demanded restricted refugee centres⁸⁴. Violence escalated in 2024 with attacks on Pakistani students⁸⁵ and Afghan man in Sofia⁸⁶, accompanied by anti-migrant protests following Bulgaria's partial Schengen accession⁸⁷.

Discrimination towards Roma has also been a persistent problem in Bulgaria for many years⁸⁸. Between 2020 and 2024, these societal attitudes remained predominantly negative, with deep-seated stereotypes and discrimination persisting across various sectors. In its latest report on Bulgaria⁸⁹, the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) described Roma communities as among the main victims of public expressions of hatred and prejudice often vocally expressed by high-level politicians. Challenges and negative representations have further intensified during the COVID-19 pandemic⁹⁰, when Roma communities and Romani neighbourhoods were socially marginalised and disproportionately threatened by police actions during lockdowns.

Simultaneously, comparative studies like the Eurobarometer, reveal that Bulgaria consistently ranks among the lowest in both the EU and a wider European context in terms of societal trust and trust towards key institutions, like the national government⁹¹. A 2023 Alpha Research poll⁹² similarly revealed a deepening crisis of trust in all institutions, political leaders and parties in Bulgaria amid the continuing government crisis, while another 2024 of their surveys highlighted growing scepticism towards the way the Union is governed and its specific policies: 12% of adult Bulgarians say they fully approve of the way the EU is governed today, 42% - only somewhat, and 39% - are definitely dissatisfied⁹³.

While Bulgarians strongly approve of individual-focused EU policies, such as the right to appeal to the European Court of Human Rights (84%) and labour migration within the EU (81%), public reactions are more polarized concerning the Green Transition (34% positive, 42% negative), European aid to Ukraine (38% positive, 45% negative), and labour migration policies for non-EU countries (34% positive, 49% negative). Policies such as migration redistribution (19% approval), agricultural reforms tied to the Green Transition (26% approval), and expanding the powers of the European Commission at the expense of national governments (77% disapproval) provoke the strongest negative sentiments, reflecting broader European divisions.

Public attitudes towards CSOs

In this context, public attitudes towards civic society actors have also undergone transformations, influenced by deepening political and societal polarisation driven by the ongoing war in Ukraine and the lingering effects of the COVID-19 pandemic. In December 2024, the Bulgarian Center for Not-for-

⁸³ ECRE, [AIDA Country Report on Bulgaria – 2023 Update](#), 2024.

⁸⁴ United States Department of State, [2023 Country Reports on Human Rights Practices: Bulgaria](#), 2023.

⁸⁵ Mediapool, "Pakistani medical students beaten up in Sofia" [[Пребиха студенти по медицина от Пакистан в София](#)], March 9, 2024.

⁸⁶ Nova, "An Afghan man and his wife were beaten with stones and metal rods in Sofia" [[Пребиха с камъни и метали пръти афганистанец и съпругата му в София](#)], April 1, 2024.

⁸⁷ Bnr, [Anti-immigration protest was held in Sofia](#), November 3, 2024.

⁸⁸ Council of Europe, [Commissioner for Human Rights of the Council of Europe. Dunja Mijatovic. Report following her visit to Bulgaria from 25 to 29 November 2019.](#), Strasbourg, 2020, p.11.

⁸⁹ Council of Europe, [ECRI Sixth report on Bulgaria](#), 2022.

⁹⁰ European Parliament, [Protection against racism, xenophobia and racial discrimination, and the EU Anti-racism Action Plan](#), 2022.

⁹¹ European Commission, [Standard Eurobarometer 101 - Public opinion in the European Union](#), 2024, p.43.

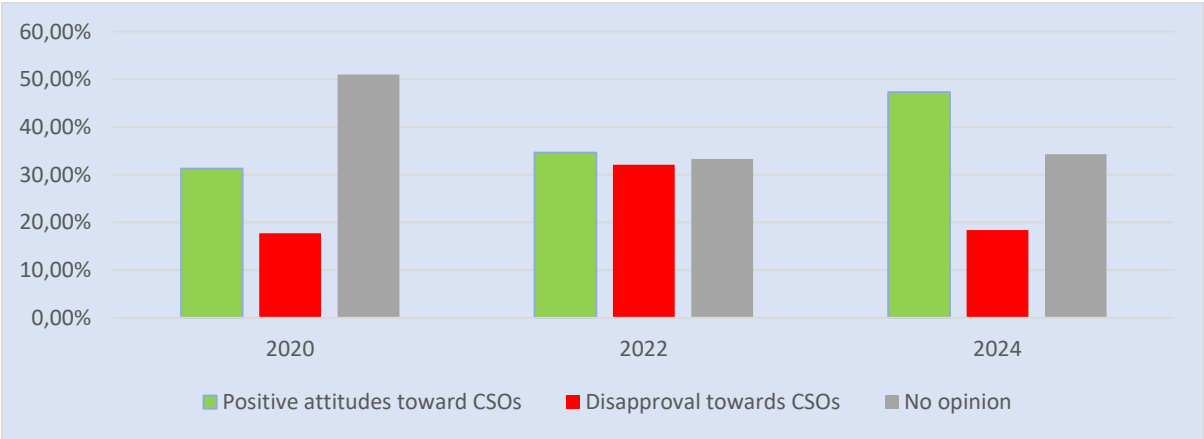
⁹² Alfa Research. [Obshtestveni Naglasi kum deinostta na grazhdanskite organizatsii. Rezultati ot natsionalno predstavitelno prouchvane 2024.](#) [Public attituded towards citizens'activities organizations. Results of a nationally representative survey 2024]. Bulgarian Center for Non-Profit Law (BCNP), 2024.

⁹³ Alfa Research. [Obshtestveni ocenki kum osnovni politiki na ES i ranni elektoralni naglasi za evrovota.](#) [Public assessments of major EC policies and early electoral attitudes towards the European elections], 2024.

Profit Law published its latest report with key conclusions drawn from an Alfa Research national representative survey⁹⁴ on the public attitudes towards civil society organisations in Bulgaria. The research highlights both positive and negative trends over the past four years. While during this period, positive attitudes toward NGOs have gradually improved—from 31.3% in 2020 to 34.6% in 2022 and 47.3% in 2024⁹⁵—and non-governmental organizations are regarded as relatively reliable and trustworthy entities, these developments exist alongside a backdrop of heightened societal divisions since 2020.

During the pandemic, initial approval of NGOs surged due to their visible contributions through volunteer initiatives and relief efforts. Yet, disapproval of the sector also rose sharply, from 17.7% in 2020 to 32.1% in 2022⁹⁶, before gradually returning to 18.4% in 2024 (Alpha Research 2024, 29). This growing distrust in 2022 can be partly attributed to widespread disinformation campaigns, including anti-vaccine narratives, and Kremlin-backed anti-Western propaganda following Russia’s invasion of Ukraine. Since, as described in the previous subchapters, most civil society organizations work according to the Western European or American model, they were viewed favourably by those with pro-European views, while the pro-Russian camp perceives them as potential sources of interference and disruption.

Figure 2. Public attitudes towards CSOs in Bulgaria (2020 – 2024).

Source: Public attitudes towards citizens’ activities organizations. Results of a nationally representative survey 2024, conducted by Alpha Research.

At the same time, the regular surveys by Alpha Research since 2018 show a gradual increase in civic engagement in Bulgaria, with notable surges during crises like COVID-19, the war in Ukraine, and the refugee wave. The 2024 survey⁹⁷ highlights positive trends, including a 4% rise in donations (over 40% participation), increased activity on social media (25% of adults), and growth in volunteering, petitions, and local initiatives (up by 3–6%). Participation in NGOs has risen significantly from 2.7% to 7%, and the share of completely inactive citizens has dropped from 51% to 41%. However, highly educated urban professionals remain the most active, with 85% engaging in at least one civic activity in two years, while younger and older age groups remain largely passive, with participation rates of 19.7% and 14%, respectively.

⁹⁴ Alfa Research. [Obshtestveni Naglasi kum deinostta na grazhdanskite organizatsii. Rezultati ot natsionalno predstavitelno prouchvane 2024](#). [Public attitudes towards citizens’ activities organizations. Results of a nationally representative survey 2024]. Bulgarian Center for Non-Profit Law (BCNP), 2024.

⁹⁵ Ibid, p.18.

⁹⁶ Ibid, p.18.

⁹⁷ Ibid, p.9.

While in 2022, only 8.2% trusted NGO representatives to solve problems (compared to 23% for government representatives), this figure doubled to 17.3% in 2024, nearly equal to trust in government (17.5%). However, the situation remains markedly different among lower-income and less-educated individuals, residents of smaller settlements, and the elderly⁹⁸. Simultaneously, 44% of citizens remain undecided on whom to trust, while a quarter of respondents believe that the state should resolve societal issues independently, without the help of CSOs, reflecting persistent societal skepticism. While public perception of CSOs increasingly recognizes their positive contributions, with key associations including "help and care" (22%), assistance to vulnerable groups (10%), and societal change (22%), criticisms also remain, focusing on misuse of funds (18%), lack of transparency (10%) and foreign influence (4%), often reflecting the 'foreign agents' narratives.

All in all, although public attitudes towards CSOs have slightly improved in the past years, reflecting a more distinct and favorable image shaped by developments during the COVID-19 pandemic, this shift has been particularly notable among educated, urban populations, while overall trust remains limited.

New actors on the "battlefield" of civic space

The beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022 has also led to some internal fragmentation of civic space in Bulgaria, with a significant number of NGOs and other vocal groups expressing pro-Russian and pro-Kremlin sentiments, while others have mobilized efforts and resources to support Ukrainian refugees⁹⁹. This polarization, reflecting the broader division between pro-European Union and pro-Russian factions within the Bulgarian political spectrum, underscores the growing perception among civil society organizations that their existence is increasingly contingent on global political developments. The share of NGOs expressing this sentiment rose from 66% in 2017 to 76% in 2023, as highlighted in a survey by OSI¹⁰⁰.

The volatile environment of a global pandemic, the external shock of the war in Ukraine, and continuous domestic political instability created a fertile ground for pro-liferating far-right narratives, transforming civic space in a contested "battlefield". In this context civic organizations aligned with pro-Western/pro-European values in Bulgaria now face not only stronger distrust, but also competition from a growing number of newly emerging informal and formal alternative civic entities promoting anti-Western, nationalist, and "traditional values" agendas.

An important trend is the growing civic mobilizations and vocality of such conservative groups and the creation of NGOs in this realm. For instance, since 2018 newly emerging organizations like the Bulgarian Parents' Central Committee (BRCC) and the National Association "March for the Family" have actively been instrumentalising key civic tools for participation such as public petitions, letters to MPs, organized protests, and lobbying campaigns to oppose progressive legislations such as the Istanbul Convention and the National Strategy for the Child, citing threats to "Bulgarian traditions and Christian values"¹⁰¹. These same organizations were key supporters of Revival's successful 2024 effort to pass a law banning LGBTQ+ "propaganda" in schools. In fact, the joint session of the committees on education and demographic policy, families, and children, led by Kostadin Kostadinov of "Vazrazhdane", focused on the perceived danger of "LGBT propaganda" in schools, included 18 organizations supporting the "anti-LGBT propaganda" law and only four opposing groups¹⁰². Another example came earlier the same year, when the Society and Values Association sent a letter signed on behalf of 2,700 citizens and

⁹⁸ Ibid, p.16.

⁹⁹ Viken and Zahariev 2024, *Civic Engagement in Bulgaria and Norway*, Sofia: OSI, 2024, p.52.

¹⁰⁰ Yordanov and Zahariev, *Dynamics Of The Non-Governmental Sector In Bulgaria*, Sofia: OSI, 2023., p.6.

¹⁰¹ National association 'March for the Family', *Становище на национална асоциация 'Поход за семейството' относно внесен законопроект за изменение и допълнение на Закона за закрила на детето*. [Opinion of the national association 'March for the Family' on the draft law for amendment and supplement to the Child Protection Act], 2024.

¹⁰² ClubZ, "Kostadinov spent hours attacking LGBT, those supporting him want to ban "foreign agents"" [*Костадинов прекара часове в атаки срещу ЛГБТ, подкрепящите го искат да се забранят "чуждестранни агенти"*], August 14, 2024.

40 organizations to the Bulgarian representatives in the European Parliament to reject the EU Council Directive on combating violence against women and domestic violence¹⁰³, which, according to them, "imposes the concept of gender and gender identity other than biological."

An important trend also includes the increased mobilization of young people in far-right ideologies and activism with newly emerging non-formal youth nationalist organizations, such as "Youth for Bulgaria", the "Club for Patriotism and Homeland Studies", "Kuberov voin", "Mlada Gvardia", collaborating actively with the youth fractions of the far-right Bulgarian National Union. A prominent example of their combined efforts occurred in March 2024, when these groups organized together a massive anti-migrant protest under the slogan "Migrants, out!"¹⁰⁴. "Kuberov voin" were also among the main organisers in recent events related to the spectacle "The Guns and the Man" by John Malkovich, whose premier on November 7, caused public tension and escalated into a protest, with protesters not allowing spectators into the theatre building, and the director of the National Theater, Vasil Vassilev, being attacked and beaten. An important observation here is that while these new youth nationalist groups are often anti-globalist and Eurosceptic, they do not fit into the sociological profile of pro-Russian supporters of the Revival party, but in fact display contradictory stances, with some members even participating in military actions in support of Ukraine¹⁰⁵. Among their main activities include the forbidden annual demonstration honoring General Hristo Lukov, the 1940s antisemitic, pro-Nazi leader of the Union of Bulgarian National Legions¹⁰⁶. Despite that in February 2023 authorities banned the demonstration, "Lukov march" took place both in 2023 and in 2024.

Trends in public discourse on CSOs

Amid this growing division in societal attitudes, it is important to outline the media landscape and the main trends influencing public discourse surrounding civil society organizations.

In 2023, Bulgaria ranked last among EU countries in the Media Literacy Index, placing 35th out of 41 evaluated countries in Europe. This position highlights Bulgaria's significant vulnerability to disinformation¹⁰⁷. Several recent reports by the Center for the study of Democracy have emphasized the detrimental effects of Kremlin propaganda and disinformation campaigns on the country's civic infrastructure, particularly against the backdrop of Russia's war in Ukraine and the COVID-19 pandemic. Studies also highlights the increased use of value-driven narratives in the Bulgarian online space, aimed at promoting anti-European and antiliberal propaganda¹⁰⁸.

In line with this trend, the Revival party increased significantly its electoral support, rising from 2.45% in the April 2021 elections to 10.18% in the October 2022 snap elections, becoming the fourth-largest political force in the country¹⁰⁹. Analyses indicate that Revival dominated social media activity in the months leading up to the October 2022 elections, surpassing other political parties in online presence and engagement¹¹⁰. Subsequently, a survey by the Institute for the Development of the Public Environment, which monitors the costs of media coverage of the participants in the parliamentary election campaign, shows that in the October elections in 2024 Revival allocated the largest amount

¹⁰³ European Commission, [Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence](#), COM/2022/105 final, Strasbourg, 8 March 2022.

¹⁰⁴ Dir.bg, "Protest in front of the Ministry of Interior and march on the pavement because of the incidents with migrants" [[Протест пред МВР и шествие на паветата заради инцидентите с мигранти](#)], March 10, 2024.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ United States Department of State, [2023 Country Reports on Human Rights Practices: Bulgaria](#), 2023.

¹⁰⁷ Yordanov and Zahariev, [Dynamics of the NGO Sector in Bulgaria](#). Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023, p.7.

¹⁰⁸ Vatsov, D. [Anti-Democratic Propaganda in Bulgaria. Part One. News Websites and Print Media: 2013 – 2016](#), Sofia: Humanitarian and Social Research Foundation, 2017.

¹⁰⁹ Central Election Commission, [Results](#), October 2, 2022.

¹¹⁰ Capital, "The election campaign on Facebook: 'Vazrazhdane' and 'We Continue the Change' dominate" [[Предизборната кампания във Facebook: „Възраждане“ и „Продължаваме промяната“ доминират](#)], September 15, 2022.

of funds for media advertising during their campaign¹¹¹. In the October 2024 elections, Revival's electoral support further increased to 13.358%, elevating the party to third place in the parliamentary rankings¹¹².

An important trend in this campaigns is the intertwining of anti-Western far-right narratives and nationalist sentiments with pro-Russian discourses legitimizing Putin's military actions, strategically instrumentalized to delegitimize progressive movements, and weaken democratic institutions in Bulgaria. Anti-Western political projects in Bulgaria, such as the pro-Kremlin Party Revival for example actively embrace the moralizing conservative antinarratives^{113, 114} of Vladimir Putin and his United Russia party, showing hostility towards civil society¹¹⁵, while claiming to be the defenders of "national sovereignty"¹¹⁶ and orthodox "Christian" values". A recurring theme is an accusation that the "West" and/or the "foreign foundations" are responsible for the collapse of the "Bulgarian" family/economy/welfare, often reinforcing mechanisms of social exclusion such as homophobia, misogyny, islamophobia, antigypsyism, and hate speech.

Such disinformation narratives often have targeted specific vulnerable groups and topics, including Ukrainian refugees (especially women residing in Bulgaria), Roma communities, LGBTQ+ individuals non-European migrants and displaced people (especially if undocumented), different religious minorities, youth, persons with disabilities, people with low socio-economic status and climate policies like the Green Deal. Occurring both on social media as Facebook posts shared individually or in groups and in journalistic articles on media outlets, they include either distorted or entirely false claims, reinforcing negative stereotypes and perpetuating exclusionary practices.

While these narratives often aim to delegitimize marginalized communities, they also directly or indirectly impact activists or, organizations, advocating for their rights, creating a hostile environment for their operations. Civil society organizations perceived as aligned with pro-European, values, progressiveness and human rights—particularly those focusing on migrants, LGBTQ+ individuals, women's rights, and ecological issues—have increasingly become targets of such rhetoric.

A popular trend in negative discourses against CSOs perceived as progressive and pro-European is the usage of derogatory terms that delegitimize their work and undermine their credibility. For example, NGOs are often depicted as "**grant-seekers**" ("грантаджии") – a term implying that these organizations exist solely to exploit European or international funding without contributing to society. Suggesting corruption, inefficiency, or disloyalty, this label frames CSOs as entities that "steal" public or European funds for their own benefit, reflecting broader societal frustrations and distrust towards institutions about the management of public resources.

Another common epithet, "**Sorosoids**," refers to organizations or individuals believed to be funded or influenced by the Open Society Foundations, often with the implication that they serve the interests of billionaire philanthropist George Soros. This term has gained traction globally as part of far-right and populist rhetoric, positioning Soros as a symbol of external interference and globalization threatening national sovereignty. The rhetoric was part of broader state-led smear campaigns framing Soros and his network as orchestrators of efforts to undermine Hungarian identity and policies, particularly through support for migration and liberal democratic reforms. This narrative was heavily utilized in

¹¹¹Mediapool, "'Vazrazhdane' spent the most on media advertising during the campaign" [[„Възраждане“ дала най-много пари за медийна реклама по време на кампанията](#)], November 21, 2022.

¹¹² Central Election Commission, [Results](#), October 27, 2024.

¹¹³ Reuters, [Putin attacks West as 'satanic', hails Russian "traditional" values](#), November 21, 2022.

¹¹⁴ ECFR, [Conservatism by decree: Putin as a figurehead for the global far-right](#), March 1, 2024.

¹¹⁵ Glasove, "'Vazrazhdane' will not allow LGBT propaganda in Bulgarian schools, regardless of the attacks" [[„Възраждане“ няма да допусне ЛГБТИ пропаганда в българското училище, независимо от атаките](#)], January 23, 2025.

¹¹⁶Vazrazhdane, "Yordan Todorov from 'Vazrazhdane': The most important and main priority for "'Vazrazhdane' is peacekeeping in the country" [[„Йордан Тодоров от 'Възраждане': Най-важен и основен приоритет за „Възраждане“ е опазване на мира в държавата“](#)], October 10, 2024.

conjunction with the controversial "Stop Soros" law and the Foreign Agents Law, both introduced to curb the activities of organizations receiving foreign funding. In Bulgaria, the term "Sorosoids" gained traction in similar smear campaigns led by far-right parties like the pro-Russian Revival Party (Vazrazhdane) and nationalist groups, often targeting CSOs working on human rights, LGBTQ+ rights, and minority issues. This has especially intensified in the last four years amid the continuous attempts to adopt the Foreign Agents Bill. Its popularity in the Bulgarian context is illustrative about the cross-boundary dimension of such campaigns.

Box 2. Derogatory slang used in smearing campaigns against civil society organisations.

The term "*Sorosoid*" is widespread derogatory label used in public discourse to disparage individuals, organizations, or groups perceived as aligned with liberal, pro-European, and progressive values. It derives from the name of George Soros, the founder of the Open Society Foundations, which has supported various civil society initiatives globally, including in Bulgaria. In Hungary, under Viktor Orbán's government, this term became especially widespread during campaigns targeting civil society organizations (CSOs) supported by the Open Society Foundations. The rhetoric was part of broader state-led smear campaigns framing Soros and his network as orchestrators of efforts to undermine Hungarian identity and policies, particularly through support for migration and liberal democratic reforms. This narrative was heavily utilized in conjunction with the controversial "Stop Soros" law and the Foreign Agents Law, both introduced to curb the activities of organizations receiving foreign funding.

In Bulgaria, the term "Sorosoids" gained traction in similar smear campaigns led by far-right parties like the pro-Russian *Vazrazhdane* and nationalist groups, often targeting CSOs working on human rights, LGBTQ+ rights, and minority issues. This has especially intensified in the last four years amid the continuous attempts to adopt the Act on Foreign Agents Registration. Its popularity in the Bulgarian context is illustrative about the cross-boundary dimension of such campaigns.

Similarly, "*yellow-pavers*" ("*жълтопаветници*")—a phrase referring to residents of Sofia's central districts with cobblestone streets—has become a label for pro-European urban elites accused of being out of touch with the "real" concerns of ordinary Bulgarians. It is often employed by nationalist and populist actors to discredit civil society organizations, activists, and intellectuals advocating for progressive causes, European integration, or human rights.

Other pejorative terms also include "*pseudo-intellectuals*" and "*janissaries*" ("*еничару*"), questioning the legitimacy of individuals associated with CSOs, suggesting that their expertise or advocacy is insincere or self-serving. The term, currently widely adopted in the Revival party's rhetoric, originates from the Ottoman Empire, where the Janissaries were an elite military corps often composed of Christian boys taken from their families, converted to Islam, and trained to serve the Sultan. In this instrumentalisation, the term carries connotations of treachery and disloyalty, describe CSOs as betraying national interests in favor of foreign powers or ideologies. It underscores a broader trend in nationalist rhetoric across Southeastern Europe, where historical metaphors are invoked to stigmatize progressive movements and reinforce exclusionary notions of national identity.

As part of anti-Green deal disinformation or smear campaigns, environmental NGOs and activists have been called "*eco racketeers*" or "green racketeers," often being accused for disturbing economic growth and progress in Bulgaria. These terms suggest that environmental organizations are motivated by profit rather than genuine ecological concerns, portraying them as opportunistic actors who exploit environmental causes to obstruct development. Such rhetoric is often employed to delegitimize opposition to large-scale infrastructure projects or industrial developments that have potential environmental impacts.

Among the derogatory terms for CSOs defending LGBTQ+ rights are “genders” (“джендъри”), “tolerasts” (“толерасты”), “liberasts” („либерасты“) and “Euro-gays” accused of spreading “LGBTQ propaganda”, and “gender ideology” while also often accused in normalization of “pedophilia” and threat towards children. The term **gender** deserves special attention. Initially employed in academic discourse to denote socially constructed roles and expectations related to sex, in it has acquired a specific, often distorted meaning in public discourse in Bulgaria. This meaning is particularly tied to the debates over the Istanbul Convention in 2018, which sparked a wave of reactions in the media and society, resulting from a deliberate propaganda strategy that links the term to “foreign” or “Western” values perceived as a threat to traditional Bulgarian morals and identity. As noted by Pavlov et al.¹¹⁷, “gender” became “the most commonly used epithet in hate speech within the vocabulary of populist propaganda.”

Box 2. Derogatory slang used in smearing campaigns against LGBTQ+ community and activists.

Initially employed in academic discourse to denote socially constructed roles and expectations related to sex, in the term “gender” has acquired a specific, often distorted meaning in public discourse in Bulgaria. This meaning is particularly tied to the debates over the Istanbul Convention in 2018, which sparked a wave of reactions in the media and society, resulting from a deliberate propaganda strategy that links the term to “foreign” or “Western” values perceived as a threat to traditional Bulgarian morals and identity. Research demonstrates that, due to the extensive media coverage of debates surrounding the Istanbul Convention, “genders” is now perceived in Bulgarian consciousness as **a pejorative label for people with uncertainties or deviations in sexual orientation and/or gender identity**. Notably, “gender” is also utilised as a derogatory or offensive term for civic society actors defending LGBTQ+ rights.

Moreover, parliamentary parties such as the Bulgarian Socialist Party (BSP) and the far-right Revival Party, use narratives related to “gender ideology” to pursue their political goals. In 2023, during a parliamentary debate about a newly introduced domestic violence law, the BSP’s Kornelia Ninova stated that it was “dangerous” for children to be “poisoned” with information about LGBTQ+ minorities, and she said “we will never sign and agree to have a third gender in Bulgaria”. Research further demonstrates that, due to the extensive media coverage of debates surrounding the Istanbul Convention, “genders” is now perceived in Bulgarian consciousness as a label for people with “uncertainties or deviations in sexual orientation and/or gender identity.” This phenomenon illustrates how media and political rhetoric can distort the meaning of terms and create cultural stereotypes that divide society¹¹⁸.

Reflecting a systematic effort to undermine the legitimacy of civil society organizations and their work in Bulgaria, these terms share several common features. They collectively work to create an “**us versus them**” dichotomy, painting CSOs and their supporters as foreign, elitist, or disconnected from the “real” Bulgarian people, or as **agents of “foreign interests”** that “impose” external influence and values. This rhetoric taps into collective anxieties about sovereignty, identity, and tradition, leveraging cultural and historical symbols to amplify its resonance. By presenting progressive movements and

¹¹⁷ Pavlov 2018. Zahariev, M. Kanushev, D. Vatsov. Report Hate speech through the vocabulary of populist propaganda in Bulgaria and its spread in Bulgarian online media (1 June - 31 August 2018). Sofia: Foundation for Humanitarian and Social Research, 2018.

¹¹⁸ Eftimova, A. Meanings of the lexeme gender under the influence of the media debate on the adoption of the Istanbul Convention. Research in honour of the 70th anniversary of Prof. Dr. Kiril Tsankov. Veliko Tarnovo. University of St. John of God. Cyril and Methodius” 2019, p. 271.

their advocates as threats to national integrity and traditional values, this rhetoric fosters a climate of suspicion and hostility, discouraging critical engagement with the work of CSOs.

However, even when CSOs are not directly targeted in media discourse, there is a trend of insensitivity toward the sensitive topics they address. This lack of sensitivity often manifests in the trivialization, oversimplification, misrepresentation of complex issues such as minority rights, social inequality, environmental protection, and gender-based violence. Sensationalized narratives sometimes overshadow the nuanced efforts of NGOs, reducing their work to polarizing headlines^{119, 120} rather than fostering constructive public dialogue. By failing to present these topics with the necessary nuance and understanding, media narratives indirectly undermine the efforts of NGOs and perpetuate negative stereotypes. This insensitivity creates additional challenges for civil society organizations, as it hampers their ability to foster meaningful public engagement and build trust around critical social issues.

The use of such narratives aligns with the paradoxical instrumentalization of anti-colonial frameworks—traditionally associated with left-wing discourse – by far-right groups, a strategy that has gained global traction. While advocating for traditionalism, national borders, and other forms of particularism and local authenticity, far-right movements employ anti-globalist strategies that transcend borders. In this sense, this anti-globalist unexpected fusion of anti-colonialism and neoconservatism has evolved into a transnational strategy itself, effectively employing notions of the local and the authentic while maintaining consistency and coordination across borders creating what scholars Elzbieta Korolczuk and Agnieszka Graff call “iliber universalism”.

It is also important to note that while the intertwining of anti-Western nationalist sentiments with pro-Russian discourses is an important trend, recent developments also point to a fragmentation within this well-documented far-right discourse. As highlighted in the previous sections, the increased mobilization of newly emerging youth nationalist groups that do not fit into the sociological profile of pro-Russian supporters of the Revival party, further fragments the far-right discourse in Bulgaria. Although these groups’ social media posts similarly reveal a blend of anti-western sentiments, anti-globalism, homophobia, Islamophobia, antigypsyism, and misogyny, frequently used together to attack CSOs, a particularly different trend among these groups is their anti-communist and in fact anti-Russian stance. They associate the “dangerous influence” of the West with the so-called “new left” or “new communism of the West” framing progressive values as a form of ideological colonisation. The instrumentalization of anti-communism has become a defining feature of their rhetoric, positioning these groups as staunch opponents of both Western liberalism and perceived “remnants” of communist ideology or “classical Marxism”. This rhetoric is visually reinforced through memes that blend the European Union flag with communist symbols and employ derogatory abbreviations like “EUSSR”.

These nuanced complexities underline the increasingly polarised environment in which CSOs must operate. As the ground continues to shift, organizations advocating for human rights and progressive causes face a more multifaceted and challenging landscape. Understanding and addressing these emerging dynamics is critical to safeguarding the civic space in Bulgaria.

Smearing campaigns, attacks, and digital threats on CSOs

Over the past four years a number of smearing campaigns, incidents related to freedom of association and expression, as well as violent psychological attacks, often perpetrated by far-right groups, have been

¹¹⁹ For example, in a focus group conducted in October 2024, CSOs providing support for victims of human trafficking have signaled that they avoid certain outlets, as they often come with sensationalized headlines, oversimplifying their work as “[Children dream of being pimps and prostitutes](#)”.

¹²⁰ An example of such polarising headline can be found in an article published on **Lentata** titled “[Виновни ли са НПО-тата?](#)” (“Are NGOs to Blame?”) ([Lentata](#)), accusing “foreign-funded” NGOs of failing to contribute positively to society and blames them for escalating social issues, including violence and crime. It criticizes NGOs for supposedly defending “criminals and abusers” while dismissing the value of their efforts, particularly those aimed at human rights and minority inclusion.

recorded. Civil society organizations have been subjected to heightened scrutiny, including legislative efforts to restrict their operations and investigations by authorities, while cases of lawsuits filed by other NGOs or businesses with private interests further complicate their operational environment. Parliamentary debates have also resurrected the stigmatizing "foreign agent" label, reflecting broader attempts to marginalize and exert control over the NGO sector. These efforts are compounded by the rise of digital threats in the context of ongoing digital transformations and Russian hybrid warfare tactics.

In the beginning of 2020 amid the debates on postponing the entry into force of the new Social Services Act, a negative public campaign was launched against civil society organisations¹²¹. The campaign took place mainly online and on social media with no clearly identified organisers. Following this, on 15th January 2020, 62 Bulgarian civil society organisations submitted a joint letter to the European Union institutions, highlighting the ongoing campaign to denigrate civil society in the country. The letter detailed the coordinated attacks targeting organizations receiving foreign funding, particularly from the Active Citizens Fund of the EEA Financial Mechanism.

In 2022 following the continuous attempts to introduce the Foreign Agents Bill, the Revival Party launched a smearing campaign against America for Bulgaria Foundation, reporting irregularities in their activities of the to the prosecutor's office, referring to media and political "corruption" that affects "national security".

Although the increase in attacks has affected a wide range of civil society organizations, certain types of NGOs have been disproportionately targeted. For instance, while CSOs and volunteers were praised for helping the flow of Ukrainian refugees after Russia's invasion, organizations working with non-European refugees noted the glaring double standard. Unlike Ukrainian refugees, their non-European counterparts are often subjected to inhuman treatment and illegal pushbacks¹²². The double standard is also reflected on the CSOs with authorities seeking collaboration from NGO's working with Ukrainians and prosecuting those who work with refugees coming from Africa and the Middle East¹²³.

A troubling example comes from the ongoing investigation of three NGOs following reports from the State Agency for Refugees, including the Mission Krile Foundation which was awarded the "Person of the Year" award by the Bulgarian Helsinki Committee, for alleged migrant smuggling from Turkey¹²⁴. Representatives of the organisations were summoned for questioning by the Directorate General of Public Administration and the National Agency for National Security, together with the organization's lawyers and translators. Additionally, in November amid anti-refugees protests a citizen in Harmanli physically and verbally assaulted the coordinator of a local activists group. Police reportedly dismissed the incident, sending the attacker home "to sober up." Mission Wings accused local political activists, including Revival Party's local leader, of spreading hate and inciting violence against refugees online. They also reported allegations of police violence against refugees in and around the reception center and threats to deny protection if complaints were not withdrawn.

Similarly, organisations working with Roma communities in Bulgaria have been facing difficulties and continue to be in a vulnerable position against the backdrop of the continuous discrimination and negative representation in media against the Roma minority¹²⁵. Public discourse frequently frames Roma NGOs as receiving "unfair" financial support from the government or EU, suggesting they prioritize Roma interests at the expense of the majority population, or misusing international and EU

¹²¹ Markov, D. & Stoyanova, M., [Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights - Country Report on Bulgaria](#), Bulgaria: Center for the Study of Democracy/European Union Agency for Fundamental Rights, p 5.

¹²² At the end of 2021, the Bulgarian Helsinki Committee [reported](#) a total of 2,513 pushback incidents from Bulgaria, involving 44,988 people.

¹²³ Narsee et al. 2023, p.17.

¹²⁴ Tsoneva 2022.

¹²⁵ CSD, [Against Fake News and Anti-Roma Disinformation](#). Sofia: CSD, 2022.

funds intended for integration programs. These claims perpetuate stereotypes about corruption within Roma communities and discredit the work of NGOs focused on improving education, healthcare, and housing for Roma people. A 2023 nationally representative survey by the Open Society Institute – Sofia revealed that while 77% of respondents supported initiatives encouraging more Roma to become students, and 62% favoured increasing the number of Roma teachers and journalists, support for Roma cultural programs, such as Romani language broadcasts on national television or its study in public schools, remained limited to about 20-25%, a figure unchanged over the past 15 years. Additionally, 57% of citizens believed it was important to promote Roma integration, yet negative stereotypes and prejudices persisted, influencing the effectiveness of inclusion policies.

Similarly, organizations working on the topic of LGBTIQ+ and women’s rights groups were especially targeted by attacks, usually carried out by far-right groups. Since 2020, Bulgaria witnessed numerous attacks both physical and administrative on LGBTQ+ organizations, activists, and community members¹²⁶. The most violent example occurred in 2021 when Boyan Rasate, a presidential candidate from a small far-right party, together with some of his militants broke into the LGBT+ community centre Rainbow Hub, vandalizing the facility and physically assaulting activists (Simeonova 2021). Rasate was convicted of hooliganism, sentenced to 6 month probation and fined BGN 3,000 (about €1,500). However, he was cleared of assault charges, and the court failed to recognize his homophobic motives as aggravating circumstances (Narsee et al. 2023, 15). The European Court of Human Right deemed this failure in Bulgaria’s jurisprudence to be a human rights violation¹²⁷.

In May and June of the same year, similar attacks against the LGBTI community were recorded. On May 25, a meeting with the author of the children’s book *Mravin and the Planet Forest*, published by Colibri Books with support from the Parents Association, was disrupted by a group of men wearing branded T-shirts and masks of the Bulgarian National Union. Denied entry, they became verbally aggressive and vandalized the venue, placing stickers with the slogan “Stop LGBT Virus” on the windows. On June 6, a screening of the documentary *Snake* – part of the Sofia Pride Film Fest program – was attacked. Political leaders of the Bulgarian National Movement (VMRO) organized a counter-demonstration during the event, shouting accusations that it promoted pedophilia. Following this incident, VMRO was later convicted of harassment against the LGBTI community.

Most recently, in 2024 amid the discussions for the passing of the amendment to the education law banning LGBTQ+ "propaganda" in schools, Revival demanded a ban of Single Step due to “LGBT propaganda” among children. The party leader Kostadin Kostadinov, as a member of parliament and chairman of the Committee on Demographic Policy, Children and Family in the 50th National Assembly, sent a signal to the Sofia City Prosecutor’s Office with a copy to the State Agency for Child Protection in relation to information about the anonymous survey among adolescents in schools, entitled “National Survey on Attitudes towards LGBTI+ Youth in Bulgarian Schools”. Subsequently, at a meeting of the parliamentary Committee on Youth and Demographic Policy, representatives of Single Step and Bilitis were subjected to a semblance of interrogation that lasted for hours in relation to their activities, and specifically to the anonymous national survey. Such a survey was also conducted in the 2017/2018

¹²⁶ Stoyanova, M., [Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights and the rule of law](#), Bulgaria: Center for the Study of Democracy/European Union Agency for Fundamental Rights, January 2022.

¹²⁷ ECtHR, *Stoyanova v. Bulgaria*, Judgment 14.6.2022.

academic year, when it revealed a serious percentage of bullying of LGBT children by their classmates.^{128,129}

Ecological NGOs have also faced targeted attacks for years. However, amidst global decarbonization efforts and the EU Green Deal, campaigns against environmental organizations and activists have intensified in Bulgaria and other Southeast countries, where many economies still depend significantly on fossil fuels and old infrastructures for energy production and employment. Increasingly, these organizations are being blamed for economic challenges such as inflation and slowed economic growth in Europe. These accusations are disseminated through various media channels and public statements, leading to a negative perception of civil society organizations (CSOs) in the country.

A recent instance came in September 2024, when billboards appeared in the towns of Simitli and Galabovo, featuring well-known eco-activists. These billboards accused them of causing traffic jams and referred to them as "eco-racketeers." For instance, one billboard featuring Borislav Sandov, Toma Belev, and Andrey Kovachev in Simitli read, "Thank them for the traffic jams," with the faces of the three activists displayed¹³⁰. Similarly, another billboard in Galabovo with the faces of Toma Belen, Stefan Nikolov and Petko Kovachev bore the message, "Eco-racketeers are obstructing Galabovo". These actions are part of a broader campaign to discredit environmental organizations, accusing them of delaying and blocking nationally significant projects, resulting in economic losses¹³¹.

A similar case occurred in January 2025, when another billboard featuring Toma Belev appeared at the Bansko junction on the E-79 highway. This time, Belev was linked to the notorious queues for the gondola lift in the ski resort, which has been a recurring issue for the past two decades. The billboard, showing a long line of skiers waiting for the single gondola lift, bore the inscription: "WHILE?" and included accusations that Belev and other environmentalists were responsible for blocking the construction of a second gondola lift in Bansko. The message also criticized state institutions for failing to resolve the issue, alleging that they had ceded control to "paid private NGOs"¹³².

Additionally, according to a recent study by CASE¹³³ Bulgaria has seen a rise in Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP) against journalists, civil society activists and organisations, with environmental groups being particularly affected. Recent high-profile cases, such as those filed against Mediapool, Bivol, individual journalists, environmental activists and NGOs, highlight the weaponization of legal systems to suppress civic society. In response, the Bulgarian Center for Not-for-Profit Law (BCNL) and the Bulgarian Biodiversity Foundation have conducted training sessions and organized collective action planning to support green organizations.

¹²⁸ Kostadin Kostadinov, Chairman of the far-right political party *Vazrazhdane* (Revival), however, accused the association of carrying out "LGBT propaganda", asking about their sources of funding and whether they has a license to conduct such a study, while threatening to have the prosecutor's office inspect it. Although Single Step responded positively, explaining that their survey was fully compliant with the law, was online and completely anonymous, a member of parliament from Revival reacted by saying that she would request the revocation of this license. Reference is available in Bulgarian language only at <https://www.svobodnaevropa.bg/a/vuzrazhdane-tshuzhdestranni-agenti-lgbt/33078788.html>.

¹²⁹ In connection with the same study by "Single Step", the Bulgarian Parents' Central Committee sent a letter to the acting Minister of Health Galya Kondeva, asking her to "intervene and stop these dangerous activities <https://www.parliament.bg/pub/PK/67741450-454-06-474.pdf>.

¹³⁰ Reference is available in Bulgarian language only at <https://www.svobodnaevropa.bg/a/anonimni-plakati--ochernyashta-kampaniya-prirodoshastitnitsi/33136169.html>.

¹³¹ Reference is available in Bulgarian language only at https://narod.bg/2024/09/24/%D0%BD%D0%BE%D0%B6-%D0%B4%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82-%D1%81%D1%80%D0%B5%D1%89%D1%83-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B0/#google_vignette.

¹³² Reference is available in Bulgarian language only at: <https://www.ekonovini.bg/bg/postaviha-bilbord-sas-snimka-na-toma-belev/>.

¹³³ Coalition Against SLAPPS in Europe, [SLAPPS: Threat to Democracy Continue to Grow](#).

Simultaneously, in the context of ongoing digital transformations and Russian hybrid warfare tactics, NGOs in Bulgaria are vulnerable to new kinds of challenges. As civil society groups increasingly rely on digital technology and the internet for their operations and service delivery, they face growing risks of disruption from cybersecurity incidents globally. A 2024 report by the Cyber Threat Alliance highlights that NGOs are increasingly targeted by cyberattacks, often due to limited cybersecurity resources. The CyberPeace Institute notes that over 50% of NGOs have reported being targeted by cyberattacks, with many lacking adequate cybersecurity measures. While specific reports and data on cyberattacks directly targeting Bulgarian NGOs and civil actors are limited, the increasing frequency of cyberattacks on Bulgarian institutions suggests a heightened risk for civil society organizations as well. For instance, in October 2022, the Russian hacker group Killnet launched a distributed denial-of-service (DDoS) attack against various Bulgarian government websites, disrupting their operations. However, one of the critical challenges is the lack of a centralized mechanism for reporting, collecting, and monitoring data on such cases. This absence of systematic documentation further obscures the scale and impact of threats faced by civil society organizations, despite evident examples of cyberattacks and other forms of harassment. These developments underline the critical need for Bulgarian NGOs to enhance their cybersecurity awareness and resources, reflecting the evolving and multifaceted risks threatening the civic space.

Amid this growing polarization in public discourse, a significant vulnerability identified by CSOs is also their limited communication capacity. Experts and activists emphasize that they often focus on meeting short deadlines and fulfilling the administrative demands of external donors, leaving insufficient resources to effectively explain their work to the broader public¹³⁴. This results in initiatives being framed in technical "project" language that resonates with donors but fails to engage communities or build public understanding. As a result, people often misunderstand or remain unaware of the role CSOs play in addressing societal challenges, which fosters mistrust and weakens support. The lack of dedicated communication specialists further exacerbates this issue, making it harder for CSOs to bridge the gap between their work and public perception. Addressing this structural challenge through improved communication strategies, capacity-building efforts, and more transparent public engagement is essential to enhancing the sector's legitimacy, fostering trust, and ensuring its resilience in an increasingly hostile environment.

Conclusions and recommendations

Conclusions

The legal framework in Bulgaria provides fundamental mechanisms for public engagement of for civil society organizations, including the right to association, peaceful assembly, and freedom of expression. Key legal documents like the Non-Profit Legal Entities Act and the Constitution of the Republic of Bulgaria allow CSOs to engage in decision-making and policy-building. However, these **frameworks are often underutilized or undermined due to political instability, administrative inefficiencies, and a lack of systemic enforcement**. In practice, these shortcomings limit the enabling environment for CSO and their participation in policymaking. The **inefficacy of bodies like the Council for the Development of Civil Society**, evidenced by delays and limited outputs, exemplifies the dysfunction within the current framework, further diminishing its credibility and impact. This highlights the need for targeted reforms to ensure consistent application of the right to participation, and promote inclusivity.

Recent legislative proposals and laws, such as the Foreign Agents Registration Draft Bill, and the amendment to the Pre-school and School Education Act, banning "LGBTQ+ propaganda", underscore **a growing trend toward restrictive measures that further jeopardise fundamental freedoms and democratic participation** in Bulgaria. Compounding these issues are ambiguous legal protections against hate speech and physical attacks, leaving CSOs and human rights defenders vulnerable to

¹³⁴ Focus group with CSOs representatives and activists conducted in late October 2024.

smear campaigns and societal distrust. Administrative burdens and heightened political pressures further strain the sector's capacity to operate effectively. Thus, while the operational infrastructure for CSOs offers potential, significant reforms are needed to address these challenges. Increasing transparency around NGOs registration procedures, reducing the bureaucratic burden imposed on the sector, and developing more clear protective measures specifically regarding hate crimes against CSOs and targeted smear campaigns could foster a more effective civil society.

In addition to restrictive legislative proposals and insufficient safeguards against hate speech, financial constraints remain a significant barrier to CSO sustainability. **The sector relies heavily on external funding**, particularly from international donors and EU grants, with minimal state support or diversified funding sources. This dependence not only compromises financial autonomy but also **exposes CSOs to shifts in donor priorities and public skepticism**, often amplified by smear campaigns and narratives portraying CSOs as "grant-seekers." Addressing these structural financial challenges through targeted reforms is crucial to fostering a more supportive environment where CSOs can effectively contribute to democracy and social cohesion in Bulgaria.

On this outset, over the past four years, **Bulgaria's civic space has been increasingly fragmenting**, influenced by geopolitical and societal challenges such as the global COVID-19 pandemic, Russia's hybrid warfare and the ongoing war in Ukraine, and the continuous parliamentary crisis in the county. These developments have **exacerbated societal divisions**, leaving CSOs to navigate a hostile environment marked by anti-Western narratives, nationalist rhetoric, and disinformation campaigns. The rise of far-right parties, coupled with disinformation campaigns, has intensified public scepticism toward CSOs, particularly those advocating for progressive causes such as LGBTQ+ rights, minority inclusion, and environmental protection. While public approval of NGOs has improved in certain areas, **distrust remains prevalent**, fueled by divisive far-right rhetoric and misinformation. Such narratives targeting CSOs often exploit concerns about sovereignty, identity, and tradition, framing civil society actors as threats to national values.

Amid ongoing digital transformations and Russian hybrid warfare tactics, Bulgarian NGOs face growing vulnerabilities to cyber threats. However, the **absence of a centralized mechanism to report and monitor** these incidents obscures the scale of the problem, leaving NGOs underprepared. Strengthening cybersecurity awareness, resources, and reporting systems is critical to safeguarding the resilience of Bulgaria's civil society in an evolving digital landscape.

Recommendations for improving civic space and protecting CSOs

A vibrant and resilient civil society is the backbone of a thriving democracy, essential for upholding democratic values, fostering social cohesion, and protecting human rights. While Bulgaria's legal framework provides fundamental mechanisms for civic engagement, ongoing challenges – such as financial instability, restrictive legislative proposals, administrative inefficiencies, and escalating disinformation – threaten the effectiveness and sustainability of civil society organizations. Addressing these pressing issues demands a comprehensive approach that strengthens legal protections, fosters financial sustainability, builds public trust, and ensures the security of civic actors. The following recommendations outline targeted and actionable measures to reinforce Bulgaria's civic space and empower CSOs to thrive in a challenging landscape.

To **ensure financial stability**, Bulgarian CSOs must proactively diversify their funding sources and reduce dependency on external donors. This can be achieved by fostering long-term partnerships with local businesses, private donors, and philanthropic organizations to establish a stable financial base. Additionally, securing more accessible and transparent state funding mechanisms is crucial to ensuring that CSOs receive adequate financial support to sustain their initiatives. Encouraging corporate social

responsibility programs that allocate funding to civil society projects will further strengthen the financial sustainability of the sector, allowing organizations to expand their impact and long-term viability.

Robust legal protections are essential to ensuring that CSOs can operate freely without undue restrictions. To safeguard these rights, civil society organizations must actively collaborate with international bodies such as the European Union and the United Nations to monitor and counteract restrictive legislative proposals, including the proposed “foreign agents” legislation. Furthermore, working closely with legal advocacy groups to streamline NGO registration procedures will eliminate excessive bureaucratic hurdles that often hinder CSOs’ ability to function effectively. In addition, implementing stronger protective measures against hate speech and orchestrated smear campaigns will shield civil society actors from targeted attacks, helping to preserve their credibility and public trust.

The rise of far-right narratives and misinformation campaigns has significantly eroded public confidence in civil society organizations. To counteract these efforts, **launching targeted public awareness campaigns** will highlight the positive contributions of CSOs and provide accurate information to dispel misleading narratives. Strengthening collaboration with media outlets to ensure fair and responsible reporting on civil society activities will help mitigate sensationalism and misinformation. Additionally, organizing community forums and intergroup dialogues will create platforms for constructive discussions, reducing societal polarization and promoting inclusive narratives that foster social cohesion.

Strengthening public trust in civil society organizations is crucial to **counteracting disinformation and anti-CSO narratives**. Investing in comprehensive communication training for CSO staff will equip them with the skills to craft messages that resonate with diverse communities, using accessible and engaging language rather than technical or donor-centric terminology. Leveraging social media and digital platforms will allow CSOs to connect with younger audiences while effectively countering misinformation through compelling, factual content. Additionally, implementing long-term storytelling strategies will showcase the real-world impact of CSO initiatives, fostering a deeper understanding of their contributions and dispelling negative stereotypes.

Fostering collaboration among CSOs and strengthening their institutional capacity will enhance their collective influence and effectiveness. Establishing national and regional networks will enable organizations to exchange expertise, coordinate advocacy efforts, and pool resources, creating a more unified and impactful civic sector. Organizing specialized workshops and training sessions will equip CSO professionals with essential skills in strategic planning, fundraising, digital security, and public relations, thereby strengthening their operational capacity. Furthermore, encouraging cross-sector collaboration with academic institutions, media organizations, and private enterprises will help CSOs build broader societal support and amplify their influence in policy discussions.

As digital threats to civil society organizations continue to grow, **strengthening cybersecurity measures** is imperative. Providing specialized training for CSOs will empower their teams to identify and mitigate cyber risks, including phishing attacks, data breaches, and disinformation campaigns. Establishing partnerships with cybersecurity experts and specialized organizations will grant CSOs access to the tools and resources necessary for effective digital protection. Advocating for national policies that prioritize cybersecurity for non-profits will further integrate CSO security needs into broader digital protection frameworks. Moreover, creating a centralized mechanism for reporting and analyzing cyberattacks against CSOs will enhance prevention strategies and facilitate coordinated responses to digital threats.

Expanding civic engagement beyond urban centers is crucial to ensuring that all communities have access to civil society initiatives. Developing targeted programs to increase CSO presence in rural and underserved regions will help bridge the gap between urban and regional civic participation. Encouraging local governments to collaborate with CSOs on community-driven projects will strengthen trust between civil society and public institutions while addressing local needs more effectively. Additionally, offering grants and incentives to organizations working in areas with historically low civic engagement will help establish sustainable grassroots networks, fostering long-term participation and activism.

Ensuring that **civil society remains inclusive and protective of vulnerable groups** is essential for upholding human rights and social justice. Prioritizing initiatives that provide legal, financial, and social support to marginalized communities, including refugees, Roma populations, and LGBTQ+ individuals, will enhance their protection and empowerment. Advocating for policies that actively address social inequalities, promote diversity, and combat exclusionary practices will reinforce efforts to create an inclusive civic space. Moreover, strengthening partnerships with grassroots organizations will ensure that the perspectives and needs of marginalized groups are meaningfully integrated into policy discussions and program development.

Национален доклад за състоянието на гражданското общество в България

**Съфинансирано от
Европейския съюз**

Съфинансиран от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения са единствено на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура. Нито Европейският съюз, нито предоставящият орган могат да бъдат държани отговорни за тях.

Съдържание

Въведение	1
Преглед на целите и обхвата на доклада	1
Кратко описание на състава на гражданското пространство в България	1
Правна и политическа среда	4
Национално законодателство и регулаторна среда	4
Право на участие и ангажираност на ОГО в изготвянето на политики	5
Свобода на сдружаване, свобода на мирни събрания и свобода на изразяване	7
Съвет за развитие на гражданското общество	8
Нови оперативни предизвикателства пред ОГО	9
Упадък на механизмите за гражданско участие	10
Ограничителни закони и политически натиск	11
Двусмислени мерки за защита	14
Липса на мониторинг	16
Административен натиск	16
Финансови ограничения и пречки пред устойчивостта	17
Общественият дебат и обществените предизвикателства пред ОГО в периода 2020-2024 г.	18
Обществени нагласи и тяхното въздействие върху гражданското пространство	19
Обществени ценности и институционално доверие	19
Обществени нагласи към ОГО	21
Нови участници на "бойното поле" на гражданското пространство	22
Тенденции в общественото говорене за ОГО	24
Кампании за очерняне, атаки и цифрови заплахи срещу ОГО	29
Заключения и препоръки	33
Заключения	33
Препоръки за подобряване на гражданското пространство и защита на ОГО	35

Въведение

Преглед на целите и обхвата на доклада

През последните четири години организациите на гражданското общество (ОГО) в България се сблъскват с все повече предизвикателства, свързани със сигурността, които се дължат на геополитическите и обществените трансформации. Пандемията COVID-19 и тактиката на Русия за водене на хибридна война доведоха до **засилване на кампаниите за дезинформация, увеличаване на речта на омразата онлайн, социална поляризация и по-голяма уязвимост от киберзаплахи** в българския граждански сектор. Тези събития изтъкнаха и отдавнашни проблеми, включително социално недоверие, слабо сътрудничество между институциите и недостатъчна правна рамка и рамка за финансиране.

Политическата нестабилност в България, за която свидетелстват седемте парламентарни избора в рамките на четири години, допълнително отслаби ключовите институции, отговорни за спазването на върховенството на закона, и намали подкрепата на правителството за гражданското общество. В резултат на това гражданското пространство в България се оценява като все по-ограничено, според CIVICUS Monitor¹. Сега организациите на гражданското общество трябва да се ориентират в този сложен пейзаж, като се справят както със системните уязвимости, така и с **неотложната необходимост да се адаптират към новите заплахи в цифровата и геополитическата сфера**.

Настоящият доклад разглежда настоящото състояние на гражданското пространство в България, като се фокусира върху правната, политическата и обществената динамика и предизвикателства, които засягат организациите на гражданското общество. В доклада се прави оценка на националната правна и регулаторна рамка, която регулира гражданския сектор в страната, като се изследва как разпоредбите улесняват или ограничават дейността на гражданските организации. Освен това в него се оценяват механизмите за защита, с които разполагат ОГО, и по-специално тяхната адекватност при преодоляването на пречки като ограничителни политики, административни пречки и политически натиск.

Проучването разглежда също така обществените перспективи и обществения дискурс, свързани с ОГО, като идентифицира основните тенденции, които влияят върху общественото мнение, и тяхното отражение върху гражданската активност. Особено внимание се обръща на предизвикателства като клеветнически кампании и цифрови заплахи, които застрашават репутацията и функционирането на ОГО. В доклада се подчертават и препоръките за политики за насърчаване на по-устойчива среда за ОГО, тяхното участие в изготвянето на политики и запазване на критичната им роля в демократичното общество.

Кратко описание на състава на гражданското пространство в България

Гражданското пространство в България отразява динамична и многостранна среда, повлияна от комбинация от правни, обществени и икономически фактори. Тази среда предоставя значителни възможности за организациите на гражданското общество, но също така поставя постоянни предизвикателства, които засягат тяхното въздействие и устойчивост. Въпреки че секторът е постигнал значителен напредък в някои области, системни проблеми като ниската гражданска активност, неравномерното географско разпределение и ограниченото обществено доверие продължават да ограничават потенциалното му въздействие. **социално-икономическите трансформации в България след 1989 г. промениха формата и разшириха сектора на**

¹ [CIVICUS MONITOR](#). Проследяване на гражданското пространство. България,

гражданското общество в страната², който продължи да се развива с по-високи темпове след присъединяването на България към ЕС през 2007 г.³. Според данни от Търговския регистър и Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел на България, цитирани от Институт "Отворено общество" - България⁴, **в края на 2023 г. в страната са регистрирани 26 651 неправителствени организации (НПО)**⁵, от които 19 119, или 72%, са сдружения, а 4 209, или приблизително 16% - фондации. Читалищата, които са специфичен вид сдружения, са 3 323 вписвания, което представлява около 12% от всички юридически лица с нестопанска цел. Според същия доклад за 2023 г. обаче броят на НПО, които действително отговарят на минималното изискване за икономическа дейност, за да бъдат считани за "активни"⁶ НПО за статистически цели, е 9 170. Тази цифра включва организации с годишни приходи и разходи от поне 500 лева, които отговарят на минималния праг за икономическа активност, за да се считат за действащи и следователно да отчетат дейност пред Националния статистически институт⁷. Забележително е, че около една трета от тях са читалища (читалищни настоятелства)⁸.

За сравнение, през 2012 г. е имало около 40 000 регистрирани НПО, като по-малко от 10 000 от тях са били активни⁹. Тази динамика показва, че **през последното десетилетие общият брой на НПО е намалял, докато броят на активните е останал относително същият.**

² Ценков и др. [Гражданското общество в България: тенденции и рискове](#), София: Център за изследване на демокрацията, 2010 г., стр. 8.

³ Ялъмов, Т. и Дойчинова, М. [Гражданското общество в България. Между социалното предприемачество и завладяването на държавата](#), София: Център за изследване на демокрацията, 2013 г., стр. 32.

⁴ Йорданов, И. и Захариев, Б. [Динамика на неправителствения сектор в България](#), София: Институт "Отворено общество" - София, 2023 г., с.23.

⁵ Съгласно чл. 18, ал. 2, т. 4 от [Закона за юридическите лица с нестопанска цел](#) и чл. 38, ал. 2 от [Закона за счетоводството](#) всички неправителствени организации (сдружения, фондации и читалища) са длъжни да представят годишен финансов отчет (ГФО) в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел, поддържан от Агенцията по вписванията към Министерството на правосъдието. Това задължение се отнася както за организациите в обществена полза, така и за тези в частна полза, при условие че са осъществявали дейност през предходната година.

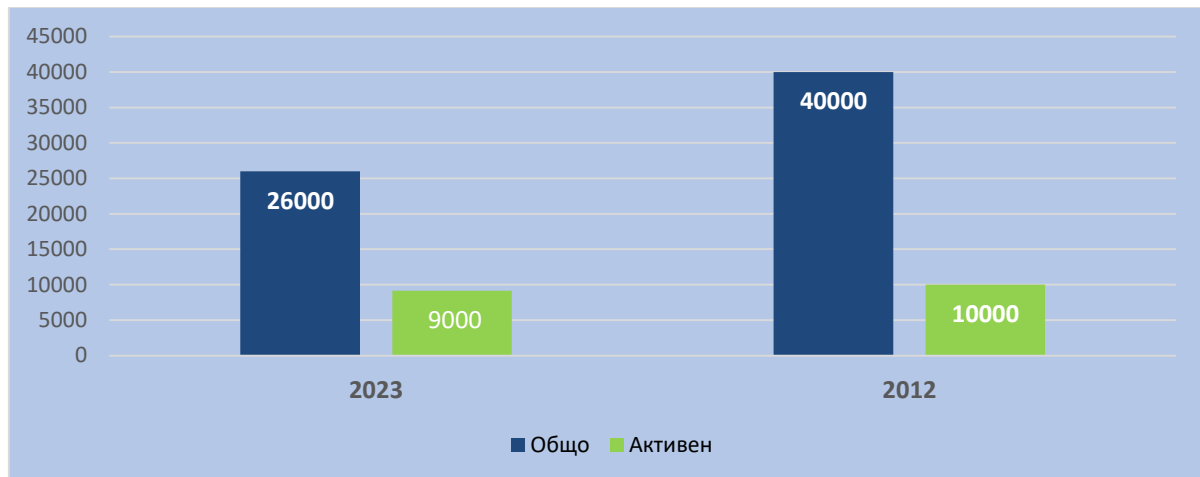
⁶ Терминът "активни" е операционализиран, за да препрати към чл. 20 от [Закона за статистиката](#), който посочва, че такива организации с годишни приходи и разходи най-малко 500 лв. [са длъжни да](#) представят годишен отчет за дейността си в Националния статистически институт. Вж. също: Йорданов и Захариев, 2023 г., стр. 5.

⁷ Йорданов, Захариев. [Динамика на неправителствения сектор в България](#), София: ОСИ, 2023 г., стр. 5.

⁸ *Читалището*, което в груб превод означава "читалище", е типично българска обществена институция, създадена с цел насърчаване на образованието, културните дейности и ангажираността на общността. Тези институции често включват библиотеки и служат като места за различни програми като музикални, танцови и театрални класове, както и езикови курсове и спорт. Те също така са домакини на събития като литературни четения, публични тържества и местни конференции и често поддържат оркестри, хорове или фолклорни ансамбли. Концепцията възниква в средата на XIX в. като гражданско усилие за насърчаване на образованието и културата и като част от по-широките усилия на България за независима държава. През втората половина на XX в. подобна културна роля играят вдъхновените от съветската власт културни домове и младежки центрове.

⁹ Ялъмов, Дойчинова, [Гражданското общество в България. Между социалното предприемачество и завладяването на държавата](#), София: Център за изследване на демокрацията, 2013 г., стр. 29

Фигура 1. Приблизителен брой на всички и активни НПО в България през 2023 г. и 2012 г.

Източник: Изчисления на CSD въз основа на официални данни от Агенцията по вписванията към МП.

В същия доклад се посочва, че към 2023 г. активните неправителствени организации в България ще работят предимно в областта на образованието и професионалното обучение (39 %), следвани от тези, които предоставят социални услуги или работят в сектора на здравеопазването (27 %), и неправителствените организации, насочени към регионалното, местното или общностното развитие (25 %) ¹⁰. Докладите отбелязват значително увеличение на присъствието на организации, посветени на защитата на правата на човека, и на такива, работещи в областта на изкуството и културата, между 2017 и 2023 г. ¹¹

Допълнителен показател за дейността на организациите на гражданското общество през дадена година е степента, в която те осигуряват здравно или социално осигуряване и плащат професионални хонорари, заплати или други подобни разходи. По-конкретно, ако дадена организация с нестопанска цел не плаща здравни или социални осигуровки дори за едно лице, тя може основателно да се счита за неактивна.

Въпреки факта, че НПО в България наброяват общо около 1,2 милиона души ¹² - което означава, че **приблизително всеки пети пълнолетен българин е свързан с организирана структура на гражданското общество** - гражданската активност в страната продължава да бъде изключително ниска. Сравнителните анализи подчертават **поразителното несъответствие с други европейски страни** като Норвегия, където 78% от населението членува в поне една неправителствена организация, 48% са членове на две или повече, а 62% участват в благотворителна дейност ежегодно ¹³. Това активно участие се изразява в значителен икономически принос, равняващ се на 5 % от brutния национален продукт на Норвегия. Освен това, според Барометъра на гражданското общество 2023 г., близо 90 % от норвежците отчитат високо доверие в НПО, което може да се обясни отчасти с високата гражданска активност. За разлика от тях само около 25% от българите участват в неправителствени организации ¹⁴, а общественото доверие в тези

¹⁰ Йорданов, Илко и Боян Захариев. "Динамика на неправителствения сектор в България." *Институт Отворено Общество София*, 2023 г. https://osis.bg/wp-content/uploads/2024/03/NGO-Report-March-2024_ff.pdf, стр. 39.

¹¹ Йорданов, Захариев. *Динамика на неправителствения сектор в България*, София: ОСИ, 2023 г., стр.39.

¹² Пак там, стр.25.

¹³ Викен, Г. и Захариев, Б. *Гражданска активност в България и Норвегия*, София: Институт "Отворено общество" - София, 2024 г., стр.18, стр.41.

¹⁴ Йорданов, Захариев. *Динамика на неправителствения сектор в България*, София: ОСИ, 2023 г., с.25.

организации е значително по-ниско - само **40%** изразяват доверие в тях, както показва редовното омнибусно проучване на OSIS¹⁵ (.).¹⁶

Географските различия и неравномерното териториално **разпределение** на ОГО допълнително утежняват тези предизвикателства. Една трета от всички СГО в България са регистрирани в София, където организациите обикновено имат по-голям брой членове - средно 27 души¹⁷. За разлика от тях, ОГО извън столицата често се състоят от едва 1-2 члена средно. Това **разпределение, ориентирано към градовете, изостря трудностите** за организациите, които се опитват да работят в селските райони и да разширят дейността си в по-малките общности, където се сблъскват с допълнителни пречки като ограничени ресурси и обществено недоверие. Населението в селските райони често ги възприема като по-малко надеждни субекти, което допринася за нежеланието им да се ангажират с тях¹⁸. Това несъответствие допълнително изостря и без това ограниченото доверие и участие в сектора, като подчертава необходимостта от стратегии за преодоляване на тези географски и свързани с възприятието бариери.

Важно е да се отбележи, че анализите на гражданското пространство в България често се основават на различни набори от данни и различни методологии, което води до разминавания в приблизителния брой на регистрираните НПО и други контекстуални данни. Например в анализ на Българския център за нестопанско право (БЦНП) от 2023 г. на тема "Прозрачност, публичност и отчетност на НПО" се съобщава за общо 30 080 регистрирани НПО в България. Същевременно Институт "Отворено общество" - София (ИООС) регистрира 26 652 НПО, като тази цифра включва читалища, сдружения и фондации. Основната разлика произтича от включването на клоновете на чуждестранни юридически лица с нестопанска цел от БЦНП, които ОСИС не отчита. Тези разлики подчертават необходимостта от стандартизирана методология и единна база данни, за да се осигури по-голяма точност и последователност при оценката на гражданското пространство в България.

Правна и политическа среда

Национално законодателство и регулаторна среда

Законът за юридическите лица с нестопанска цел служи като обща рамка, която регулира създаването, дейността и прекратяването на две основни форми на неправителствени организации в България - сдружения и фондации. Той очертава всички етапи от развитието на една организация - от процеса на учредяване и регистрация до организационната ѝ структура, механизмите за вземане на решения и процедурите за ликвидация¹⁹. Този закон установява сравнително проста процедура за регистрация на НПО, като ограничава правомощията на администрацията да отказва заявления. Въпреки това пандемията COVID-19 подчерта, че българското законодателство е остаряло, като в него липсват адекватни разпоредби за законността на свикването и вземането на решения по време на онлайн събрания, провеждани от организации на гражданското общество²⁰. Въпреки трите опита между 2022 и 2023 г. за

¹⁵ https://osis.bg/wp-content/uploads/2024/06/Bulgaria-Norway-comparative-report_B.pdf, 7.

¹⁶ За по-подробни данни относно социалните атитюди и доверието в ОГО вж. глава 3.

¹⁷ Викен, Г. и Захариев, Б. *Гражданска активност в България и Норвегия*, София: Институт "Отворено общество" - София, 2024, стр. 66

¹⁸ Наблюдения, споделени по време на фокус група с представители на ОГО, работещи на национално равнище.

¹⁹ България, *Закон за юридическите лица с нестопанска цел* [Закон за юридическите лица с нестопанска цел], 6 октомври 2001 г., последно изменен на 18 декември 2020 г., ДВ, бр. 107.

²⁰ Стоянова, М. *Актуална информация за развитието на гражданското пространство в ЕС и преглед на възможностите за влизане на правозащитници на територията на ЕС*, България: Център за укрепване на демокрацията/Агенция на Европейския съюз за основните права, 2022 г., стр. 7.

въвеждане на законодателство, насочено към изясняване на правилата за участие в онлайн асамблеи на тези организации, процесът остава в застой.²¹

Друг въпрос, който буди загриженост у членовете на гражданското общество, е постоянно високият брой откази за регистрация на НПО. Данните разкриват, че докато през 2021 г. успешно са били регистрирани 1379 нови организации, значителен брой от 1055 заявления за първоначална регистрация са били отхвърлени²². Тези цифри предполагат, че административните процедури по отношение на регистрациите следва да бъдат преразгледани, изяснени и ако е необходимо, опростени, за да се избегне ненужната бюрокрация, възпрепятстваща установяването на организациите.

Струва си обаче да се подчертае, че организациите, които извършват политическа, синдикална и религиозна дейност, се регулират от отделен закон. Законът за юридическите лица с нестопанска цел също посвещава специални разпоредби на юридическите лица с нестопанска цел, които извършват дейности в обществена полза. Те включват задължителна регистрация в централен регистър, редовни механизми за държавен контрол и разпоредби относно използването на организационните активи. Основната цел на това законодателство е да осигури прозрачност и отчетност в дейността на организациите с нестопанска цел, особено на тези, които служат на обществения интерес. Въпреки това, както се вижда от предходния раздел, категоризацията на неправителствените организации в България остава непоследователна в различните доклади и правни рамки. Липсата на ясна и унифицирана система за класификация, особено по отношение на разграничаването на активни и неактивни организации, организации в обществена и частна полза, както и включването на клонове на чуждестранни НПО, води до несъответствия в данните и регулаторния надзор. Тази непоследователност затруднява прилагането на политиките, насочени към укрепване на сектора, и създава трудности при осигуряването на прозрачност и отчетност. Без стандартизирана категоризация усилията за оценка на действителното въздействие и устойчивостта на НПО остават възпрепятствани, което в крайна сметка се отразява на общественото доверие и ангажираност към организациите на гражданското общество.

Право на участие и ангажираност на ОГО в изготвянето на политики

В съответствие с рамката на Европейската комисия, която обръща специално внимание на участието на гражданските организации в процеса на вземане на решения²³, съществен аспект на гражданското пространство в България е възможността на гражданите и неправителствените организации да влияят върху формирането на публичните политики и законодателния процес. Регламентирано в българската Конституция²⁴, това право може да се упражнява чрез предложения и петиции до публичните институции, както и чрез механизмите за консултиране на процеса на вземане на решения. Основано на принципите на народния суверенитет (чл. 1) и на обжалването пред държавните органи (чл. 45), то се подкрепя и от специални законодателни актове, сред които Административнопроцесуалният кодекс (АПК)²⁵, Правилникът за организацията и дейността на Народното събрание²⁶ и Законът за нормативните актове (ЗНА)²⁷.

²¹ Narsee, Aarti et al. [Civic Space Report 2024](#): България: Български център за нестопанско право, 2024 г., стр.10.

²² Пак там, стр.66.

²³ Европейска комисия, [ПРЕПОРЪКА НА КОМИСИЯТА \(за насърчаване на ангажираността и ефективното участие на гражданите и организациите на гражданското общество в процесите на изготвяне на публични политики, \(ЕС\) 2023/2836\)](#), Брюксел, 12 декември 2023 г.

²⁴ България. Конституция на Република България [Конституция на Република България], 12 юли 1991 г., последно изменение, ДВ, бр. 100/18 декември 2015 г.

²⁵ България, [Административнопроцесуален кодекс](#), 2006 г., последно изменен и допълнен с ДВ. 80/19 септември 2023 г.

²⁶ България, [Правилник за организацията и дейността на Народното събрание](#), 20 декември 2022 г.

²⁷ България, [Закон за нормативните актове](#) [Закон за нормативните актове], 3 април 1973 г., последно изменен и допълнен с ДВ, бр. 34 от 3 май 2016 г.

Както е регламентирано в АПК, съществена част от правната уредба е възможността предложения и сигнали да се подават не само от граждани, но и от организации (чл. 109 от АПК), т.е. налице е изрично предвидена правна възможност НПО да участват във формирането на публични политики и да влияят върху дейността на държавните органи. Административните органи са длъжни да приемат граждани и представители на организации и да изслушват техните предложения и сигнали в определени и предварително обявени дни и часове.

Наред с АПК, ЗНА, особено след измененията му от 2007 г., изрично оправомощава гражданите и юридическите лица да предлагат на съответните органи законодателни подобрения. Неправителствените организации с достатъчен експертен опит често използват тази рамка, за да представят предложения, експертни оценки и становища по време на изготвянето и обсъждането на законодателни актове (чл. 18). Включването на гражданите и НПО в разработването на законодателни актове укрепва принципите на откритост и съгласуваност в процеса на нормотворчество, както е посочено в ЗНА. Преди внасянето на проект на нормативен акт за одобрение законът разпорежда публикуването му на интернет страницата на съответната институция, придружено от обосновки. На заинтересованите страни се предоставя минимум 14-дневен срок за представяне на коментари и предложения (чл. 26, ал. 2, ЗНА). Тези механизми са от решаващо значение за насърчаване на обществената ангажираност и прозрачността при изготвянето на политиките.

В допълнение към общата възможност за внасяне на предложения в парламента за подобряване на законодателството и решаване на важни обществени проблеми, гражданите и организациите могат да участват и в работата на отделни парламентарни комисии. За тази цел е необходима изрична покана от председателя на съответната комисия или от член на комисията. След като бъдат поканени, гражданите могат да представят предложения за промени в законодателството или за други обществено значими решения. Подобни изказвания обаче имат консултативен характер и не задължават членовете на парламента да предприемат конкретни действия.

Друг начин, по който законодателната рамка в България позволява на представителите на обществеността и гражданското общество да участват в работата на Народното събрание, е чрез консултативни органи, като например Съвета по законодателството, Съвета към председателя на Народното събрание и обществените съвети към парламентарните комисии. Така например в Съвета по законодателството се канят юристи и представители на академичните среди, за да предоставят становища по законопроекта, като по този начин могат да повлияят на парламентарните решения. Отбелязва се обаче, че липсата на ясни критерии за подбор на участниците поражда опасения относно прозрачността и възможността за конфликт на интереси²⁸. За да се гарантира, че тези органи представляват независим и обективен експертен опит, следва да се създадат прозрачни механизми и критерии за подбор, за да се предотврати преследването на лични, икономически или политически интереси.

Важно е също така да се отбележи, че макар българското законодателство да предоставя възможности на гражданите и техните организации да участват в процесите на вземане на решения и нормотворчество, има ограничени случаи, в които законът изрично изисква от органите на изпълнителната власт да търсят мнението на НПО при изготвянето на решения или политики в рамките на тяхната компетентност. В този смисъл според българската нормативна уредба участието на ОГО в процеса на вземане на решения и изготвяне на политики не е задължително, а само желателно. Освен това не съществува законово задължение за канене на представители на НПО на заседанията на органите на изпълнителната власт, на които се разработват или обсъждат такива проекти, нито пък систематично се разпорежда провеждането на публични обсъждания или консултации. За да се осигури по-всеобхватно и ефективно гражданско участие със значимо участие в създаването на закони, политики и други актове,

²⁸ Български център за нестопанско право, [Участие на нестопанските организации в процесите на вземане на решения в България. Правен анализ](#), София: БЦНП, 2009 г., стр. 12.

рамката следва да бъде обогатена с механизми, които формализират и насърчават системното взаимодействие между публичните органи и гражданските организации. Следва да се въведат принципни разпоредби, които да задължават държавните органи да участват в открити, съвещателни консултации. Тези процеси трябва да гарантират представянето на различни гледни точки и интереси, като насърчават изграждането на едно наистина плуралистично и приобщаващо гражданско общество.

Свобода на сдружаване, свобода на мирни събрания и свобода на изразяване

Освен тази правна рамка, която определя и регулира гражданското общество, три основни свободи са от съществено значение за стимулиране и поддържане на ефективното функциониране на НПО, а именно свободата на сдружаване, свободата на мирни събрания и свободата на изразяване.

Докато **свободата на сдружаване** е гарантирана от чл. 44, ал. 2 от Конституцията на Република България, това право има някои специфични ограничения. Тази свобода може да бъде ограничена в три случая: когато дейността на организацията застрашава суверенитета, териториалната цялост или единството на нацията; когато подбужда към расово, национално, етническо или религиозно напрежение и нарушава гражданските свободи; и когато организацията създава нелегални или паравоенни структури, използващи насилие²⁹. Тези ограничения имат за цел да поддържат обществения ред и сигурността на всички граждани. Свободата на сдружаване в България като цяло се разглежда като стабилна и съответстваща на международните стандарти.

Подобно на свободата на сдружаване, българското законодателство гарантира правото на мирни събрания и протести в съответствие с международните стандарти. Законът предвижда, че тази свобода може да се упражнява чрез уведомяване на властите, а не чрез официално искане на разрешение. Въпреки това през последните няколко години в страната са регистрирани няколко случая на нарушения на правото на събрания, при които са наблюдавани случаи на злоупотреба с власт от страна на властите и подвеждащи практики, включително използване на прекомерна сила срещу протестиращи и полицейско насилие.

Един от забележителните случаи датира от антиправителствените протести през 2020 г., когато бяха докладвани случаи на полицейско насилие, произволни арести и задържане³⁰, които по-късно бяха остро критикувани от Европейския парламент. Друг пример е от 2023 г., когато транссексуална жена е подложена на тормоз и задържане, докато протестира пред Съдебната палата в София след отказа на съда да удовлетвори искането ѝ за законна промяна на пола и получаване на актуализирани документи за самоличност³¹. Неотдавна Столична община забрани протест, организиран от Палестинския комитет за защита на Йерусалим в България в на солидарност с Палестина, позовавайки се на опасения за подстрекаване към "насилие, радикални действия, както и такива, оправдаващи извършването на терористични актове и военни престъпления", въпреки че нямаше такива намерения, свързани със събитието (.)³²

Що се отнася до **свободата на изразяване на мнение**, положението в България непрекъснато се подобрява от година на година, но ситуацията остава напрегната, като независимите медии в страната редовно са подложени на натиск. Въпреки че има относителен напредък в Световния индекс на свободата на печата на "Репортери без граници" - покачване от 71-во място през 2023 г. на 59-то през 2024 г. (Индекс, 2023 и 2024 г.) - България все още се нарежда на едно от най-ниските места в Европейския съюз заедно с Гърция, Малта, Кипър и Унгария. Продължаващите

²⁹ България. Конституция на Република България [Конституция на Република България], 12 юли 1991 г., последно изменение, ДВ, бр. 100/18 декември 2015 г.

³⁰ Държавен департамент на Съединените щати. [Доклад за правата на човека в България за 2023 г.](#), 2023 г., стр. 7.

³¹ Български център за нестопанско право, "[Нарушаване на правото на мирен протест в три стъпки](#)", 16 ноември 2023 г.

³² Mediarool, "Столична община забрани шествие в подкрепа на Палестина" [Столична община забрани шествие в подкрепа на Палестина], 13 октомври 2023 г.

предизвикателства включват липса на плурализъм и прозрачност на медийната собственост, недостатъчни разпоредби за медийния пазар в законодателството за защита на конкуренцията и липса на точни данни относно действителното ниво на концентрация (Георгиев и Новосъолова 2024, 16).

Свободата на изразяване на мнение понякога се ограничава и от прекомерното използване на член 148 от българския Наказателен кодекс. Този член гласи, че глобата за обида, отправена към длъжностно лице при или по повод изпълнение на служебните му задължения, е 10 000 лева, а глобата за клевета в същия контекст е 15 000 лева. Може да бъде постановено и обществено порицание. Чл. 148 често се използва срещу журналисти в Стратегически искове срещу участието на обществеността (SLAPP), въпреки няколко решения на Европейския съд по правата на човека срещу България.³³

Съвет за развитие на гражданското общество

Най-новото и значимо развитие в сферата на гражданското общество е създаването на Съвета за развитие на гражданското общество (СРГО) през 2022 г.³⁴. CCSD служи като консултативен орган към правителството с обща цел да насърчава растежа на организациите на гражданското общество в страната и да улеснява участието им в разработването на политики³⁵ - ключова реформа, свързана със сътрудничеството между държавата и НПО. Той се състои от 15 членове: 14 представители на организации на гражданското общество и председателите на съвета - заместник министър-председателят, отговарящ за изпълнението на националната стратегия за подкрепа на развитието на организациите на гражданското общество в Република България³⁶. Като се има предвид, че ролята на гражданския сектор при формирането на политиките е

Каре 1. Основни функции на Съвета за развитие на гражданското общество

Както е посочено в чл. 4, ал. 5 от Закона за организациите с нестопанска цел, Съветът:

1. Дава становища по всички проекти на нормативни актове, стратегии, програми и планове, които се отнасят до дейността на организациите на гражданското общество;
2. Координира и контролира изпълнението на *Стратегията за подкрепа на развитието на гражданските организации в Република България и Плана за действие към нея*;
3. Предлага на Министерския съвет план за действие, включително финансов, за изпълнение на стратегията по т. 2 за всяка следваща година и прави преглед и оценка на изпълнението;
4. Събира информация за финансирането на организациите на гражданското общество с публични средства, за да определи ефективността на отпуснатите средства;
5. Извършва годишен преглед на нуждите и проблемите на организациите на гражданското общество, както и на техните резултати и постижения;
6. подкрепя процеса на взаимодействие между държавните и местните власти и организациите на гражданското общество;
7. Определя приоритетите и приема правила и процедури, както и отпуска средства за насърчване и финансова подкрепа на проекти с обществено значение на юридически лица с нестопанска цел за

³³ Narsee, A. и др. [Доклад за гражданското пространство през 2023 г.](#) България: Български център за нестопанско право, 2024 г., стр. 9.

³⁴ Министерски съвет (Министерски съвет), Решение № 74 от 16.02.2022 г. за определяне на състава на Съвета за развитие на гражданското общество [Решение № 74 на Министерския съвет от 16.02.2022 г. за определяне на състава на Съвета за развитие на гражданското общество].

³⁵ Стоянова, М. [Актуална информация за развитието на гражданското пространство в ЕС и преглед на възможностите за влизане на правозащитници на територията на ЕС](#), България: Център за укрепване на демокрацията/Агенция на Европейския съюз за основните права, 2022 г., стр. 4.

³⁶ България, [Стратегия за подкрепа на развитието на гражданските организации в Република България за периода 2012-2015](#) Стратегия за подкрепа на развитието на гражданските организации в Република България за периода 2012-2015 г. [.], 5 септември 2012 г.

ключова във връзка с подкрепата на институциите³⁷, тези събития бяха посочени като положително развитие в Доклада на ЕК за върховенството на закона през 2023 г.³⁸

Въпреки че необходимите четиринадесет членове бяха избрани от други организации на гражданското общество за членове на съвета още през 2020 г., създаването на съвета се забави значително поради пандемията COVID-19 и политическата нестабилност в България. Както се вижда по-горе, Съветът е създаден, за да дава становища по решения, отнасящи се до ОГО, да оценява средствата и напредъка на ОГО и да подкрепя изпълнението на Стратегията за развитие на организациите на гражданското общество, наред с други отговорности - документ на, който беше приет за първи път още през 2012 г. Въпреки това Съветът все още не е разработил Стратегия и финансов механизъм за нейното изпълнение.

В доклада за дейността на Съвета от февруари 2022 г. до февруари 2024 г. очакваната дата за приключване на разработването на стратегията е юни 2024 г., но към октомври 2024 г. няма информация за завършена стратегия. Работната група за разработване на финансовия механизъм обяви през януари 2024 г., че механизмът не може да бъде завършен поради липса на правно основание за разходване на 1 000 000 лв. заделени от държавния бюджет за проекти на гражданското общество³⁹. Освен това, въпреки че точки 4 и 5 от общите правила на Съвета изискват събиране на информация за финансирането на организациите на гражданското общество и ежегоден преглед на техните нужди и предизвикателства, тези разпоредби не се прилагат системно. По-специално, **Съветът няма специален уебсайт и не публикува публично никаква информация.**

Въпреки че ЦКЗД отчете някои постижения, той отбеляза също, че политическата нестабилност значително е възпрепятствала работата му. Въпреки продължителния период на несигурност и честата смяна на вицепремиерите, председателстващи Съвета, членовете на СГО на КСБД изготвиха и редица становища по законопроекта. През 2022 г. Съветът създаде и работни групи по няколко теми, включително координацията между гражданските организации и държавните институции за подкрепа на украинските граждани в България⁴⁰. Самият Съвет признава в доклада си за 2024 г., че неизпълнените ангажименти от първия му мандат само ще послужат за по-нататъшно влошаване на обществените нагласи към ОГО и държавните институции⁴¹. Съветът трябваше да създаде работни групи с едни и същи задачи два пъти поради несъответствия в административните процедури, използвани от временното и редовното правителство⁴². Продължава да липсва яснота по отношение на правното основание за използване на 1 000 000 лв. за проекти на гражданското общество, което поражда сериозни опасения относно желанието на правителството да подкрепя сектора на гражданското общество.

Нови оперативни предизвикателства пред ОГО

Макар че България е въвела правна рамка, насочена към защита на правото на сдружаване и на способността на ОГО да участват в процеса на вземане на политически решения, последните

³⁷ Център за изследване на демокрацията, Концепция за [по-ефективно гражданско участие в подпомагането на уязвими групи](#), участие в подкрепа на уязвимите групи [България: Център за изследване на демокрацията, 2016 г., стр. 11.

³⁸ Европейска комисия, [Доклад за върховенството на закона за 2023 г. Глава за положението с върховенството на закона в България](#), (SWD(2023) 802 окончателен), Брюксел, 2023 г.

³⁹ Съвет за развитие на гражданското общество [Съвет за развитие на гражданското общество], Доклад за [дейността Доклад за дейността - февруари 2022 г. - февруари г.](#) февруари 2022 г. - февруари 2024 г. [2024], България, 2024 г., стр. 6.

⁴⁰ Пак там, стр. 5

⁴¹ Пак там, стр.7.

⁴² Пак там, стр.5.

събития показват **все по-рестриктивна оперативна среда**, особено когато става въпрос за постигане на благоприятна среда и ефективно участие.

Упадък на механизмите за гражданско участие

През последните четири години фактори като парламентарната нестабилност и глобалната пандемия все повече нарушават работата на държавните институции, което се отразява на гражданското участие. Индексът на гражданското участие разкрива спад в представянето на България 2021 до 2023 г. във всички наблюдавани категории - среда, практики, ефект и общ резултат⁴³. В доклада за върховенството на закона за 2024 г. се отбелязва, че **процесът на България за внасяне на законодателни предложения от народните представители не отговаря на основните стандарти**, като например ангажиране на гражданското общество и оценка на съответствието с правото на ЕС.⁴⁴

Институционалните механизми, като например Съветът за развитие на гражданското общество, са с продължително нарушено функциониране. Въпреки че беше признат за обещаваща инициатива, закъсненията при назначаването на ръководството и привеждането в действие на ключови рамки, като например Стратегията за развитие на гражданското общество, направиха съвета до голяма степен неефективен. Тези неуспехи отразяват по-широки предизвикателства в управлението, които подкопават доверието в процесите на участие.

В условията на постоянно сменящи се правителства мотивацията на ОГО да участват в институционални механизми също е намалела. Например парламентарната комисия за пряко участие на гражданите и взаимодействие с гражданското общество се бори да създаде Граждански съвет през 2023 г. поради слабото участие на ключови сектори като доброволчеството и обществената сигурност. Въпреки че Гражданският съвет беше официално учреден по-късно същата година, той не успя да свика нито една съвместна сесия, което допълнително **подчертава крехкостта на рамките за участие**. Без цялостна реформа тези механизми рискуват да се превърнат по-скоро в символични, отколкото във функционални инструменти за обществена ангажираност.

Друг неотдавнашен пример за неработещо гражданско участие в изготвянето на политики е отказът на българското Министерство на правосъдието да предостави информация относно сформиранието и дейността на работната група, натоварена с изготвянето на изменения в Закона за съдебната власт⁴⁵. През октомври 2024 г. Съюзът на съдиите в България (ССБ) изрази интерес за участие в тази работна група, но не получи отговор. Впоследствие, през ноември 2024 г., СЮБ официално поиска подробна информация относно критериите за подбор на участниците, копия от заповедите за определяне на състава на групата, както и всички представени становища по време на нейната работа. Министерството отказва това искане, като се позовава на вътрешния характер на информацията и на предварителния ѝ статут в законодателната подготовка. Тази липса на прозрачност не само пречи на НПО като СЮБ да допринасят ефективно за законодателните процеси, но и **подкопава по-широките принципи на откритост и отчетност при разработването на политики**.

⁴³ Таралежкова, И., Петров, Г. Индекс на гражданското участие 2023: Мълчаливи гласове или институционална глухота? [[Индекс на гражданското участие 2023: Тихи гласове или институционална глухота?](#)], България: Сдружение "Форум Гражданско участие", 2023.

⁴⁴ Европейска комисия, [Доклад за върховенството на закона за 2024 г. Глава за положението с върховенството на закона в България](#), (SWD(2023) 802 окончателен), Брюксел, 2023 г.

⁴⁵ Програма за достъп до информация, Отказът на Министерството на правосъдието [на правосъдието подкопава дължимата прозрачност на законодателния процес](#) [Отказ на Министерството на правосъдието подкопава дължимата прозрачност на законодателния процес](#)мата [], 13 декември 2024 г.

Ограничителни закони и политически натиск

Едновременно с това ОГО в България са все по-заstraшени от рестриктивни законодателни предложения и клеветнически кампании, водени от крайно десни активисти и политици. Тези атаки се водят най-вече от евроскептичната, крайнодясна и прокремълска политическа партия "Възраждане", която през последните четири години значително увеличи електоралната си популярност, превръщайки се в третата по големина политическа партия в настоящото заседание на парламента.⁴⁶

Проектът за Закон за регистрация на чуждестранните агенти, внесен от депутати от партия "Възраждане", имаше за цел да регистрира като чуждестранни агенти всички физически или юридически лица, които получават финансиране от чужбина в размер над 1000 лв. В писмо, изпратено до институциите на Европейския съюз, над 300 български организации на гражданското общество⁴⁷ изразиха своята загриженост, че **предложените изменения допринасят значително за по-нататъшното свиване на гражданското пространство в страната** и изразиха тревога от нарастващите заплахи за тяхното съществуване⁴⁸. Въпреки че докладът на Комисията на ЕС за върховенството на закона за 2023 г. се отнася до проектозакона за чуждестранните агенти⁴⁹, партия "Възраждане" внесе отново проектозакона. В текста се предлагат строги ограничения, включително забрана за "чуждестранните агенти" да участват в дейности в училища, университети и Българската академия на науките, както и ограничения на политическите им права и достъпа до държавно финансиране. Той силно наподобява руското законодателство за чуждестранните агенти, което се **използва за репресии срещу граждански организации, журналисти и правозащитници**, разширявано няколко пъти от 2012 г. насам⁵⁰, и е пример за предизвикателства пред основните свободи и засилва клеветническата кампания срещу сектора на ОГО.⁵¹

Освен в Русия, варианти на закони, ограничаващи дейността на организациите на гражданското общество, са въведени или предложени в много страни, което отразява тревожна тенденция за ограничаване на дейността на НПО и гражданското участие. Например през 2022 г. в Никарагуа подобно законодателство доведе до закриването на поне 150 организации на гражданското общество⁵². През 2023 г. в Грузия подобно предложение, изискващо организациите, получаващи повече от 20 % от финансирането си от чужбина, да се регистрират като "агенти на чуждестранно влияние", доведе до масови протести, граждански вълнения и множество арести и нарушения на правата на човека от страна на правителствените сили за сигурност. Въпреки че в крайна сметка беше оттеглено през април 2024 г., подобен проектозакон беше внесен отново и приет през май 2024 г., въпреки продължаващите вътрешни и международни критики⁵³. През 2017 г. Унгария въведе ограничително законодателство⁵⁴, което по-късно беше отменено след решение

⁴⁶ Централна избирателна комисия, [резултати: Парламентарни избори](#), 27 октомври 2024 г., България.

⁴⁷ Български център за нестопанско право, "Над 300 граждански организации в защита на [свободата на сдружаване](#) Над 300 граждански организации в защита на свободата на сдружаване" [], съобщение за пресата, 20 юли 2020 г.

⁴⁸ Европейска служба за гражданско действие, "[Българските организации на гражданското общество изразяват загриженост за свиването на гражданското пространство в страната](#)", 17 юли 2020 г.

⁴⁹ Европейска комисия, [Доклад за върховенството на закона за 2023 г. Глава за положението с върховенството на закона в България](#), (SWD(2023) 802 окончателен), Брюксел, 2023 г.

⁵⁰ Human Rights Watch, "[Русия: Чуждестранни агенти](#)", 1 декември 2022 г.

⁵¹ Narsee, Aarti et al. [Civic Space Report 2024](#): България: Български център за нестопанско право, 2024 г., стр.13 .

⁵² Human Rights Watch, "[Никарагуа: Правителството разрушава гражданското общество](#)", 19 юли 2022 г.

⁵³ Служба на Върховния комисар на ООН по правата на човека, "[Грузия: Експертите на ООН осъждат приемането на Закон за прозрачност на чуждестранното влияние](#)". Съобщение за пресата, 15 май 2024 г.: "

⁵⁴ Унгарски хелзински комитет, "[Какъв е проблемът с унгарския закон за неправителствените организации, финансирани от чужбина?](#)", 10 октомври 2017 г.

на Съда на Европейския съюз (СЕС)⁵⁵. Напоследък обсъжданията за приемане на такива закони набраха скорост и в Словакия⁵⁶ и Република Сръбска (Босна и Херцеговина)⁵⁷, което е сигнал за продължаващ стремеж към ограничаване на ролята на гражданското общество в управлението и обществения живот. **Този глобален модел подчертава предизвикателствата, пред които са изправени НПО, и по-широките последици за демократичните практики и гражданските свободи.**

Въпреки че като цяло се смята, че е малко вероятно законопроекът да бъде приет, усилията на Възраждане продължават, като последните опити бяха отбелязани през септември 2024 г., когато проектът беше предложен отново⁵⁸. Като се има предвид нарастващата подкрепа за партията от 2022 г. насам⁵⁹, опитите за приемане на този закон остават заплаха. Дори и такива рестриктивни законопроекта да не бъдат приети в крайна сметка обаче, надвисналата им заплаха има стагниращ ефект върху функционалността и дейността на СГО в България.

Освен това, въпреки че прокремълската Партия на възрожденците не успя да приеме предложения закон за борба с агентите, друга тяхна законодателна инициатива наскоро представляваше значителна заплаха за правата на ЛГБТ+ в България. През август 2024 г. Партия "Възраждане" успешно внесе **изменение в Закона за предучилищното и училищното образование**, обикновено наричан "**закон за анти-LGBTQ+ пропагандата**", с което се забранява "пропагандирането, насърчаването или подбуждането" на идеи, свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и полова идентичност, в образователните институции (член 11, параграф 2, точка 3). Това законодателство отразява подобни закони, приети в Русия и Унгария⁶⁰. Изменението беше одобрено от българския парламент на 7 август 2024 г. със значително мнозинство от 159 гласа "за", 22 "против" и 12 "въздържал се". Президентът Румен Радев подписа поправката и тя беше официално публикувана на 15 август 2024 г.⁶¹

Законът определя "нетрадиционна сексуална ориентация" като всяка ориентация, различна от "емоционалното, романтичното, сексуалното или чувственото привличане между лица от противоположния пол", както е традиционно признато в българската правна традиция. Това законодателство оказва пряко въздействие върху множество неправителствени организации, като ограничава дискусиите и образователното съдържание, свързани с ЛГБТ+ темите в рамките на училищната система, като забранява "пропагандирането, популяризирането или подбуждането под каквато и да е форма в рамките на образователната система на идеи и възгледи, свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и/или полова идентичност, различна от биологичния пол". Вследствие на това групите на гражданското общество, работещи по въпросите на ЛГБТ+, са изправени пред все по-големи предизвикателства при застъпничеството за приемане и оказване на подкрепа, тъй като законът ограничава способността им да работят ефективно под претекст за предотвратяване на "пропагандата".

Приемането на този закон предизвика значителен обществен отзвук, който доведе до протести в столицата София и други големи градове. Венецианската комисия на Съвета на Европа

⁵⁵ Унгарски хелзинкски комитет, "[Победа за гражданското общество: Съдът на ЕС установи, че законът за НПО, финансирани от чужбина, противоречи на правото на ЕС](#)", 19 юни 2020 г.

⁵⁶ EURACTIV, [Словакия настоява за нов закон за НПО, критиците се опасяват от ограничения, подобни на тези в Унгария](#), април 2024 г.

⁵⁷ Екип на ООН за Босна и Херцеговина, [Draft Republika Srpska law restricting the right to freedom of association cannot be justified \(Проект на закон на Република Сръбска за ограничаване на правото на свобода на сдружаване не може да бъде обоснован\)](#), октомври 2023 г.

⁵⁸ Справката е достъпна само на български език на адрес "["Възраждане" пак предлага закона си за "гражданска смърт" на българи](#)

⁵⁹ БТА, [Лидерът на "Възраждане" заяви, че подкрепата за партията му е нараснала с 10% или 30 000 гласа](#)

⁶⁰ <https://www.hrw.org/news/2021/06/16/hungary-law-bans-lgbt-content-schools-and-tv>

⁶¹ Закон за изменение и [допълнение на Закона за предучилищното училищното образование](#) Закон за изменение и [допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование](#) за и [], ДВ, Issue 69, 16.08.2024 г.

последователно постановява, че законите за анти-ЛГБТ пропаганда, като тези в Русия и Унгария, нарушават Европейската конвенция за правата на човека⁶². Критиците твърдят, че законодателството нарушава правата на човека и отразява анти-LGBTQ+ мерките, наблюдавани в други държави с авторитарни тенденции. Изразена е и загриженост за нарушения на Закона за защита от дискриминация, както и на Конституцията на Република България, включително на правото на свободно изразяване на мнение (член 39) и на достъп до и разпространение на информация (член 41). Освен това бяха изразени опасения относно нарушения на основните права, залегнали в Хартата на основните права на Европейския съюз, по-специално правото на недискриминация (член 21) и зачитането на личния и семейния живот (член 7). Освен това законодателството е в пряко противоречие със Стратегията на Европейската комисия за равенство на ЛГБТИК до 2020-2025 г., която има за цел да насърчава равенството и да се бори с дискриминацията срещу ЛГБТИК. Въпреки че Европейската комисия поиска от България разяснения относно приетите изменения в ЗПУО с отсрочка до август 2024 г., отговор от Министерството на образованието и науката все още не е получен.

Освен това прибързаното приемане на този закон засили опасенията относно ангажимента на страната да спазва принципите на правовата държава. Тъй като законът беше приет без адекватно обществено обсъждане или ангажиране на организациите на гражданското общество, той е пример за по-широка тенденция на ограничено участие на обществеността в законодателния процес. Българският хелзински комитет категорично осъди непрозрачния законодателен процес, като посочи липсата на прозрачност и солиден обществен дебат като съществени заплахи, подкопаващи демократичните принципи. Въпреки вътрешното и международното осъждане, законът остава в сила, като продължава да поставя предизвикателства пред дейността на неправителствените организации и по-широката ЛГБТ+ общност в България.

Друга неотдавнашна загриженост, изразена от ОГО, е проектът на Концепция за регулиране на лобистката дейност⁶³, често наричан "странична врата" за просмукване чрез приемането на Закона за чуждестранните агенти. Макар първоначално да беше представена като мярка за повишаване на прозрачността и регулиране на лобистките практики, последната итерация от 2024 г. на предложеното законодателство разтревожи СГО. Както се изразява БЦНП, проектозаконът сега размива разликата между *легитимното обществено застъпничество* и *професионалното лобиране*, като етикетира всеки гражданин или група - независимо дали са формални или неформални - като "лобисти", ако комуникират с държавните органи относно закони или политики. Това широкообхватно определение рискува да заклейми дори рутинната гражданска активност, като например подаването на петиции до местните власти или застъпничеството за интересите на общността⁶⁴. Преработеният проект се отклонява значително от първоначалния си вариант от 2023 г., който прави разлика между частното лобиране за конкретни бизнес интереси и застъпничеството за обществени интереси, провеждано от НПО или активисти. Критиците твърдят, че това смесване служи за делегитимиране на гражданското участие, като същевременно освобождава от отговорност някои влиятелни субекти като профсъюзи и бизнес асоциации, като по този начин подкопава отчетността. Неясният и разширен обхват на закона, допълнен от липсата на обществени консултации по време на неговото преразглеждане⁶⁵, породя сериозни опасения, че той може да функционира като ограничителен

⁶² Виж например: [Становище по въпроса за забраната на т.нар. "пропаганда на хомосексуализма" в светлината на неотдавнашното законодателство в някои държави-членки на Съвета на Европа](#); както и [Становище относно съвместимостта с международните стандарти за правата на човека на Закон LXXIX за изменение на някои закони за защита на децата](#).

⁶³ Проект на [Концепция за регулиране на лобистките дейности в Република България](#) Проект на [Концепция за регулиране на лобистките дейности в Република България](#).

⁶⁴ Пак там.

⁶⁵ Пак там.

инструмент, напомнящ Закона за чуждестранните агенти, задушавайки гражданското общество под прикритието на прозрачността.

Българският проект на концепция за регулация на лобизма беше критикуван и по-рано в съвместна позиция на Центъра за изследване на демокрацията, Българския институт за правни инициативи и Програма Достъп до информация заради липсата на балансиран подход между задължителни законови разпоредби и доброволна саморегулация. По подобен начин документът предупреждава срещу прекалено широките дефиниции на лобирането, които биха могли да заклеймят дейностите на гражданското общество и се застъпва за тясно насочване към професионалното лобиране и се застъпва за ясно разграничение между легитимното обществено застъпничество и професионалното лобиране, като се набляга на прозрачността, почтеността и равнопоставеността в лобистките практики⁶⁶. Той също така подчерта значението на защитата на организациите с нестопанска цел и други групи от обществен интерес от неоправдани ограничения, като се приведе в съответствие със стандартите на ЕС и ОИСР. Препоръките включват създаване на публичен регистър за лобиране, осигуряване на положителни стимули за регистрация и изясняване на механизмите за прилагане, за да се избегнат злоупотреби или превишаване на правомощията.

Двусмислени мерки за защита

През последните четири години речта на омразата⁶⁷, SLAAPs (Strategic Lawsuits Against Public Participation) и клеветническите кампании поставят все повече пречки пред отделните защитници на правата на човека (HRDs) и организациите на гражданското общество в България⁶⁸. Въпреки че на равнище ЕС бяха използвани редица инструменти за защита⁶⁹ и правни рамки⁷⁰, в България правната рамка, отнасяща се до тези въпроси, все още остава неясна и недостатъчно стабилна.

Въпреки че България е приела насоките на ЕС за защитниците на правата на човека, подобно на други страни, тя няма специално национално законодателство, посветено на защитата на защитниците на правата на човека. Макар че в страната има институции като омбудсмана и Комисията за защита от дискриминация, които по закон са упълномощени да насърчават и защитават правата на човека, тези органи не предоставят всеобхватни правни гаранции, специално пригодени за правозащитниците и ОГО в тази област. Например няма ясни мерки за защита срещу клеветнически кампании, физически нападения или кибератаки срещу ОГО. Както е отбелязано от Международната служба за правата на човека, подобна правна защита на

⁶⁶ Център за изследване на , Програма BII и Програма "Достъп до информация", [Становище относно проекта на Концепция за регулиране на лобистката дейност от 17 ноември 2023 г. и дискусиата, проведена на 31 януари 2024 г.](#)

⁶⁷ За целите на настоящия доклад авторите са приели GPR № 1 на ЕКРП. 15 за борба с речта на омразата, в което "реч на омразата" се определя като пропагандиране, насърчаване или подстрекаване под каквато и да е форма на очерняне, омраза или дискредитиране на лице или група лица, както и всякакъв тормоз, обида, негативно стереотипизиране, заклеймяване или заплаха по отношение на такова лице или група лица, както и оправдаването на всички предходни видове изразяване на основание на "раса", цвят на кожата, произход, национална или етническа принадлежност, възраст, увреждане, език, религия или убеждения, пол, полова принадлежност, полова идентичност, сексуална ориентация и други лични характеристики или статус.

⁶⁸ RSF, [България: Тревожни дела SLAPP застрашават крехката медийна свобода](#).

⁶⁹ Това включва [механизма "Защита на защитниците"](#), който предоставя подкрепа чрез различни средства, като например финансиране на процесуално представителство, покриване на медицински разходи и прилагане на мерки за защита. Освен това ЕС използва редица инструменти за защита на правозащитниците, включително наблюдение на съдебни процеси, посещения на задържани лица и използване на публичната и частната дипломация за справяне с конкретни случаи на заплашени правозащитници

⁷⁰ ЕС поддържа принципите, изложени в Декларацията за правото и отговорността на отделни лица, групи и обществени организации да насърчават и защитават общопризнатите права на човека и основните свободи. Макар че основната отговорност за опазването и утвърждаването на правата на човека се носи от държавите, ЕС признава жизненоважната роля на отделните лица, групи и обществени организации в отстояването и насърчаването на каузата за правата на човека. Виж.: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_guidelines_hrd_en.pdf.

национално равнище за правозащитниците е от съществено значение, за да могат те да вършат работата си безопасно. Отсъствието на подобна целенасочена правна защита оставя ОЧП в България уязвими на различни форми на тормоз и сплашване.

В същото време терминът "реч на омразата" не е изрично дефиниран в българското законодателство. Въпреки това в няколко ключови правни документа се споменава "изказване, което подбужда към дискриминация, насилие или омраза". В допълнение към вече споменатото защитено от Конституцията право на изразяване на мнение, при противодействието на определени форми на реч на омразата често се използва и чл. 162 от Наказателния кодекс. Той криминализира всеки, който "чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин разпространява или подбужда към дискриминация, насилие или омраза, основани на *раса, народност или етнически произход*". Едновременно с това член 164, параграф 1 криминализира същото разпространяване или подбуждане към дискриминация, насилие или омраза на религиозна основа. Изследване от 2016 г. обаче разкрива, че в периода 1991-2009 г. не е имало съдебна практика по отношение на тази разпоредба в Наказателния кодекс, което води до критики срещу това, че членът е "мъртъв".

Въпреки че тази разпоредба е важна за справяне с подбуждането към омраза в публичното пространство, тя е критикувана, че не обхваща изчерпателно всички форми на реч на омразата, оставяйки значителни пропуски в защитата. Въпреки че международните стандарти подчертават необходимостта от включване на основания като *раса, цвят на кожата, език, религия или убеждения, националност или национален или етнически произход, произход, възраст, увреждане, пол, полова принадлежност, полова идентичност и сексуална ориентация*, българското законодателство обхваща само "*раса, националност или етнически произход*". Липсата на ясна правна дефиниция и специална рамка за борба с речта на омразата продължава да възпрепятства усилията за търсене на отговорност от извършителите и за ефективна защита на организациите на гражданското общество, а политиците и крайно десните групи често се възползват от този пропуск, за да атакуват участниците в гражданското общество, особено тези, които се застъпват за правата на малцинствата или за демократичните реформи. Тази враждебна среда подкопава общественото доверие в организациите на гражданското общество и допълнително ограничава способността им да работят ефективно. В тази светлина в докладите на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН) и в други неотдавнашни анализи се препоръчва на българските власти да разработят национална стратегия за борба с нетолерантността и дискриминацията, включително речта на омразата.

Друг важен правен документ е Законът за защита от дискриминация (ЗЗДискр), създаден, за да регулира защитата от всички форми на дискриминация и да допринесе за нейното предотвратяване. Съгласно него жертвите на реч на омразата могат да предявят граждански иск в съда или да сезират Комисията за защита от дискриминация - квазисъдебен орган, оправомощен да издава задължителни решения относно дискриминационни актове. Макар че Комисията не може да присъжда финансова компенсация, нейните решения позволяват на жертвите да подадат отделен граждански иск, за да търсят обезщетение за вреди. Освен това Комисията има право да инициира събиране на доказателства и да изисква писмени или устни показания от засегнатите страни.

Едновременно с това SLAPP все по-често се използват за сплашване или заглушаване на ОГО и журналисти (вж. следващата глава). Признавайки пагубното въздействие на SLAPP върху общественото участие в световен мащаб, Европейският съюз предприе стъпки за защита на журналистите и правозащитниците. През март 2024 г. Съветът на ЕС прие директива за защита

на физическите лица от неправомерни съдебни искове, целящи да ги накарат да замълчат. Тази директива предвижда процесуални гаранции по граждански дела с трансгранично значение, като дава възможност на съдилищата да отхвърлят неоснователни искове на ранен етап

Съществуващите пропуски в българското законодателство, особено по отношение на законите за клевета, улесняват злоупотребата с правни действия за потискане на журналистическата свобода и дейностите на гражданското общество. Съгласно чл. 148 от българския Наказателен кодекс - разпоредба, която често се използва като инструмент за ЗЗДН срещу журналисти, когато обида или клевета е отправена към длъжностно лице при или по повод изпълнение на служебните му задължения или функция, наказанието за обида се увеличава до глоба от 3000 до 10 000 лв. и наказанието за клевета се увеличава до глоба от 5000 до 15 000 лв. В отговор на критиките и решенията на ЕСПЧ през 2022 г. Министерството на правосъдието на България предложи изменения на Наказателния кодекс. Целта на тези изменения е да се премахне служебното положение на жертвата като утежняващо обстоятелство при дела за клевета и да се намалят глобите за клевета и обида. До края на 2022 г. законопроекта премина първата от две процедури на гласуване в парламента.

Липса на мониторинг

Наред с тази нестабилна правна среда и липсата на ясни мерки за защита, понастоящем не съществува специален механизъм за наблюдение, който систематично да проследява и да се справя с предизвикателствата, пред които са изправени организациите на гражданското общество, като например случаи на реч на омразата, кампании за оклеветяване, SLAPP, физическо насилие или киберзаплахи (вж. следващата глава).

В общите правила на Съвета за развитие на гражданското общество изрично се посочва, че той е отговорен за *"провеждането на ежегоден преглед на нуждите и проблемите на организациите на гражданското общество"*. Този мандат предполага, че съветът следва да играе централна роля в идентифицирането и решаването на системните проблеми и конкретните заплахи, засягащи сектора. Функциониращият съвет би могъл да послужи като така необходимия централизиран орган за наблюдение на предизвикателствата и осигуряване на своевременни реакции за смекчаване на тези проблеми. Тъй като обаче съветът не е успял да определи приоритетите на своите отговорности и не е извършвал редовни оценки или прегледи, както е посочено в неговия мандат, понастоящем не съществува централизиран механизъм за ефективно наблюдение на предизвикателствата, пред които са изправени ОГО. Тази липса на последователен надзор оставя организациите на гражданското общество без институционална подкрепа за справяне с критичните заплахи и системните проблеми.

Административен натиск

В допълнение към описаните надвиснали заплахи от рестриктивно законодателство и пропуски в защитните мерки, административните тежести също се засилиха, особено след приемането на пакета на ЕС за борба с изпирането на пари през 2024 г., което направи оперативната среда за НПО по-предизвикателна⁷¹. Новият пакет има за цел да се бори с изпирането на пари и финансирането на тероризма чрез подобряване на прозрачността и надзора на финансовите транзакции⁷², като гарантира, че хората с легитимен интерес, включително организациите на гражданското общество, ще имат незабавен, пряк и свободен достъп до информацията за действителните собственици, която се съхранява в националните регистри и е взаимосвързана на равнище ЕС. Въпреки че тези мерки са от съществено значение и дават повече права на ОГО, те неволно усложниха оперативния пейзаж за организациите. По-конкретно, сега от ОГО може

⁷¹ Интервю с изпълнителния директор на CSO, проведено в началото на ноември 2024 г.

⁷² Европейски парламент, [Приемане на нови правила на ЕС за борба с изпирането на пари](#), 24 април 2024 г.

да се изисква да спазват по-строги стандарти за отчетност и прозрачност, като например оповестяване на финансовите транзакции и самоличността на дарителите. За по-малките организации с ограничени административни ресурси спазването на тези стандарти може да се окаже особено предизвикателство, което да отклони времето и ресурсите им от основната им дейност по застъпничество и работа в общността. Това показва необходимостта от специализиран стандарт, пригоден за НПО, който да отчита техния ограничен административен капацитет и относително по-ниския риск, който те представляват в сравнение с други субекти в рамките на режима на уведомяване.

Тези предизвикателства се усложняват от нарастващото недоволство в сектора. През 2023 г. повече от половината от консултираните НПО възприемат правната рамка като рестриктивна, което представлява увеличение спрямо 42 % през 2017 г. Макар да са отбелязани някои подобрения, като например намаляване на пречките пред регистрацията на НПО, общата тенденция подчертава спешната необходимост от реформи, които да насърчат създаването на по-благоприятна среда за гражданското общество. Продължаващата политическа нестабилност допълнително влоши ситуацията.

Финансови ограничения и пречки пред устойчивостта

Същевременно организациите на гражданското общество в България са изправени пред постоянни финансови ограничения, които подкопават тяхната устойчивост и оперативен капацитет. Ограничените финансови и материални ресурси, неадекватната държавна подкрепа, липсата на диверсифицирани източници на финансиране и силната зависимост от външно финансиране продължават да бъдат съществени пречки пред дейността на сектора. Според Индекса за устойчивост на ОГО финансовата жизнеспособност на организациите на гражданското общество в е с тенденция към намаляване от 2014 г. насам⁷³. Проучването за 2023 г. подчертава степента на тези опасения: 59 % от НПО определят липсата на средства като основно предизвикателство, а 41 % посочват недостатъчната държавна подкрепа като основна пречка⁷⁴. Забележително е, че липсата на човешки капитал и експерти е станала по-значима, като се нарежда на трето място като най-належащо предизвикателство за ОГО през 2023 г., в сравнение с шестата си позиция през 2017 г.

През 2023 г. основните източници на финансиране за НПО са индивидуални дарения (41,9% от организациите са получили финансиране от този източник през последните 5 години), оперативни програми (35,1%), членски внос (33,3%), фонд за НПО по Финансовия механизъм на ЕИП (29,2%) и средства, управлявани от Европейската комисия по грантови схеми (28,6%)⁷⁵. Посочва се, че през 2023 г. се наблюдава увеличение на дела на НПО, които са били финансирани по оперативни програми и централизирано от програми, администрирани от Европейската комисия, както и на организациите, които са генерирали приходи от услуги и продажби, в сравнение с 2017 г. Въпреки увеличеното използване на финансиране от ЕС, правилото *de minimis* при финансирането в България се посочва като проблематично за ОГО. Правилото *de minimis* се отнася до регулаторна рамка съгласно правилата на ЕС, която ограничава размера на държавната помощ, предоставяна на субекти, включително НПО, до 200 000 евро за период от три години, като целта е да се осигури лоялна конкуренция в целия ЕС. Въпреки това неправителствените организации в България са изправени пред предизвикателства при достъпа до такова финансиране поради прилагането на режима *de minimis*, тъй като те често са третирани

⁷³ FNI 360, [CSO Sustainability Index Explorer](#).

⁷⁴ Йорданов, И. и Захариев, Б. [Динамика на неправителствения сектор в България](#). [Динамика на неправителствения сектор в България], София: Институт "Отворено общество" - София, 2023 г., стр. 6.

⁷⁵ Йорданов и Захариев [Динамика на неправителствения сектор в България](#). София: Институт "Отворено общество" - София, 2023 г.

подобно на търговските субекти по силата на тези разпоредби, дори когато дейностите им са нетърговски или обслужват обществен интерес.⁷⁶

Разчитането на външно финансиране не само ограничава финансовата автономност на ОГО, но и ги прави уязвими към промени в приоритетите на донорите, което създава допълнителни предизвикателства за поддържане на дейностите им и за ефективно посрещане на местните нужди. Обстановката на социално и политическо напрежение в страна, която не е имала стабилно редовно правителство повече от три години, представлява допълнително предизвикателство за интегритета и автономността на сектора на гражданското общество в България.

Освен това прекомерната зависимост от чуждестранни донори често допринася за негативни нагласи и недоверие сред обществеността, създавайки стереотип за "търсачите на безвъзмездни средства", който често носи конотацията, че тези участници използват чуждестранно финансиране - особено от западни правителства, ЕС или международни организации - без да са истински ангажирани с каузите, които твърдят, че подкрепят. В този контекст различни неправителствени организации се сблъскват с все по-интензивно насочване към тях, разследвания и насилствени нападения от страна на властите и крайно десни групи, което разкрива пропуски в защитата срещу дискриминация. През последните години това допълнително засили клеветническата кампания срещу организациите на гражданското общество и опитите за въвеждане на заклеймяващия етикет "чуждестранен агент" на парламентарно ниво. Повишаване на прозрачността по отношение на неправителствените организации. Преодоляването на тези дълготрайни финансови бариери е от решаващо значение за осигуряването на устойчивост и устойчивост на гражданското общество в България.

Общественният дебат и обществените предизвикателства пред ОГО в периода 2020-2024 г.

Освен правната и политическата среда в България, обществената дискусия се превърна в решаващ фактор, който формира оперативната среда за организациите на гражданското общество (ОГО). Тя е дълбоко преплетена с общите обществени ценности, нивата на доверие в ключовите институции, политиките на ЕС и медийното представяне и отразява по-широките напрежения в страната. Въпреки че много граждани признават приноса на ОГО за решаването на ключови социални въпроси, голям брой от тях остават скептични, повлияни от разединяваща реторика и кампании за дезинформация.

През последните четири години засилената обществена поляризация на фона на геополитическото напрежение и нарастването на кампаниите за дезинформация засилиха предизвикателствата пред ОГО, като често подкопаваха доверието в тях и способността им да се ангажират ефективно с общността. Наративите, които представят ОГО като чуждестранни агенти или откъснати от обществото елити, набраха сила, особено на фона на засилващата се националистическа реторика и антилиберални настроения

В тази глава се изследва динамиката на обществения дискурс и неговото въздействие върху организациите на гражданското общество в България в периода 2020-2024 г. В нея се разглеждат обществените нагласи, медийните разкази и нарастващото влияние на крайно десните групи, като се подчертава тяхното отражение върху легитимността, дейността и общественото възприятие на ОГО. Дискусията разглежда и конкретни примери за клеветнически кампании, нападения и цифрови заплахи, насочени срещу организациите, като подчертава необходимостта от разработване на механизми за мониторинг, засилени комуникационни стратегии,

⁷⁶ БЦНП, [Европейската комисия за България: Трудно е за организациите на гражданското общество да получават финансиране от ЕС чрез държавни агенции](#), 10 юли 2023 г.

прозрачност и обществена ангажираност, за да се опази гражданското пространство в България в една все по-поляризирана среда.

Обществени нагласи и тяхното въздействие върху гражданското пространство

Обществени ценности и институционално доверие

Между 2020 и 2024 г. различни проучвания хвърлят светлина върху обществените ценности в България, особено по отношение на нагласите към "традиционните" или "либералните" ценности, нагласите по отношение на правата на маргинализирани групи като ЛГБТ+ общностите, мигрантите и ромите, както и доверието в ключови национални и европейски институции.

Както се вижда от редица анализи, **"традиционните" семейни ценности остават централни в българската ценностна система**^{77,78}. В същото време се появява все по-голям клъстер от "либерални" ценности⁷⁹, предимно сред хората с висше образование, жителите на големите градове, служителите и частните собственици, които се възприемат от разнообразни групи, включващи както привърженици на либералната демокрация, така и десни или неутрални избиратели

Проучване на Алфа Рисърч за 2024 г., поръчано от фондация GLAS, разкрива, че въпреки засилените обществени дебати и законодателни промени, насочени към ЛГБТИ+ общността, обществените нагласи към ЛГБТИ+ общностите в България са предимно неутрални, със силна подкрепа за основни права като здравеопазване (86%) и равенство пред закона (67%)⁸⁰. Въпреки това подкрепата за важни за общността политики, като например уреждане на статута на еднополовите двойки, остава ограничена - 34% одобряват, 27% не одобряват и 39% са неутрални. Същевременно нито една парламентарно представена партия не включва правата на ЛГБТ+ в своята програма.

Отношението към бежанците демонстрира подобни модели. Данните от проучването COMP4SEE 2023⁸¹ например показват, че българите имат средно неутрална оценка за имиграцията на бежанци. След пълномащабното нахлуване на Русия в Украйна през февруари 2022 г. обаче възприемането на бежанците от трети страни, с изключение на Украйна, се оценява като по-негативно, отколкото пристигането на разселени лица от Украйна. Проучването на Global Metrics от февруари 2023 г.⁸² допълнително подчертава това предпочитание, като 53,5 % от респондентите изразяват положително или донякъде положително мнение за украинските бежанци. През 2022 г. този двоен стандарт намери отзвук и в политическия дискурс в думите на тогавашния министър-председател Кирил Петков в изказването му след пристигането на украински бежанци в България: *"Това не са бежанците, с които сме свикнали. Както каза австрийският канцлер, това са наши роднини, семейство. Това са европейци, интелигентни, образовани хора [...] Ние, както и всички останали, сме готови да ги посрещнем. Това не е обичайната бежанска вълна от хора с неясно минало. Нито една от европейските държави не се притеснява от тях*

⁷⁷ RC Trend, [Изследване на ценностите на българите](#), б.д.

⁷⁸ Alfa Research. [Obshtestveni Naqlasi kum deinostta na grazhdanskite organizatsii. Rezultati ot natsionalno predstavitelno prouchvane 2024](#). [Public attitudes towards citizens' activities organizations (Обществено отношение към организациите за дейности). Results of a national representative survey 2024]. Български център за нестопанско право (БЦНП), 2024 г., с.5.

⁷⁹ Пак там.

⁸⁰ Фондация "Глас", [Обществени нагласи към ЛГБТИ+ 2024](#), 1 март 2024 г.

⁸¹ НРС, [Възприемането на бежанците като цяло от гражданите на България, Хърватия и Словения и приемливостта на модела на допълващи пътища](#), 2023 г.

⁸² Global Metrics Ltd. (2023) "Обществени нагласи май 2022 г. - февруари 2023 г."

В същото време, въпреки че данните от различни проучвания сочат общо взето неутрални нагласи, през последните четири години има забележителни случаи на антимигрантски протести и насилие, полицейска бруталност и отблъскване на мигранти и бежанци в България, особено на тези с неевропейски произход, които са документирани. В края на 2023 г. практиките на България за отблъскване по границите ѝ с Турция и Гърция се увеличават драстично, като 9 897 отблъсквания засягат 174 588 лица - повече от два пъти в сравнение с регистрираните през 2022 г.⁸³ . През 2023 г. протести в Харманли обвиняват бежанците в тормоз и искат ограничаване на бежанските центрове⁸⁴ . Насилието ескалира през 2024 г. с нападения срещу пакистански студенти⁸⁵ и афганистанец в София⁸⁶ , придружени от антимигрантски протести след частичното присъединяване на България към Шенгенското пространство .⁸⁷

Дискриминацията спрямо ромите също е траен проблем в България от много години⁸⁸ . В периода 2020-2024 г. тези обществени нагласи остават предимно негативни, като дълбоко вкоренените стереотипи и дискриминацията се запазват в различни сектори. В последния си доклад за България⁸⁹ , Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН) описва ромските общности като едни от основните жертви на публични прояви на омраза и предразсъдъци, често изразявани гласно от високопоставени политици. Предизвикателствата и негативните представи се засилиха още повече по време на пандемията COVID-19⁹⁰ , когато ромските общности и ромските квартали бяха социално маргинализирани и непропорционално застрашени от действията на полицията по време на локализациите.

Едновременно с това сравнителни изследвания, като например Евробарометър, показват, че България постоянно се нарежда сред най-ниските нива както в ЕС, така и в по-широк европейски контекст по отношение на общественото доверие и доверието към ключови институции, като националното правителство⁹¹ . А 2023 г. проучването на Алфа Рисърч⁹² по подобен начин разкри задълбочаваща се криза на доверието във всички институции, политически лидери и партии в България на фона на продължаващата правителствена криза, а друго 2024 г. тяхно проучване подчерта нарастващия скептицизъм към начина на управление на Съюза и неговите конкретни политики: 12% от пълнолетните българи заявяват, че напълно одобряват начина, по който се управлява ЕС днес, 42% - само донякъде, а 39% - определено са недоволни⁹³

Въпреки че българите силно одобряват политиките на ЕС, насочени към отделни личности, като правото на обжалване пред Европейския съд по правата на човека (84%) и трудовата миграция в рамките на ЕС (81%), обществените реакции са по-полярни по отношение на "зеления преход" (34% положителни, 42% отрицателни), европейската помощ за Украйна (38% положителни, 45%

⁸³ ECRE, [AIDA Country Report on Bulgaria - 2023 Update](#), 2024.

⁸⁴ Държавен департамент на Съединените щати, [Доклади на държавите за практиките в областта на правата на човека за 2023 г.: България](#), 2023 г.

⁸⁵ Mediapool, "Пакистански студенти по [медицина пребити Пребиха студенти по медицина от Пакистан в София](#) в София" [], 9 март 2024 г.

⁸⁶ Нова, "Афганистанец и съпругата [му пръти Пребиха с камъни и метални пръти афганистанец и съпругата му в София](#) бяха пребити с камъни и метални в София" [], 1 април 2024 г.

⁸⁷ Внр, [Протест срещу имиграцията се проведе в София](#), 3 ноември 2024 г.

⁸⁸ Съвет на Европа, [Комисар по правата на човека на Съвета на Европа](#).

[Dunja Mijatovic. Доклад след посещенията ѝ в България от 25 до 29 ноември 2019 г.](#) , Страсбург, 2020 г., стр. 11.

⁸⁹ Съвет на Европа, [Шести доклад на ЕКРН за България](#), 2022 г.

⁹⁰ Европейски парламент, [Защита срещу расизма, ксенофобията и расовата дискриминация и План за действие на ЕС за борба с расизма](#), 2022 г.

⁹¹ Европейска комисия, [Стандартен Евробарометър 101 - Общественото мнение в Европейския съюз](#), 2024 г., стр.43.

⁹² Alfa Research. [Obshtestveni Naglasi kum deinostta na grazhdanskite organizatsii. Rezultati ot natsionalno predstavitelno prouchvane 2024](#). [Public attitudes towards citizens'activities organizations (Обществено отношение към организациите за дейности). Results of a national representative survey 2024]. Български център за нестопанско право (БЦНП), 2024.

⁹³ Alfa Research. [Obshtestveni ocenki kum osnovni politiki na ES i ranni elektoralni naglasi za evota](#). [Обществени оценки на основните политики на ЕС и ранни електорални нагласи към европейските избори], 2024 г.

отрицателни) и политиките за трудова миграция за страни извън ЕС (34% положителни, 49% отрицателни). Политики като преразпределението на миграцията (19% одобрение), селскостопанските реформи, свързани със зеления преход (26% одобрение), и разширяването на правомощията на Европейската комисия за сметка на националните правителства (77% неодобрение) предизвикват най-силни отрицателни настроения, което отразява по-широките европейски разделения.

Обществени нагласи към ОГО

В този контекст обществените нагласи към участниците в гражданското общество също претърпяха промени, повлияни от задълбочаващата се политическа и обществена поляризация, предизвикана от продължаващата война в Украйна и от продължителните последици от пандемията COVID-19. През декември 2024 г. Българският център за нестопанско право публикува последния си доклад с основните изводи, направени на базата на национално представително проучване на Алфа Рисърч⁹⁴ за обществените нагласи към организациите на гражданското общество в България. Изследването откроява както положителни, така и отрицателни тенденции през последните четири години. Въпреки че през този период положителните нагласи към НПО постепенно се подобряват - от 31,3% през 2020 г. до 34,6% през 2022 г. и 47,3% през 2024 г.⁹⁵ - и неправителствените организации се разглеждат като относително надеждни и заслужаващи доверие субекти, тези тенденции съществуват на фона на засиленото обществено разделение след 2020 г.

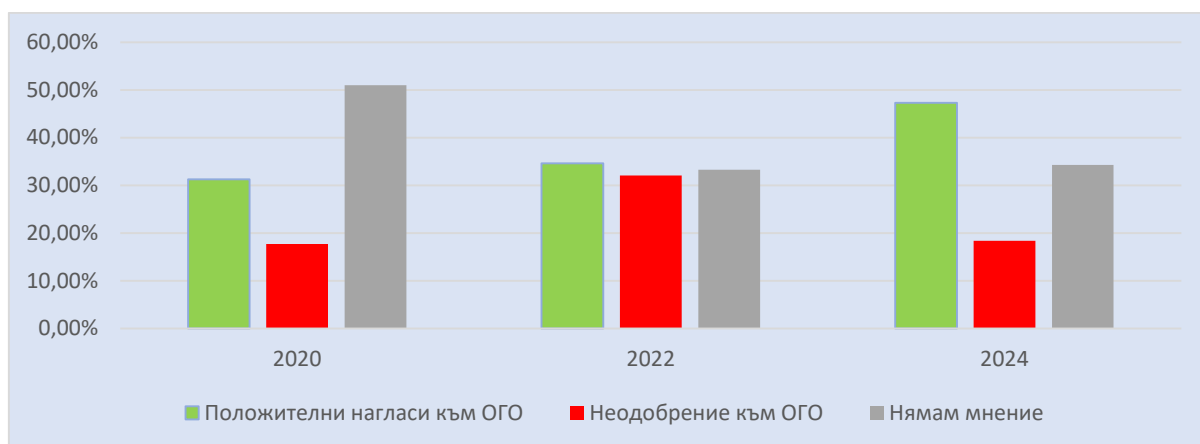
По време на пандемията първоначалното одобрение за НПО нарасна поради техния видим принос чрез доброволчески инициативи и усилия за оказване на помощ. Въпреки това неодобрението към сектора също рязко нарасна - от 17,7 % през 2020 г. до 32,1 % през 2022 г.⁹⁶ , преди постепенно да се върне на 18,4 % през 2024 г. (Alpha Research 2024, 29). Това нарастващо недоверие през 2022 г. може да се отдаде отчасти на широко разпространените кампании за дезинформация, включително разкази срещу ваксините, и на подкрепяната от Кремъл антизападна пропаганда след нахлуването на Русия в Украйна. Тъй като, както е описано в предходните подглави, повечето организации на гражданското общество работят по западноевропейски или американски модел, те са възприемани благосклонно от хората с проевропейски възгледи, докато проруският лагер ги възприема като потенциални източници на намеса и смущения.

Фигура 2. Обществени нагласи към организациите на гражданското общество в България (2020 - 2024 г.).

⁹⁴ Alfa Research. [Обществени нагласи към дейността на гражданските организации. Резултати от национално представително проучване 2024.](#) [Public attitudes towards citizens'activities organizations (Обществени нагласи към организациите за дейности). Results of a national representative survey 2024]. Български център за нестопанско право (БЦНП), 2024.

⁹⁵ Пак там, стр.18.

⁹⁶ Пак там, стр.18.

Източник: Обществени нагласи към организациите, занимаващи се с дейността на потребителите. Резултати от национално представително проучване през 2024 г., проведено от Алфа Рисърч.

В същото време редовните проучвания на Алфа Рисърч от 2018 г. насам показват постепенно нарастване на гражданската активност в България, със забележими скокове по време на кризи като COVID-19, войната в Украйна и бежанската вълна. Проучването от 2024 г. на⁹⁷ откроява положителни тенденции, сред които 4% ръст на даренията (над 40% участие), повишена активност в социалните медии (25% от пълнолетните) и ръст на доброволчеството, петициите и местните инициативи (с 3-6%). Участието в неправителствени организации е нараснало значително - от 2,7 % на 7 %, а делът на напълно неактивните граждани е намалял от 51 % на 41 %. Високообразованите градски професионалисти обаче остават най-активни - 85 % от тях са участвали в поне една гражданска активност през последните две години, докато по-младите и по-възрастните възрастови групи остават до голяма степен пасивни, като делът на участие е съответно 19,7 % и 14 %.

Докато през 2022 г. само 8,2 % са имали доверие на представителите на НПО за решаване на проблеми (в сравнение с 23 % за представителите на правителството), през 2024 г. този дял се удвоява до 17,3 %, което е почти равно на доверието в правителството (17,5 %). Ситуацията обаче остава значително по-различна сред хората с по-ниски доходи и по-ниско образование, жителите на по-малките населени места и възрастните хора⁹⁸. Същевременно 44% от гражданите продължават да не са решили на кого да се доверят, а една четвърт от анкетираните смятат, че държавата трябва да решава обществените проблеми самостоятелно, без помощта на СГО, което отразява трайния обществен скептицизъм. Макар че общественото възприятие на ОГО все повече признава техния положителен принос, като основните асоциации включват "помощ и грижа" (22 %), подпомагане на уязвими групи (10 %) и обществена промяна (22 %), остават и критиките, насочени към злоупотреба със средства (18 %), липса на прозрачност (10 %) и чуждо влияние (4 %), което често отразява наративи за "чужди агенти".

Като цяло, въпреки че общественото отношение към ОГО леко се е подобрило през последните години, отразявайки по-ясен и благоприятен образ, формиран от събитията по време на пандемията COVID-19, тази промяна е особено забележима сред образованото градско население, докато общото доверие остава ограничено.

Нови участници на "бойното поле" на гражданското пространство

Началото на пълномащабната инвазия на Русия в Украйна през февруари 2022 г. доведе и до известна вътрешна фрагментация на гражданското пространство в България, като значителен

⁹⁷ Пак там, стр.9.

⁹⁸ Пак там, стр.16.

брой неправителствени организации и други гласовити групи изразиха проруски и прокремълски настроения, докато други мобилизираха усилия и ресурси в подкрепа на украинските бежанци⁹⁹. Тази поляризация, отразяваща по-широкото разделение между проевропейските и проруските фракции в българския политически спектър, подчертава нарастващото усещане сред организациите на гражданското общество, че съществуването им все повече зависи от глобалното политическо развитие. Делът на неправителствените организации, които изразяват това мнение, е нараснал от 66 % през 2017 г. на 76 % през 2023 г., както се подчертава в проучване на OSI.¹⁰⁰

Нестабилната среда на глобална пандемия, външният шок от войната в Украйна и непрекъснатата вътрешна политическа нестабилност създадоха благоприятна среда за разпространение на крайно десни наративи, превръщайки гражданското пространство в оспорвано "бойно поле". В този контекст гражданските организации, които се към прозападните/проевропейските ценности в България, сега са изправени не само пред по-силно недоверие, но и пред конкуренцията на нарастващ брой новопоявили се неформални и формални алтернативни граждански структури, които насърчават антизападни, националистически и "традиционни ценности".

Важна тенденция е нарастващата гражданска мобилизация и гласност на такива консервативни групи и създаването на неправителствени организации в тази сфера. Например от 2018 г. насам новопоявили се организации като Българския централен комитет на родителите (БЦРК) и Националната асоциация "Поход семейството" активно инструментализират ключови граждански инструменти за участие като публични петиции, писма до депутати, организирани протести и лобистки кампании, за да се противопоставят на прогресивни законодателни актове като Истанбулската конвенция и Националната стратегия за детето, позовавайки се на заплахи за "българските традиции и християнски ценности"¹⁰¹. Същите организации бяха ключови поддръжници на успешното усилие на Възраждане 2024 г. да приеме закон, забраняващ "пропагандата" на ЛГБТ+ в училищата. Всъщност в съвместното заседание на комисиите по образованието и демографската политика, семейството и децата, ръководено от Костадин Костадинов от "Възраждане", фокусирано върху възприеманата опасност от "ЛГБТ пропагандата" в училищата, участваха 18 организации, подкрепящи закона "против "ЛГБТ пропагандата", и само четири противопоставящи се групи¹⁰². Друг пример е от началото на същата година, когато Асоциация "Общество и ценности" изпрати писмо, подписано от името на 2700 граждани и 40 организации, до българските представители в Европейския парламент за отхвърляне на Директивата на Съвета на ЕС за борба с насилието над жени и домашното насилие¹⁰³, която според тях "налага понятие за пол и полова идентичност, различно от биологичното".

Важна тенденция е и засилената мобилизация на младите хора в крайно десни идеологии и активизъм с новопоявилите се неформални младежки националистически организации, като "Младежта за България", "Клуб за патриотизъм и родолюбие", "Куберов глас", "Млада гвардия", които си сътрудничат активно с младежките фракции на крайно десния Български национален

⁹⁹ Викен и Захариев 2024, [Гражданска активност в България и Норвегия](#), София: 2024 г., стр. 52.

¹⁰⁰ Йорданов и Захариев, [Динамика на неправителствения сектор в България](#), София: 2023 г., стр.6.

¹⁰¹ Национално сдружение "Марш за семейството", [Становище на национална асоциация "Поход за семейството" относно внесен законопроект за изменение и допълнение на Закона за закрила на детето](#). [Становище на националното сдружение "Марш за семейството" относно проектозакона за изменение и допълнение на Закона за закрила на детето], 2024.

¹⁰² ClubZ, ["Костадиноватаки срещу ЛГБТКостадинов прекара часове в атаки срещу ЛГБТ, подкрепящите го искат да се забранят "чуждестранни агенти"](#) прекара часове в , подкрепящите го искат да забранят "чуждите агенти" [], 14 август 2024 г.

¹⁰³ Европейска комисия, [Предложение за директива на Европейския парламент и Съвета относно борбата с насилието срещу жени и домашното насилие](#), COM/2022/105 окончателен, Страсбург, 8 март 2022 г.

съюз. Ярък пример за обединените им усилия се случи през март 2024 г., когато тези групи заедно организираха масов антимигрантски протест под лозунга "Мигранти, вълн!"¹⁰⁴. "Куберов войвода" бяха и сред основните организатори в последните събития, свързани със спектакъла "Пушки и мечове" от Джон Малкович, чиято премиера на 7 ноември предизвика обществено напрежение и прерасна в протест, като протестиращите не допуснаха зрители в сградата на театъра, а директорът на Народния театър Васил Василев беше нападен и бит. Важно наблюдение тук е, че макар тези нови младежки националистически групи често да са антиглобалистки и евроскептични, те не се вписват в социологическия профил на проруските поддръжници на партия "Възраждане", а всъщност проявяват противоречиви позиции, като някои членове дори участват във военни действия в подкрепа на Украйна¹⁰⁵. Сред основните им дейности е забранената ежегодна демонстрация в чест на генерал Христо Луков, антисемитски и пронацистки настроен лидер на Съюза на българските национални легиони от 40-те години на XX век¹⁰⁶. Въпреки че през февруари 2023 г. властите забраняват демонстрацията,¹⁰⁷ се провежда както през 2023 г., така и през 2024 г.

Тенденции в общественото говорене за ОГО

На фона на това нарастващо разделение в обществените нагласи е важно да се очертае медийният пейзаж и основните тенденции, които влияят върху обществения дискурс, свързан с организациите на гражданското общество.

През 2023 г. България е на последно място сред страните от ЕС по индекс на медийната грамотност, като заема 35-о място от 41 оценени страни в Европа. Тази позиция подчертава значителната уязвимост на България към дезинформация¹⁰⁷. Няколко неотдавнашни доклада на Центъра за изследване на демокрацията подчертават пагубното въздействие на кремълската пропаганда и кампаниите за дезинформация върху гражданската инфраструктура на страната, особено на фона на руската война в Украйна и пандемията COVID-19. Проучванията подчертават и засиленото използване на ценностно ориентирани наративи в българското онлайн пространство, насочени към популяризиране на антиевропейска и антилиберална пропаганда .¹⁰⁸

В съответствие с тази тенденция партията "Възраждане" увеличи значително електоралната си подкрепа, като от 2,45% на изборите през април 2021 г. достигна 10,18% на предсрочните избори през октомври 2022 г., превръщайки се в четвъртата по големина политическа сила в страната¹⁰⁹. Анализите показват, че през месеците, предшествали изборите през октомври 2022 г., партия "Възраждане" доминира в социалните медии, като изпреварва другите политически партии по онлайн присъствие и ангажираност¹¹⁰. Впоследствие проучване на Института за развитие на публичната среда, който следи разходите за медийно отразяване на участниците в кампанията за парламентарни избори, показва, че на изборите през октомври 2024 г. Възраждане отделя

¹⁰⁴ Dir.bg, "Протест пред [МВР и шествие на паватаинцидентите с мигранти](#)Протест пред МВР и шествие на павата заради инцидентите с мигранти заради " [], 10 март 2024 г.

¹⁰⁵ Пак там.

¹⁰⁶ Държавен департамент на Съединените щати, [Доклади на държавите за практиките в областта на правата на човека за 2023 г: България](#), 2023 г.

¹⁰⁷ Йорданов и Захариев, [Динамика на неправителствения сектор в България](#). София: Институт "Отворено общество" - София, 2023 г., стр. 7.

¹⁰⁸ Вацов, Д. [Антидемократичната пропаганда в България. Част първа. Новинарски сайтове и печатни медии](#): София: Фондация "Хуманитарни и социални изследвания", 2017.

¹⁰⁹ Централна избирателна комисия, [резултати](#), 2 октомври 2022 г.

¹¹⁰ Capital, "Предизборната кампания във Facebook: "Възраждане" и "Продължаваме промяната" доминират" [[Предизборната кампания във Facebook: "Възраждане" и "Продължаваме промяната" доминират](#)], 15 септември 2022 г.

най-голяма сума средства за медийна реклама по време на кампанията си¹¹¹. На изборите през октомври 2024 г. електоралната подкрепа на Възраждане допълнително нараства до 13,358%, което издига партията до трето място в парламентарната класация.¹¹²

Важна тенденция в тези кампании е преплитането на антизападни крайно десни наративи и националистически настроения с проруски дискурси, легитимиращи военните действия на Путин, стратегически инструментализирани за делегитимиране на прогресивните движения и отслабване на демократичните институции в България. Антизападните политически проекти в България, като прокремълската партия "Възраждане" например, активно прегръщат морализаторските консервативни антинаративи,¹¹³¹¹⁴ на Владимир Путин и неговата партия "Единна Русия", проявяват враждебност към гражданското общество¹¹⁵, като същевременно претендират да са защитници на "националния суверенитет"¹¹⁶ и ортодоксалните "християнски" ценности". Повтаряща се тема е обвинението, че "Западът" и/или "чуждестранните фондации" са отговорни за разпадането на "българското" семейство/икономика/благосъстояние, като често се засилват механизмите на социално изключване като хомофобия, мизогиния, ислямфобия, антициганизъм и език на омразата.

Такива дезинформационни разкази често са насочени към конкретни уязвими групи и теми, включително украински бежанци (особено жени, пребиваващи в България), ромски общности, ЛГБТИ+ лица, неевропейски мигранти и разселени лица (особено ако нямат документи), различни религиозни малцинства, младежи, хора с увреждания, хора с нисък социално-икономически статус и политици в областта на климата като "Зелената сделка". Както в социалните медии под формата на постове във Facebook, споделяни индивидуално или в групи, така и в журналистически статии в медиите, те включват изопачени или напълно неверни твърдения, като засилват негативните стереотипи и затвърждават практиките на изключване.

Макар че тези разкази често целят да делегитимират маргинализираните общности, те също така пряко или непряко въздействат върху активисти или организации, които се застъпват за техните права, създавайки враждебна среда за тяхната дейност. Организацията на гражданското общество, които се възприемат като привърженици на проевропейските ценности, прогресивността и правата на човека - особено тези, които се занимават с мигрантите, ЛГБТ+ хората, правата на жените и екологичните въпроси - все по-често стават обект на подобна реторика.

Популярна тенденция в негативните дискусии срещу ОГО, възприемани като прогресивни и проевропейски, е използването на унижителни термини, които делегитимират работата им и подкопават доверието в тях. Например НПО често са представяни като **"търсачи на грантове"** ("грантаджии") - термин, който предполага, че тези организации съществуват единствено, за да се възползват от европейско или международно финансиране, без да допринасят за обществото. Намеквайки за корупция, неефективност или нелоялност, този етикет представя организацията на гражданското общество като структури, които "крадат" публични или европейски средства за

¹¹¹Mediapool, ["Възражданемедийна реклама по време на кампанията" \["Възраждане" дала най-много пари за медийна реклама по време на кампанията\]](#) похарчи най-много за], 21 ноември 2022 г.

¹¹² Централна избирателна комисия, [резултати](#), 27 октомври 2024 г.

¹¹³ Ройтерс, [Путин атакува Запада като "сатанински", приветства руските "традиционни" ценности](#), 21 ноември 2022 г.

¹¹⁴ ECFR, ["Консерватизъм чрез декрет": Putin as a figurehead for the global far right](#), 1 март 2024 г.

¹¹⁵ Гласове, ["Възраждане" няма да позволи ЛГБТ пропаганда в българските училища, независимо от атаките\["Възраждане" няма да допусне ЛГБТИ пропаганда в българското училище, независимо от атаките\]](#), 23 януари 2025 г.

¹¹⁶"Възраждане", Йордан Тодоров от "Възраждане": [Йордан Тодоров от "Възраждане"\["Йордан Тодоров от "Възраждане": Най-важен и основен приоритет за "Възраждане" е опазване на мира в държавата "": "Най-важният и основен приоритет за "Възраждане" е опазването на мира в страната"\]](#), 10 октомври 2024 г.

собствена изгода, отразявайки по-широко обществено разочарование и недоверие към институциите относно управлението на публичните ресурси.

Друг често срещан епитет - **"соросоиди"** - се отнася до организации или лица, за които се смята, че са финансирани или повлияни от фондация "Отворено общество", като често се намеква, че обслужват интересите на милиардера филантроп Джордж Сорос. Този термин се наложи в световен мащаб като част от крайнодясната и популистката реторика, позиционирайки Сорос като символ на външна намеса и глобализация, застрашаващи националния суверенитет. Тази реторика е част от по-широки кампании за очерняне, ръководени от държавата, които представят Сорос и неговата мрежа като организатори на усилията за подкопаване на унгарската идентичност и политики, особено чрез подкрепа за миграцията и либералните демократични

Каре 2. Подигравателен жаргон, използван в кампаниите за очерняне на организациите на гражданското общество.

Терминът "соросоид" е широко разпространен обиден етикет, използван в публичния дискурс за омаловажаване на лица, организации или групи, които се възприемат като привърженици на либерални, проевропейски и прогресивни ценности. Той произлиза от името на Джордж Сорос, основател на фондация "Отворено общество", която подкрепя различни инициативи на гражданското общество в световен мащаб, включително и в България. В Унгария, по време на управлението на Виктор Орбан, този термин стана особено разпространен по време на кампании, насочени срещу организациите на гражданското общество (ОГО), подкрепяни от фондациите "Отворено общество". Реториката беше част от по-широки, ръководени от държавата клеветнически кампании, които представяха Сорос и неговата мрежа като организатори на усилията за подкопаване на унгарската идентичност и политики, особено чрез подкрепа за миграцията и либералните демократични реформи. Този наратив беше широко използван във връзка с противоречивия закон "Спрете Сорос" и Закона за чуждестранните агенти, въведени с цел ограничаване на дейността на организации, получаващи чуждестранно финансиране.

В България терминът "соросоиди" се наложи в подобни клеветнически кампании, водени от крайно десни партии като проруската "Възраждане" и националистически групи, често насочени срещу реформи. Този наратив беше широко използван във връзка с противоречивия закон "Спрете Сорос" и Закона за чуждестранните агенти, въведени с цел ограничаване на дейността на организации, получаващи чуждестранно финансиране. В България терминът "соросоиди" набра популярност в подобни клеветнически кампании, водени от крайно десни партии като проруската партия "Възраждане" и националистически групи, често насочени срещу ОГО, работещи по въпросите на правата на човека, правата на ЛГБТ+ и малцинствата. Това особено се засили през последните четири години на фона на непрекъснатите опити за приемане на Закона за чуждестранните агенти. Неговата популярност в българския контекст е показателна за трансграничното измерение на подобни кампании

По подобен начин "жълтопаветници" - израз, отнасящ се до жителите на централните софийски квартали с калдъръмени улици - се превръща в етикет за проевропейските градски елити, обвинявани, че не са в контакт с "реалните" проблеми на обикновените българи. Той често се използва от националистически и популистки актьори за дискредитиране на организации на гражданското общество, активисти и интелектуалци, които се застъпват за прогресивни каузи, европейска интеграция или човешки права.

Други унизителни термини включват също **"псевдоинтелектуалци"** и **"яничари"** ("еничари"), които поставят под въпрос легитимността на лицата, свързани с ОГО, като предполагат, че техният опит или застъпничество са неискрени или користни. Терминът, който понастоящем е

широко разпространен в реториката на партия "Възраждане", произхожда от Османската империя, където яничарите са били елитен военен корпус, често съставен от християнски момчета, взети от семействата им, обърнати в исляма и обучени да служат на султана. При тази инструментализация терминът носи конотации на предателство и нелоялност, описват ОГО като предаващи националните интереси в полза на чужди сили или идеологии. Това подчертава по-широка тенденция в националистическата реторика в цяла Югоизточна Европа, където историческите метафори се използват за заклеяване на прогресивните движения и засилване на изключващите представи за национална идентичност.

В рамките на кампаниите за дезинформация или очерняне, насочени срещу Зелената сделка, екологичните НПО и активисти са наричани "**екорекетъори**" или "зелени рекетъори", като често са обвинявани, че пречат на икономическия растеж и напредък в България. Тези термини внушават, че екологичните организации са мотивирани от печалба, а не от истинска екологична загриженост, като ги представят като опортюнистични участници, които използват екологични каузи, за да възпрепятстват развитието. Подобна реторика често се използва за делегитимиране на опозицията срещу мащабни инфраструктурни проекти или промишлени разработки, които имат потенциално въздействие върху околната среда.

Сред обидните термини за ОГО, защитаващи правата на ЛГБТ+, са "джендъри" ("джендъри"), "толерасти" ("толерасти"), "либерасти" ("либерасти") и "еврогейове", обвинявани в разпространяване на "ЛГБТК пропаганда" и "джендър идеология", като често са обвинявани и в нормализиране на "педофилията" и заплахата за децата. Терминът **джендър** заслужава специално внимание. Първоначално използван в академичния дискурс за обозначаване на социално изградени роли и очаквания, свързани с пола, в той придобива специфично, често изкривено значение в публичния дискурс в България. Това значение е особено обвързано с дебатите около Истанбулската конвенция през 2018 г., които предизвикаха вълна от реакции в медиите и обществото, резултат от целенасочена пропагандна стратегия, която свързва термина с "*чужди*" или "*западни*" ценности, възприемани като заплахата за традиционния български морал и идентичност. Както отбелязват Павлов и др.¹¹⁷, "*джендър*" се превърна в "*най-често*

Каре 2. Обиден жаргон, използван в кампаниите за очерняне на ЛГБТИК+ общността и активистите.

Първоначално използван в академичния дискурс за обозначаване на социално изградени роли и очаквания, свързани с пола, терминът "*джендър*" придобива специфично, често изкривено значение в публичния дискурс в България. Това значение е особено обвързано с дебатите около Истанбулската конвенция през 2018 г., които предизвикаха вълна от реакции в медиите и обществото, резултат от целенасочена пропагандна стратегия, която свързва термина с "*чужди*" или "*западни*" ценности, възприемани като заплахата за традиционния български морал и идентичност. Изследването показва, че поради широкото медийно отразяване на дебатите около Истанбулската конвенция "**джендър**" вече се възприема в българското съзнание **като пейоративен етикет за хора с неясноти или отклонения в сексуалната ориентация и/или половата идентичност**. Забележително е че "*джендър*" се използва епитет в речта на омразата в рамките на речника на популистката пропаганда".

Освен това парламентарно представени партии като Българската социалистическа партия (БСП) и крайнодясната Партия на възраждането използват наративи, свързани с "джендър

¹¹⁷ Павлов 2018. Захариев, М. Канушев, Д. Вацов. Доклад Езикът на омразата през речника на популистката пропаганда в България и разпространението му в българските онлайн медии (1 юни - 31 август 2018 г.). София: Фондация за хуманитарни и социални изследвания, 2018 г.

идеологията", за да преследват политическите си цели. През 2023 г., по време на парламентарен дебат относно новоприет закон за домашното насилие, Корнелия Нинова от БСП заяви, че е "опасно" децата да бъдат "травени" с информация за ЛГБТ+ малцинствата, и заяви, че "никога няма да подпишем и да се съгласим в България да има трети пол". Изследването показва още, че поради широкото медийно отразяване на дебатите около Истанбулската конвенция "джендър" вече се възприема в българското съзнание като етикет за хора с "неопределеност или отклонения в сексуалната ориентация и/или половата идентичност". Този феномен илюстрира как медийната и политическата реторика могат да изкривят значението на понятията и да създадат културни стереотипи, които разделят обществото.¹¹⁸

Тези термини, които отразяват системни усилия за подкопаване на легитимността на организациите на гражданското общество и тяхната дейност в България, имат няколко общи черти. Те заедно работят за създаване на **дихотомия "ние срещу тях"**, като представят организациите на гражданското общество и техните поддръжници като чужди, елитарни или откъснати от "истинския" български народ, или като **представители на "чужди интереси"**, които "налагат" външно влияние и ценности. Тази реторика използва колективните тревоги за суверенитета, идентичността и традициите, като използва културни и исторически символи, за да засили своя резонанс. Представяйки прогресивните движения и техните застъпници като заплаха за националната цялост и традиционните ценности, тази реторика създава климат на подозрителност и враждебност, обезкуражавайки критичното отношение към работата на ОГО.

Въпреки това, дори когато ОГО не са пряк обект на медийния дискурс, се наблюдава тенденция на нечувствителност към чувствителните теми, които те засягат. Тази липса на чувствителност често се проявява в тривиализиране, прекалено опростяване и погрешно представяне на сложни въпроси като правата на малцинствата, социалното неравенство, опазването на околната среда и насилието, основано на пола. Сензационните разкази понякога засенчват нюансираните усилия на НПО, като свеждат работата им до поляризиращи заглавия,¹¹⁹¹²⁰ вместо да насърчават конструктивния обществен диалог. Като не представят тези теми с необходимите нюанси и разбиране, медийните разкази косвено подкопават усилията на НПО и затвърждават негативните стереотипи. Тази нечувствителност създава допълнителни предизвикателства за организациите на гражданското общество, тъй като възпрепятства способността им да насърчават смислена обществена ангажираност и да изградят доверие по критични социални въпроси.

Използването на такива разкази е в унисон с парадоксалното инструментализиране на антиколониалните рамки - традиционно свързани с левия дискурс - от крайно десни групи - стратегия, която придобива глобална популярност. Докато се застъпват за традиционализма, националните граници и други форми на партикуларизъм и местна автентичност, крайно десните движения използват антиглобалистки стратегии, които надхвърлят границите. В този смисъл този антиглобалистки неочакван синтез на антиколониализма и неоконсерватизма сам по себе си се е превърнал в транснационална стратегия, която ефективно използва понятията за местно и автентично, като същевременно поддържа последователност и координация през

¹¹⁸ Ефимова, А. Значения на лексемата джендър под влияние на медийния дебат за приемането на Истанбулската конвенция. Изследване в чест на 70-годишнината на проф. д-р Кирил Цанков. Велико Търново. Великотърновски университет "Св. св. Кирил и Методий" 2019, с. 271.

¹¹⁹ Например във фокус група, проведена през октомври 2024 г., ОГО, които оказват подкрепа на жертви на трафик на хора, сигнализират, че избягват някои медии, тъй като те често излизат със сензационни заглавия, опростяващи работата им като ["Децата мечтаят да станат сутеньори и проститутки"](#).

¹²⁰ Пример за такова поляризиращо заглавие може да се намери в статия, публикувана в *Lentata*, озаглавена *"Виновни ли са НПО-тата?"* ("Неправителствените организации ли са виновни?") (*Lentata*), в която се обвиняват "финансираните от чужбина" неправителствени организации, че не успяват да допринесат положително за обществото, и се обвиняват за ескалацията на социалните проблеми, включително насилието и престъпността. Той критикува НПО за това, че уж защитават "престъпниците и насилниците", като същевременно отхвърля стойността на техните усилия, особено тези, насочени към правата на човека и приобщаването на малцинствата.

границите, създавайки това, което учените Елжбета Королчук и Агнешка Граф наричат "илиберален универсализъм"

Важно е също така да се отбележи, че макар преплитането на антизападните националистически настроения с проруските дискурси да е важна тенденция, последните събития показват и фрагментация в рамките на този добре документиран крайно десен дискурс. Както бе подчертано в предходните раздели, засилената мобилизация на новопоявили се младежки националистически групи, които не се вписват в социологическия профил на проруските поддръжници на партия "Възраждане", допълнително фрагментира крайно десния дискурс в България. Въпреки че постове на тези групи в социалните медии по подобен начин разкриват смесица от антизападни настроения, антиглобализъм, хомофобия, ислямфобия, антициганизъм и мизогиния, които често се използват заедно за нападки срещу ОГО, особено различна тенденция сред тези групи е тяхната антикомунистическа и всъщност антируска позиция. Те свързват "опасното влияние" на Запада с така наречената "нова левица" или "новия комунизъм на Запада", като оформят прогресивните ценности като форма на идеологическа колонизация. Инструментализирането на антикомунизма се превърна в определяща черта на тяхната реторика, позиционирайки тези групи като върли противници както на западния либерализъм, така и на възприеманите "остатъци" от комунистическата идеология или "класическия марксизъм". Тази реторика се подсилва визуално чрез мемове, които смесват знамето на Европейския съюз с комунистически символи и използват обидни съкращения като "EUSSR".

Тези сложни нюанси подчертават все по-поляризираната среда, в която ОГО трябва да работят. Тъй като теренът продължава да се променя, организациите, които се застъпват за правата на човека и прогресивните каузи, са изправени пред по-многогранен и предизвикателен пейзаж. Разбирането и преодоляването на тази нововъзникваща динамика е от решаващо значение за запазването на гражданското пространство в България.

Кампании за очерняне, атаки и цифрови заплахи срещу ОГО

През последните четири години бяха регистрирани редица кампании за оклеветяване, инциденти, свързани със свободата на сдружаване и изразяване, както и насилствени психически нападения, често извършвани от крайно десни групи.⁽¹⁾ Организациите на гражданското общество бяха подложени на засилен контрол, включително законодателни усилия за ограничаване на дейността им и разследвания от страна на властите, а случаите на съдебни дела, заведени от други НПО или предприятия с частни интереси, допълнително усложняват средата за тяхната дейност. Парламентарните дебати също така възродиха заклеяващия етикет "чуждестранен агент", отразявайки по-широки опити за маргинализиране и упражняване на контрол върху сектора на НПО. Тези усилия се усложняват от нарастването на цифровите заплахи в контекста на протичащите цифрови трансформации и тактиките на руската хибридна война.

В началото на 2020 г., покрай дебатите за отлагане на влизането в сила на новия Закон за социалните услуги, беше започната негативна публична кампания срещу организациите на гражданското общество¹²¹. Кампанията се проведе основно онлайн и в социалните медии, без ясно определени организатори. Вследствие на това на 15 януари 2020 г. 62 български организации на гражданското общество изпратиха съвместно писмо до институциите на Европейския съюз, в което се подчертаваше продължаващата кампания за очерняне на гражданското общество в страната. В писмото подробно се описват координираните атаки,

¹²¹ Марков, Д. и Стоянова, М., [Правна среда и пространство на организациите на гражданското общество в подкрепа на основните права - доклад за България](#), България: Център за укрепване на демокрацията/Агенция на Европейския съюз за основните права, стр. 5.

насочени срещу организации, получаващи чуждестранно финансиране, по-специално от Фонд "Активни граждани" на Финансовия механизъм на ЕИП.

През 2022 г., след непрекъснатите опити за внасяне на Закона за чуждестранните агенти, Партия "Възраждане" започва клеветническа кампания срещу фондация "Америка за България", като подава сигнал до прокуратурата за нередности в дейността ѝ, позовавайки се на медийна и политическа "корупция", която засяга "националната сигурност".

Въпреки че увеличаването на броя на нападенията засегна широк кръг организации на гражданското общество, някои видове НПО бяха непропорционално засегнати. Така например, докато ОГО и доброволците бяха похвалени за подпомагането на потока от украински бежанци след нахлуването на Русия, организациите, работещи с неевропейски бежанци, отбелязаха крещящия двоен стандарт. За разлика от украинските бежанци, техните неевропейски колеги често са подлагани на нечовешко отношение и незаконно изтласкване¹²². Двойният стандарт се отразява и на организациите на гражданското общество, като властите търсят съдействие от НПО, работещи с украинци, и преследват тези, които работят с бежанци, идващи от Африка и Близкия изток.¹²³

Обезпокоителен пример е продължаващото разследване на три неправителствени организации по сигнали на Държавната агенция за бежанците, включително фондация "Мисия Криле", която беше отличена с наградата "Личност на годината" от Българския хелзинкски комитет, за предполагаем трафик на мигранти от Турция¹²⁴. Представителите на организациите бяха призовани на разпит от Главна дирекция "Публична администрация" и Националната агенция за национална сигурност, заедно с адвокатите и преводачите на организациите. Освен това през ноември, в разгара на протестите срещу бежанците, гражданин на Харманли нападна физически и словесно координатора на местна група активисти. Според съобщенията полицията е отхвърлила инцидента, като е изпратила нападателя въщи "да изтрезнее". Мисия Криле обвини местни политически активисти, включително местния лидер на партия "Възраждане", че разпространяват омраза и подстрекават към насилие срещу бежанците в интернет. Те съобщиха също така за твърдения за полицейско насилие срещу бежанците във и около приемния център и за заплахи за отказ на закрила, ако жалбите не бъдат оттеглени

По подобен начин организациите, работещи с ромските общности в България, се сблъскват с трудности и продължават да бъдат в уязвимо положение на фона на продължаващата дискриминация и негативно представяне на ромското малцинство в медиите¹²⁵. В публичния дискурс ромските неправителствени организации често са представяни като получаващи "несправедлива" финансова подкрепа от правителството или ЕС, като се предполага, че те дават приоритет на ромските интереси за сметка на интересите на мнозинството от населението или злоупотребяват с международни и европейски фондове, предназначени за програми за интеграция. Тези твърдения затвърждават стереотипите за корупция в ромските общности и дискредитират работата на неправителствените организации, насочени към подобряване на образованието, здравеопазването и жилищното настаняване на ромите. Национално представително проучване на Институт "Отворено общество" - София от 2023 г. разкрива, че макар 77 % от анкетирания да подкрепят инициативи, насърчаващи повече роми да станат студенти, а 62 % да подкрепят увеличаването на броя на ромските учители и журналисти, подкрепата за ромски културни програми, като например предавания на ромски език по националната телевизия или изучаването му в държавните училища, остава ограничена до около 20-25 % - цифра, непроменена през последните 15 години. Освен това 57 % от гражданите

¹²² В края на 2021 г. Българският хелзинкски комитет [докладва за](#) общо 2513 случая на отблъскване от България, в които са участвали 44 988 души.

¹²³ Narsee et al. 2023, p.17.

¹²⁴ Tsoneva 2022.

¹²⁵ CSD, [Срещу фалшивите новини и антиромската дезинформация](#). София: CSD, 2022 Г.

смятат, че е важно да се насърчава интеграцията на ромите, но въпреки това негативните стереотипи и предразсъдъци продължават да съществуват, което оказва влияние върху ефективността на политиките за приобщаване.

По подобен начин организациите, работещи по темата за ЛГБТИК+, и групите за защита на правата на жените бяха обект на нападения, обикновено извършвани от крайно десни групи. От 2020 г. насам България стана свидетел на многобройни физически и административни нападения срещу ЛГБТИК+ организации, активисти и членове на общността¹²⁶. Най-жестокият пример се случи през 2021 г., когато Боян Расате, кандидат за президент от малка крайнодясна партия, заедно с някои от своите бойци нахлу в центъра на ЛГБТ+ общността Rainbow Hub, като опустоши обекта и нападна физически активисти (Симеонова 2021). Расате е осъден за хулиганство, на 6 месеца условно и му е наложена глоба в размер на 3000 лева (около 1500 евро). Той обаче е оправдан по обвиненията в нападение, а съдът не признава хомофобските му мотиви за утежняващи вината обстоятелства (Narsee et al. 2023, 15). Европейският съд по правата на човека счита този пропуск в българската съдебна практика за нарушение на правата на човека

¹²⁷

През май и юни същата година бяха регистрирани подобни нападения срещу ЛГБТИ общността. На 25 май среща с авторката на детската книга "Мравин и планетата гора", издадена от "Колибри Букс" с подкрепата на Асоциация "Родители", беше нарушена от група мъже, облечени с брандирани тениски и маски на Българския национален съюз. При отказ да влязат те проявиха вербална агресия и разрушиха заведението, като поставиха на прозорците стикери с надпис "Спрете ЛГБТ вируса". На 6 юни беше атакувана прожекцията на документалния филм "Змия" - част от програмата на София Прайд Филм Фест. Политическите лидери на Българското национално движение (ВМРО) организираха контрадемонстрация по време на събитието, като издигнаха обвинения, че то пропагандира педофилия. След този инцидент ВМРО по-късно беше осъдена за тормоз срещу ЛГБТИ общността.

Съвсем наскоро, през 2024 г., по време на дискусиите за приемане на поправката в закона за образованието, забраняваща "пропагандата" на ЛГБТ+ в училищата, Възраждане поиска забрана на Single Step заради "ЛГБТ пропагандата" сред децата. Лидерът на партията Костадин Костадинов, в качеството си на народен представител и председател на Комисията по демографска политика, децата и семейството в 50-то Народно събрание, изпрати сигнал до Софийска градска прокуратура с копие до Държавната агенция за закрила на детето във връзка с информация за анонимно проучване сред подрастващите в училищата, озаглавено "Национално проучване на нагласите към ЛГБТИ+ младежите в българските училища". Впоследствие, на заседание на парламентарната Комисия по младежта и демографската политика, представители на организациите "Сингъл Степ" и "Билитис" бяха подложени на подобие на разпит, продължил с часове, във връзка с дейността им и конкретно с анонимното

¹²⁶ Стоянова, М., [Правна среда и пространство на организациите на гражданското общество в подкрепа на основните права и върховенството на закона](#), България: Център за укрепване на демокрацията/Агенция на Европейския съюз за основните права, януари 2022 г.

¹²⁷ ЕСПЧ, Стоянова срещу България, Решение от 14.6.2022 г.

национално проучване. Такова проучване беше проведено и през учебната 2017/2018 г., когато то разкри сериозен процент на тормоз над ЛГБТ деца от страна на техните съученици.^{128,129}

От години екологичните НПО също са обект на целенасочени атаки. Въпреки това, на фона на глобалните усилия за декарбонизация и "зелената сделка" на ЕС, кампаниите срещу екологични организации и активисти се засилиха в България и други югоизточни страни, където много икономики все още зависят в значителна степен от изкопаемите горива и старите инфраструктури за производство на енергия и заетост. Все по-често тези организации биват обвинявани за икономически предизвикателства като инфлацията и забавения икономически растеж в Европа. Тези обвинения се разпространяват чрез различни медийни канали и публични изявления, което води до негативно възприемане на организациите на гражданското общество (ОГО) в страната.

Един от последните случаи е от септември 2024 г., когато в градовете Симитли и Гълъбово се появяват билбордове с известни екоактивисти. Тези билбордове ги обвиняваха, че причиняват задръствания по пътищата, и ги наричаха "екорекетъори". Така например на един билборд с участието на Борислав Сандов, Тома Белев и Андрей Ковачев в Симитли се казва: "Благодарим им за задръстванията", като лицата на тримата активисти са изобразени на¹³⁰. По подобен начин друг билборд в Гълъбово с лицата на Тома Белен, Стефан Николов и Петко Ковачев носеше посланието: "Екорекетъори пречат на Гълъбово". Тези действия са част от по-широка кампания за дискредитиране на екологичните организации, обвинявайки ги в забавяне и блокиране на проекти с национално значение, което води до икономически загуби.¹³¹

Подобен случай се случва и през януари 2025 г., когато друг билборд с Тома Белев се появява на разклона за Банско на магистрала Е-79. Този път Белев беше свързан с прословутите опашки за кабинковия лифт в ски курорта, които са повтарящ се проблем през последните две десетилетия. Билбордът, на който се виждаше дълга опашка от скиори, чакащи за единствения кабинков лифт, носеше надпис: "КОГА?" и включваше обвинения, че Белев и други природозащитници са отговорни за блокирането на изграждането на втори кабинков лифт в Банско. Съобщението също така критикуваше държавните институции, че не са успели да решат проблема, като твърдеше, че са отстъпили контрола на "платени частни неправителствени организации"¹³².

Освен това според неотдавнашно проучване на CASE¹³³ в България се наблюдава ръст на стратегическите съдебни дела срещу участието на обществеността (SLAPP) срещу журналисти, активисти и организации на гражданското общество, като особено засегнати са екологичните групи. Неотдавнашни дела с висок обществен интерес, като тези, заведени срещу Mediarool,

¹²⁸ Костадин Костадинов, председател на крайнодясната политическа партия "Възраждане", обаче обвини сдружението, че провежда "ЛГБТ пропаганда", попита за източниците на финансиране и дали има лиценз за провеждане на подобно проучване, като заплаши, че ще възложи на прокуратурата да го провери. Въпреки че от "Сингъл Степ" отговориха положително, като обясниха, че тяхното проучване е напълно съобразено със закона, проведено е онлайн и е напълно анонимно, членът на парламента от "Възраждане" реагира, като заяви, че ще поиска отнемане на този лиценз. Справката е достъпна само на български език на адрес <https://www.svobodnaevropa.bg/a/vuzrazhdane-tshuzhdestranni-agenti-lgbt/33078788.html>.

¹²⁹ Във връзка със същото проучване на "Сингъл Степ" Българският централен комитет на родителите изпрати писмо до служебния министър на здравеопазването Галя Кондева, в което я моли да се "намеси и да спре тези опасни дейности" <https://www.parliament.bg/pub/PK/67741450-454-06-474.pdf>.

¹³⁰ Справката е достъпна само на български език на адрес <https://www.svobodnaevropa.bg/a/anonimni-plakati--ochernyashta-kampaniya-prirodozashtitnitsi/33136169.html>.

¹³¹ Reference is available in Bulgarian language only at https://narod.bg/2024/09/24/%D0%BD%D0%BE%D0%B6-%D0%B4%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82-%D1%81%D1%80%D0%B5%D1%89%D1%83-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B0/#google_vignette.

¹³² Справката е достъпна само на български език на адрес: <https://www.ekonovini.bg/bg/postaviha-bilbord-sas-snimka-na-toma-belev/>.

¹³³ Коалиция срещу SLAPPS в Европа, [SLAPPS: заплахата за демокрацията продължава да расте](#).

Биволъ, отделни журналисти, екологични активисти и НПО, подчертават използването на оръжието на правните системи за потискане на гражданското общество. В отговор на това Българският център за нестопанско право (БЦНП) и Българската фондация "Биоразнообразие" проведе обучения и организираха планиране на колективни действия в подкрепа на зелените организации.

Едновременно с това, в контекста на протичащите цифрови трансформации и тактиките на руската хибридна война, неправителствените организации в България са уязвими към нови видове предизвикателства. Тъй като групите на гражданското общество все повече разчитат на цифровите технологии и интернет за своите операции и предоставяне на услуги, те са изправени пред нарастващи рискове от смущения, причинени от инциденти, свързани с киберсигурността в световен мащаб. В доклада на Алианса за киберзаплахи за 2024 г. се подчертава, че НПО все по-често стават обект на кибератаки, често поради ограничените ресурси за киберсигурност. Институтът CyberPeace отбелязва, че над 50 % от НПО са съобщили, че са били обект на кибератаки, като много от тях не разполагат с адекватни мерки за киберсигурност. Въпреки че конкретните доклади и данни за кибератаки, насочени пряко към български НПО и граждански участници, са ограничени, нарастващата честота на кибератаките срещу българските институции предполага повишен риск и за организациите на гражданското общество. Например през октомври 2022 г. руската хакерска група Killnet извърши разпределена атака за отказ на услуга (DDoS) срещу различни български правителствени уебсайтове, като наруши тяхната дейност. Едно от критичните предизвикателства обаче е липсата на централизиран механизъм за докладване, събиране и наблюдение на данни за такива случаи. Липсата на систематична документация допълнително замъглява мащаба и въздействието на заплахите, пред които са изправени организациите на гражданското общество, въпреки очевидните примери за кибератаки и други форми на тормоз. Тези събития подчертават острата необходимост българските НПО да повишат осведомеността и ресурсите си в областта на киберсигурността, отразявайки развиващите се и многостранни рискове, които застрашават гражданското пространство.

На фона на тази нарастваща поляризация в обществения дискурс, значителна уязвимост, идентифицирана от ОГО, е и техният ограничен комуникационен капацитет. Експерти и активисти подчертават, че те често се съсредоточават върху спазването на кратки срокове и изпълнението на административните изисквания на външните донори, като не разполагат с достатъчно ресурси, за да обяснят ефективно работата си на широката общественост¹³⁴. Това води до оформяне на инициативите на технически "проектен" език, който се харесва на донорите, но не успява да ангажира общностите или да изгради обществено разбиране. В резултат на това хората често не разбират или не са наясно с ролята на ОГО за справяне с обществените предизвикателства, което поражда недоверие и отслабва подкрепата. Липсата на специализирани специалисти в областта на комуникациите допълнително изостря този проблем, като затруднява ОГО да преодолеят пропастта между работата си и общественото мнение. Решаването на това структурно предизвикателство чрез подобряване на комуникационните стратегии, усилия за изграждане на капацитет и по-прозрачна обществена ангажираност е от съществено значение за укрепване на легитимността на сектора, за укрепване на доверието и за гарантиране на неговата устойчивост в една все по-враждебна среда.

Заклучения и препоръки

Заклучения

Правната рамка в България предоставя основни механизми за обществена ангажираност на организациите на гражданското общество, включително правото на сдружаване, на мирни

¹³⁴ Фокус група с представители на ОГО и активисти, проведена в края на октомври 2024 г.

събрания и на свобода на изразяване. Ключови правни документи като Закона за юридическите лица с нестопанска цел и Конституцията на Република България позволяват на ОГО да участват в процеса на вземане на решения и изграждане на политики. Тези **рамки** обаче **често не се използват достатъчно или се подкопават поради политическа нестабилност, административна неефективност и липса на системно прилагане**. На практика тези недостатъци ограничават благоприятната среда за СГО и тяхното участие в изготвянето на политики. **Неефективността на органи като Съвета за развитие на гражданското общество**, за която свидетелстват закъсненията и ограничените резултати, е пример за нефункционирането на настоящата рамка, което допълнително намалява доверието в нея и нейното въздействие. Това подчертава необходимостта от целенасочени реформи, за да се гарантира последователното прилагане на правото на участие и да се насърчи приобщаването.

Неотдавнашни законодателни предложения и закони, като например законопроект за регистрация на чуждестранните агенти и изменението на Закона за предучилищното и училищното образование, с което се забранява "пропагандата на ЛГБТ+", подчертават **нарастващата тенденция към рестриктивни мерки, които допълнително застрашават основните свободи и демократичното участие в България**. Тези проблеми се усложняват от нееднозначната правна защита срещу речта на омразата и физическите нападения, което прави ОГО и правозащитниците уязвими за клеветнически кампании и обществено недоверие. Административната тежест и засиленият политически натиск допълнително натоварват капацитета на сектора да работи ефективно. Следователно, въпреки че оперативната инфраструктура за ОГО предлага потенциал, са необходими значителни реформи за справяне с тези предизвикателства. Повишаването на прозрачността на процедурите за регистрация на НПО, намаляването на бюрократичната тежест, наложена на сектора, и разработването на по-ясни мерки за защита, по-специално по отношение на престъпленията от омраза срещу ОГО и целенасочените клеветнически кампании, биха могли да насърчат по-ефективно гражданско общество.

В допълнение към рестриктивните законодателни предложения и недостатъчните гаранции срещу речта на омразата, финансовите ограничения продължават да бъдат значителна пречка за устойчивостта на ОГО. **Секторът разчита в голяма степен на външно финансиране**, особено от международни донори и безвъзмездни средства от ЕС, като държавната подкрепа или диверсифицираните източници на финансиране са минимални. Тази зависимост не само компрометира финансовата автономност, но и **излага ОГО на промени в приоритетите на донорите и на обществения скептицизъм**, често подсилван от клеветнически кампании и разкази, представящи ОГО като "търсачи на безвъзмездни средства". Решаването на тези структурни финансови предизвикателства чрез целенасочени реформи е от решаващо значение за създаването на по-благоприятна среда, в която ОГО да могат ефективно да допринасят за демокрацията и социалното сближаване в България.

В тази връзка през последните четири години **гражданското пространство в България все повече се фрагментира**, повлияно от геополитически и обществени предизвикателства като глобалната пандемия COVID-19, хибридната война на Русия и продължаващата война в Украйна, както и продължаващата парламентарна криза в страната. Тези събития **изостриха обществените разделения**, като оставиха ОГО да се ориентират във враждебна среда, белязана от антизападни наративи, националистическа реторика и кампании за дезинформация. Възходът на крайно десните партии, съчетан с кампаниите за дезинформация, засили обществения скептицизъм към ОГО, особено към тези, които се застъпват за прогресивни каузи като правата на ЛГБТ+, приобщаването на малцинствата и опазването на околната среда. Макар че общественото одобрение за НПО се е подобрило в някои области, **недоверието остава широко разпространено**, подхранвано от разединяващата крайнодясна реторика и дезинформацията. Такива разкази, насочени срещу ОГО, често използват опасенията за

суверенитет, идентичност и традиции, като представят участниците в гражданското общество като заплаха за националните ценности.

На фона на продължаващите цифрови трансформации и руските тактики за хибридна война българските НПО са изправени пред нарастваща уязвимост от киберзаплахи. **Липсата на централизиран механизъм за докладване и наблюдение** на тези инциденти обаче замъглява мащаба на проблема и оставя НПО недостатъчно подготвени. Укрепването на осведомеността, ресурсите и системите за докладване в областта на киберсигурността е от решаващо значение за запазване на устойчивостта на гражданското общество в България в условията на развиващия се цифров пейзаж.

Препоръки за подобряване на гражданското пространство и защита на ОГО

Активното и устойчиво гражданско общество е гръбнакът на процъфтяващата демокрация и е от съществено значение за поддържането на демократичните ценности, насърчаването на социалното сближаване и защитата на правата на човека. Въпреки че правната рамка на България предоставя основни механизми за гражданска активност, продължаващите предизвикателства - като финансова нестабилност, рестриктивни законодателни предложения, административна неефективност и ескалираща дезинформация - застрашават ефективността и устойчивостта на организациите на гражданското общество. Решаването на тези неотложни проблеми изисква всеобхватен подход, който да укрепи правната защита, да насърчи финансовата устойчивост, да изгради обществено доверие и да гарантира сигурността на гражданските организации. Следващите препоръки очертават целенасочени и изпълними мерки за укрепване на гражданското пространство в България и за даване на възможност на организациите на гражданското общество да се развиват в една предизвикателна обстановка.

За да **осигурят финансова стабилност**, българските ОГО трябва активно да диверсифицират източниците си на финансиране и да намалят зависимостта си от външни донори. Това може да се постигне чрез насърчаване на дългосрочни партньорства с местния бизнес, частни донори и филантропски организации за създаване на стабилна финансова база. Освен това осигуряването на по-достъпни и прозрачни механизми за държавно финансиране е от решаващо значение, за да се гарантира, че ОГО получават адекватна финансова подкрепа за поддържане на своите инициативи. Насърчаването на програмите за корпоративна социална отговорност, които отпускат средства за проекти на гражданското общество, допълнително ще укрепи финансовата устойчивост на сектора, като позволи на организациите да разширят своето въздействие и дългосрочна жизнеспособност.

Надеждната правна защита е от съществено значение, за да се гарантира, че ОГО могат да работят свободно и без неоправдани ограничения. За да се защитят тези права, организациите на гражданското общество трябва активно да си сътрудничат с международни органи като Европейския съюз и Организацията на обединените нации, за да наблюдават и да противодействат на рестриктивните законодателни предложения, включително предложеното законодателство за "чуждестранните агенти". Освен това тясното сътрудничество с групите за правна защита с цел рационализиране на процедурите за регистрация на НПО ще премахне прекомерните бюрократични пречки, които често възпрепятстват способността на ОГО да функционират ефективно. Освен това прилагането на по-строги защитни мерки срещу речта на омразата и организирани клеветнически кампании ще предпази участниците в гражданското общество от целенасочени атаки, като спомогне за запазване на техния авторитет и обществено доверие.

Възходът на крайно десните разкази и кампаниите за дезинформация значително подкопаха общественото доверие в организациите на гражданското общество. За да се противодейства на тези усилия, **стартването на целенасочени кампании за повишаване на обществената осведоменост** ще подчертае положителния принос на ОГО и ще предостави точна информация, за да разсее подвеждащите разкази. Укрепването на сътрудничеството с медиите, за да се гарантира справедливо и отговорно отразяване на дейностите на гражданското общество, ще спомогне за намаляване на сензационната и дезинформацията. Освен това организирането на общностни форуми и междугрупови диалози ще създаде платформи за конструктивни дискусии, ще намали поляризацията на обществото и ще насърчи приобщаващите разкази, които насърчават социалното сближаване.

Укрепването на общественото доверие в организациите на гражданското общество е от решаващо значение за **противодействие на дезинформацията и анти-ООД наративите**. Инвестирането в цялостно обучение по комуникация за служителите на ОГО ще им даде умения да изготвят послания, които да намерят отклик сред различните общности, като използват достъпен и ангажиращ език, а не техническа или ориентирана към донорите терминология. Използването на социалните медии и цифровите платформи ще позволи на ОГО да се свържат с по-младата аудитория, като същевременно ефективно противодействат на дезинформацията чрез убедително, фактологично съдържание. Освен това прилагането на дългосрочни стратегии за разказване на истории ще покаже реалното въздействие на инициативите на ОГО, ще спомогне за по-дълбокото разбиране на техния принос и ще разсее негативните стереотипи.

Насърчаването на сътрудничеството между ОГО и укрепването на техния институционален капацитет ще увеличи колективното им влияние и ефективност. Създаването на национални и регионални мрежи ще даде възможност на организациите да обменят опит, да координират усилията си за застъпничество и да обединяват ресурсите си, създавайки по-обединен и въздействащ граждански сектор. Организирането на специализирани семинари и обучения ще даде на професионалистите от ОГО основни умения в областта на стратегическото планиране, намирането на средства, цифровата сигурност и връзките с обществеността, като по този начин ще укрепи техния оперативен капацитет. Освен това насърчаването на междусекторното сътрудничество с академичните институции, медийните организации и частните предприятия ще помогне на ОГО да изградят по-широка обществена подкрепа и да засилят влиянието си в политическите дискусии.

Тъй като цифровите заплахи за организациите на гражданското общество продължават да нарастват, **засилването на мерките за киберсигурност** е наложително. Осигуряването на специализирано обучение за ОГО ще даде възможност на техните екипи да идентифицират и намаляват киберрисковете, включително фишинг атаки, пробиви в данните и кампании за дезинформация. Установяването на партньорства с експерти по киберсигурност и специализирани организации ще осигури на ОГО достъп до инструментите и ресурсите, необходими за ефективна цифрова защита. Застъпничеството за национални политики, които дават приоритет на киберсигурността за организациите с нестопанска цел, ще допринесе за по-нататъшното интегриране на нуждите на ОГО за сигурност в по-широките рамки за цифрова защита. Освен това създаването на централизиран механизъм за докладване и анализиране на кибератаки срещу ОГО ще подобри стратегиите за превенция и ще улесни координираните отговори на цифровите заплахи.

Разширяването на гражданската активност извън градските центрове е от решаващо значение, за да се гарантира, че всички общности имат достъп до инициативи на гражданското общество. Разработването на целенасочени програми за увеличаване на присъствието на ОГО в селските райони и регионите с недостатъчно обслужване ще помогне за преодоляване на разликата

между градското и регионалното гражданско участие. Насърчаването на местните власти да си сътрудничат с ОГО по проекти, ръководени от общността, ще укрепи доверието между гражданското общество и публичните институции, като същевременно ще отговори по-ефективно на местните нужди. Освен това предлагането на безвъзмездни средства и стимули за организациите, работещи в райони с исторически ниска гражданска активност, ще спомогне за създаването на устойчиви мрежи на местно равнище, които да насърчават дългосрочното участие и активност.

Гарантирането, че **гражданското общество ще остане приобщаващо и ще защитава уязвимите групи**, е от съществено значение за спазването на правата на човека и социалната справедливост. Приоритизирането на инициативи, които предоставят правна, финансова и социална подкрепа на маргинализирани общности, включително бежанци, роми и ЛГБТК+ лица, ще подобри тяхната защита и овластяване. Застъпничеството за политики, които активно се занимават със социалните неравенства, насърчават многообразието и се борят с практиките на изключване, ще засили усилията за създаване на приобщаващо гражданско пространство. Освен това укрепването на партньорствата с организациите на местно равнище ще гарантира, че гледните точки и нуждите на маргинализираните групи се интегрират смислено в обсъжданията на политиките и разработването на програми.